

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

RASITA PAUKŠTĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS MAGISTRANTŪROS
IŠTĚSTINĖS STUDIJOS

VAIKŲ VIENIŠŲ TĖVŲ ŠEIMOSE
GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:

Doc. Dr. Vida Česnuitytė

Vilnius, 2023

TURINYS

TRUMPINIAI	4
PAGRINDINĖS SAŲOKOS	5
ĮVADAS	6
1. VAIKO GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Gyvenimo kokybės samprata	10
1.2. Vaiko teisė į gyvenimo kokybės užtikrinimą.....	13
1.3. Vienišo tėvo (motinos) galimybės užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę	17
1.3.1. Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis.....	17
1.3.2. Vaiko teisė į šeimos ryšius	21
2. VAIKO, AUGANČIO VIENIŠO TĖVO / MOTINOS ŠEIMOJE, GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMO MODELIS	25
2.1. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelis	25
2.2. Institucijų vaidmuo užtikrinant vaiko iš vienišo tėvo / motinos šeimos gyvenimo kokybę	27
2.3. Socialinio darbo vaidmuo užtikrinant vienišų tėvų šeimose augančių vaikų gyvenimo kokybę	33
3. VAIKŲ VIENIŠŲ TĖVŲ ŠEIMOSE GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMO TYRIMAS	36
3.1. Tyrimo metodologija.....	36
3.2. Tyrimo rezultatų analizė	40
3.2.1. Vaiko gyvenimo kokybės samprata ir užtikrinimo svarba.....	40
3.2.2. Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko problemos gyvenimo kokybės užtikrinimo procese	43
3.2.3. Galimybės užtikrinti vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę.....	49
3.2.4. Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo priemonės	50
3.2.5. Institucijos vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo procese	55
3.2.6. Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo tobulinimas.....	59
3.3. Tyrimo rezultatų aptarimas	65
IŠVADOS	67

REKOMENDACIJOS	69
LITERATŪRA	71
SANTRAUKA	83
SUMMARY	84
PRIEDAI	85
1 priedas. Kokybinio interviu gairės	85

TRUMPINIAI

GK – gyvenimo kokybė

PSO – Pasaulio sveikatos organizacija

TVGT – Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba

VTAKĮ – Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

VVTAĮT – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Vaikas – tai žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996).

Šeima – šeima yra pirminis socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialinį gyvenimo būdą grindžiančių vertybių, elgesio normų, formalių ir neformalių taisyklių visumą. Visuomenės gyvenimas pakrinka, jei šeimai stinga palaikymo ir apsaugos. (Valstybinė Šeimos Politikos Konceptija, 2008)

Tėvų valdžia – tėvai turi teisę ir pareigą dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiškam gyvenimui visuomenėje (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000).

Vaiko interesai – sveika ir saugi aplinka ir sąlygos, tenkinančios vaiko individualius poreikius, kurie atitinka vaiko amžių, vystymąsi, gebėjimus ir brandą bei užtikrina tinkamą vaiko raidą ir auklėjimą (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2017).

Vaiko teisių konvencija – tarptautinis dokumentas, įtvirtinantis vaikų ir jaunuolių iki 18 metų juridines teises iki ir po gimimo, jų apsaugą nuo žalingų reiškinių (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 1995).

IVADAS

Temos aktualumas: Lietuvai 1992 m. sausio 8 d. prisijungus prie 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (toliau tekste – Konvencija), vaikas tapo ne tik teisių turėtoju, bet ir aktyviu dalyviu jas įgyvendinant. Vaikas įgijo teisę aktyviai dalyvauti su juo susijusių sprendimų priėmimo, įgijo teisę ginti savo interesus. Prisijungus prie Konvencijos ir ją ratifikavus, atsirado galimybė vertinti kiekvieno vaiko poreikius bei jo interesus. Svarbiausi aspektai, įgyvendinant vaiko teises, yra atsižvelgimas į jo interesus pagal amžių, ir gyvenimo kokybės užtikrinimas. Kita vertus, nors vaikas ir tapo teisių turėtoju ir aktyviu dalyviu, vaiko teisės yra pažeidžiamos. Neretai vaikai patiria nepriežiūrą, psichologinį ir fizinį smurtą, o patys tuo pasirūpinti nėra pajėgūs, todėl jie išskiriami kaip pati pažeidžiamiausia visuomenės grupė (Kairienė, 2012).

Šeima yra vienas svarbiausių institutų, kuriame tenkinami tokie poreikiai kaip socializacija, saugumas, reprodukcija ir socialinio identiteto suteikimas. Šeima yra visuomenės pagrindas, kurioje formuojasi pagrindinės vertybės, joje įgyjamas išsiauklėjimas. Atėjus laikui kurti savo šeimą, nuo įdiegtų vertybių iš dalies priklauso, kokia bus naujos kartos kuriama šeima. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) įtvirtinta, kad „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (38 str.). Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje (2008) šeima apibrėžiama kaip pirminis socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialų gyvenimo būdą grindžiančių vertybių, elgesio normų, formalųjų ir neformaliųjų taisyklių visumą. Visuomenės gyvenimas pakrinka, jei šeimai stinga palaikymo ir apsaugos.

Vieno iš paskutinio pilniausio 2011 metais Lietuvoje vykusio visuotinio surašymo duomenimis, apie 150 tūkstančių vaikų gyvena su vienu iš tėvų, o 129 500 gyvena tik su mama, tokios šeimos dažnu atveju susikuria išsituokus arba gyvenant skyrium (Skubiejūtė, 2020). Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2021 metais vienos motinos / tėvo šeimoje augo 65 488 vaikai iki 18 metų. Priežastimi, dėl ko vaikai gyvena vieno tėvo / motinos šeimoje, gali būti ir vieno iš jų mirtis ar tai, jog moteris nusprendė susilaukti vaiko, neturėdama nuolatinio gyvenimo partnerio.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2000 m. 0-17 m. amžiaus bendrų vaikų, likusių po ištuokos su vienu iš tėvų skaičius siekė 11151, 2010 metais 7883, o 2022 metais 5983 vaikų augo vieno tėvo šeimoje. Santuokos nutraukimas sukelia pokyčius šeimoje, kurie neišvengiamai paliečia ir vaikus. Nustatyta, kad tėvų skyrybų atveju vaikas išgyvena didžiulį stresą (Dervinytė-Bongarzonė, Gutauskienė, 2014). Jei tėvų skyrybų procesas tampa itin konfliktiškas, tai atsiliepia vaiko emocinei raidai. Būtent vienišos motinos,

auginančios vaikus, daugelyje Europos šalių yra ta socialinė grupė, kuri susiduria su didžiausia skurdo rizika, dažnai patiria socialinę atskirtį (Stankūnienė, Baublytė, Maslauskaitė, 2016). Vaiko teisių užtikrinimas vienišų tėvų šeimose tampa iššūkiu, nes tėvai turi patenkinti bazinius, emocinius ir kt. vaiko poreikius. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) 38 straipsnyje nurodoma, kad „Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti“. Tačiau šią nuostatą dėl vis daugėjančių ištuokų tampa sunku įgyvendinti.

Nepakankamas vaiko teisių neužtikrinimas neabejotinai daro neigiamą įtaką jo raidai, gyvenimo kokybei bei apskritai jo funkcionavimui visuomenėje. Tuo pačiu nepakankamam vaiko teisių neužtikrinimui atsirasti didesnė rizika, kai vaikas auga vieno tėvo/motinos šeimoje, todėl labai svarbu išanalizuoti veiksnius, kurie sudarytų sąlygas užtikrinti vaiko teisių apsaugą vieno tėvo / vienos motinos šeimose.

Temos iširtumas: Į vaikų, augančių vienišo tėvo / motinos šeimoje, gyvenimo kokybės užtikrinimą Lietuvoje gilinasi šie mokslininkai: Kuconytė-Būdelienė (2017) tyrė vieno vaikus auginančių motinų tarpgeneracinę padėtį Lietuvoje; Eidukevičiūtė (2019) tyrė socialinių darbuotojų pagalbos motinai konstruktaus vaikų dienos centre; Dervinytė-Bongarzonė ir Gutauskienė (2014) analizavo vaiko psichologinės gerovės užtikrinimą konfliktiškų šeimų byloje; Kairienė ir Jekaitytė (2010) tyrinėjo vaiko interesų įgyvendinimą santuokos nutraukimo metu; Stankūnienė, Baublytė ir Maslauskaitė (2016) analizavo vieno motinų su vaikais demografines ir socialines ekonomines charakteristikas Lietuvoje. Užsienio mokslininkas Härkönen (2014) analizavo skyrybų pasekmes, priežastis bei modelius; Kalmijn (2015) tyrinėjo tėvo ir vaiko santykius po skyrybų; Dejarlo, Manimtim, Padilla, San Juan ir Aterrado (2020) tyrinėjo, kokią įtaką turėjo augimas vieno tėvo šeimoje vaikų mokymuisi; Eriksonas, Eboras ir Calimutan (2020) atliko tyrimą, kuriuo siekė išsiaiškinti sunkumus, siekius bei galimas motyvacijas mokytojo profesiją turintiems asmenims, kurie augina vaikus vieno tėvo / motinos šeimoje; Jones, Zadeh, Jadva, ir Golombok (2022) tyrimas nagrinėjo psichikos sveikatą ir socialinę paramą tarp motinų, kurios naudojo spermą donorystę, ir tėvų, kurie naudojo kiaušinėlių donorystę arba surogatine motina; Werner, Funderskov, Nielsen, Mørkholm, Danbjørg ir Rothmann (2021) tyrinėjo sprendimų priėmimo procesą, norint tapti vieniša mama; Domnica (2016) tyrinėjo, kokią įtaką paaugliui sprendimų priėmimo procese turėjo gyvenimas vieno tėvo / motinos šeimoje.

Taigi, vaiko teisės analizuojamos įvairiais aspektais (Kairienė 2012; Dervinytė-Bongarzonė, Gutauskienė 2014; Žiobienė 2017, kt.). Tačiau temos iširtumas atskleidžia, kad Lietuvos vaikų iš vienišų tėvų / motinų šeimų gyvenimo kokybės užtikrinimas Lietuvos mokslo darbuose nėra pakankamai išanalizuotas. Šio magistro baigiamojo darbo **naujumą** pagrindžia

tai, kad pasigendama tyrimų bei mokslinės literatūros, kur būtų nagrinėjamas vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas, kai vaikas auga vienišo tėvo / motinos šeimoje.

Darbo problema. Kaip atskleidžia šiandieninės aktualijos, Lietuvoje nėra išvystyta vieninga sistema, kuri leistų aiškiai apibrėžti vienišų tėvų / motinų šeimose augančių vaikų gyvenimo kokybės užtikrinimą. Todėl keliamas probleminis klausimas – kaip užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę vienišų tėvų/motinų šeimose?

Magistro baigiamajame darbe keliami šie **tyrimo klausimai**: Kokia yra vaikų, augančių vienišų tėvų / motinų šeimose, gyvenimo kokybės užtikrinimo situacija Lietuvoje? Kokie veiksniai sąlygoja vaikų augančių vienišų tėvų / motinų šeimose, gyvenimo kokybės neužtikrinimą? Kokios yra vaikų, augančių vienišų tėvų / motinų šeimose, gyvenimo kokybės užtikrinimo gerinimo galimybės Lietuvoje?

Magistro baigiamojo darbo objektas – vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas vienišų tėvų šeimose.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimą vienišų tėvų šeimose.

Siekiant įgyvendinti šio magistro baigiamojo darbo tikslą, formuluojami **uždaviniai**:

1. Išnagrinėti gyvenimo kokybės ir vaiko teisių, akcentuojant gyvenimo kokybę, užtikrinimo vienišų tėvų / motinų šeimose teorinius aspektus.
2. Atskleisti veiksnius, kurie padeda užtikrinti vaiko teisių, įskaitant gyvenimo kokybę, įgyvendinimą.
3. Atskleisti veiksnius, kurie trukdo užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą, įskaitant gyvenimo kokybę.
4. Išanalizuoti vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo ypatumus vienišų tėvų šeimose, atliekant empirinį tyrimą.

Darbo metodai. Magistro baigiamajame darbe taikomas mokslinės literatūros ir teisės aktų analizės teoriniai metodai. Siekiant ištirti vaiko, gyvenančio vieno tėvo / motinos šeimoje, gyvenimo kokybės užtikrinimą, pasitelktas kokybinio tyrimo tipas – pusiau struktūruotas interviu, o surinktų duomenų analizei pritaikytas kokybinio turinio (content) analizės metodas.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Šį magistro baigiamąjį magistro darbą sudaro svarbiausių darbe vartojamų sąvokų ir santrumpų žodynelis, įvadas, iš trijų skyrių susidedanti dėstomoji dalis, diskusija, išvados, rekomendacijos, darbe naudotos literatūros sąrašas, darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Dėstomosios dalies pirmajame skyriuje pateikiama gyvenimo kokybės samprata, pristatoma vaiko teisė į gyvenimo kokybės užtikrinimą, vienišo tėvo / motinos galimybės užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę. Antrajame skyriuje analizuojamas vaiko gyvenimo kokybės

užtikrinimo modelis, gvildenamas institucijų vaidmuo užtikrinant vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę, atskleidžiamas socialinio darbuotojo vaidmuo užtikrinant vaikų augančių vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybę. Dėstomosios dalies trečiame skyriuje pirmiausia, aprašoma tyrimo metodologija, o toliau analizuojami tyrimo metu surinkti empiriniai duomenys, pateikiamas tyrimo duomenų apibendrinimas.

1. VAIKO GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1 Gyvenimo kokybės samprata

Gyvenimo kokybės sąvoka yra analizuojama daugelyje mokslo sričių: sociologijoje, medicinoje, politikos moksluose filosofijoje ir kt. (Gruževskis, Orlova, 2012; Janušauskas, 2014). Kiekviena mokslo sritis gyvenimo kokybės sąvoką analizuoja skirtingose perspektyvose (Beham, Drobnič, Verwiebe, 2006). Analizuojant gyvenimo kokybės sąvoką, pastebėta, kad moksliniuose darbuose šiems tyrinėjimams skiriamas vis didesnis dėmesys, tačiau mokslininkai gyvenimo kokybės sampratą analizuoja skirtingais aspektais. Pavyzdžiui, gyvenimo kokybę tyrinėjama sveikatos aspektu, apimant psichologinį, fizinį ir socialinį lygmenis, kaip atskiras sritis, kurios yra lemiamos asmens patirčiai, įsitikinimams, pojūčiams bei lūkesčiams (Andruškienė, Vaičiūnienė, Išdonaitė-Medžiūnienė, 2012). Socialiniai mokslai gyvenimo kokybę apibrėžia materialia ir nematerialia gerove (Vaitkienė, Makari, Zaborskis, 2007). Pragyvenimo lygis vertinamas kaip materialus poreikis, gerovė suvokiama kaip individų pasitenkinimas nematerialiais poreikiais, bendraujant su visuomene, kitais individais, gamta.

Atliekant tyrimus, viena iš problemų, su kuria dažniausiai susiduria gyvenimo kokybės tyrėjai, yra ta, kad ji nėra suvokiama vienareikšmiškai, todėl skirtingi mokslininkai pasirenka ir skirtingus metodus gyvenimo kokybei tirti (Servetkienė, 2012).

Priklausomai nuo to, kokia bus gyvenimo kokybę tirianti mokslo kryptis (žr. 1 pav.) parenkami ir jos matavimo metodai. Sociologai labiau domisi visuomenės gyvenimo kokybės lygiu, psichologai – asmens emocine būkle, ekonomistai – materialinėmis gyvenimo sąlygomis, o medicinos mokslo atstovai – visuomenės sveikatos rodikliais. Cummins (1999) pabrėžia, kad gyvenimo kokybės sampratos matavimas turėtų apimti visas individo gyvenimo sritis, o ne jų dalį. Žmogaus gyvenimo kokybę lemia tokie veiksniai kaip: būstas, užimtumas, gyvenimas šeimoje, pajamos, socialinė parama, krizės ir stresas, sveikatos kokybė, darbo sąlygos, išsilavinimo galimybės, ekologiniai veiksniai ir kt. (Juozulynas, Ėeremnych, Kurtinaitis, Jankauskienė, Reklaitienė, 2005).

GYVENIMO KOKYBĖ			
<u>MEDICINA</u> Visuomenės sveikatos būklės rodikliai, su asmens sveikatos būkle susiję GK rodikliai	<u>SOCIOLOGIJA</u> Subjektyvus ir objektyvus GK suvokimas, socialinė gerovė, socialinė stratifikacija	<u>PSICHOLOGIJA</u> Laimė, subjektyviai suprantama GK, pasitenkinimas gyvenimu	<u>EKONOMIKA</u> Materialinė gerovė, gyvenimo lygis, gyvenimo sąlygos, pasitenkinimo gyvenimu ir pajamų lygio sąsaja

1 pav. Skirtingų mokslų krypčių gyvenimo kokybės tyrimų objektai.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal Starkauskienė (2011).

Gyvenimo kokybė, sudarant indeksus, buvo tiriama iki 1970 metų. Šio laikotarpio mokslinėje literatūroje ir tyrimuose daugiausia dėmesio buvo skiriama su materialinių išteklių paskirstymu susijusiai gerovės sampratai. Po Antrojo pasaulinio karo manyta, kad pagrindinė priemonė gyvenimo kokybei gerinti yra ekonominis augimas, kuris yra pagrįstas pajamų didinimu (Repley, 2008). Tuo tarpu Morisas (1970) pasiūlė gyvenimo kokybę matuoti ne tik ekonomine šalies gerove, kas iki tol buvo įprasta praktika. Autorius į gyvenimo kokybės sampratą įtraukė ir tokius rodiklius kaip sveikata bei raštingumas.

Pasaulio sveikatos organizacija (toliau – PSO) gyvenimo kokybę apibrėžia kaip individo vietos gyvenime suvokimą, kuris priklauso nuo kultūros, kurioje tas individas gyvena, jo tikslų, normų, vertybių bei interesų. Pagal PSO (1993) gyvenimo kokybė apima pagrindines žmogaus veiklos sritis, tokias kaip: ekonominė, fizinė, dvasinė, socialinė, ir be abejo yra neatsiejama nuo žmogaus sveikatos. Vaiko gyvenimo kokybę PSO apibrėžia, kaip vaiko suvokimą apie savo gyvenimo padėtį šeimoje, kurioje jis gyvena, atsižvelgiant į jo tikslus, rūpesčius ir standartus kultūros ir vertybių kontekste. Tokios šeimos, kuriose yra sutrikęs šeimos narių bendradarbiavimas, emociniai ryšiai, šeimos narių kuriama neigiama aplinka neskatina vaiko sveikos gyvensenos, vaiko asmenybės augimo bei vystymosi, nesugeba patenkinti vaiko emocinių ir fizinių poreikių (Gudžinskienė, Navaitis, 2016).

Gyvenimo kokybė yra neatsiejama nuo geros žmogaus emocinės būsenos, jo fizinės aplinkos. Žmogaus socialinis statusas dažnai apibrėžiamas kaip gyvenimo kokybė arba, kitaip tariant, gerovė (Burvytė, 2018). Pasak autorės, gyvenimo kokybės vertinimui įtaką daro tokie veiksniai kaip politinis stabilumas, gyventojų saugumas dėl darbo, sveikata, šeima ir pan. Be šių sudedamųjų komponentų sunku būtų patenkinti asmens gerovę.

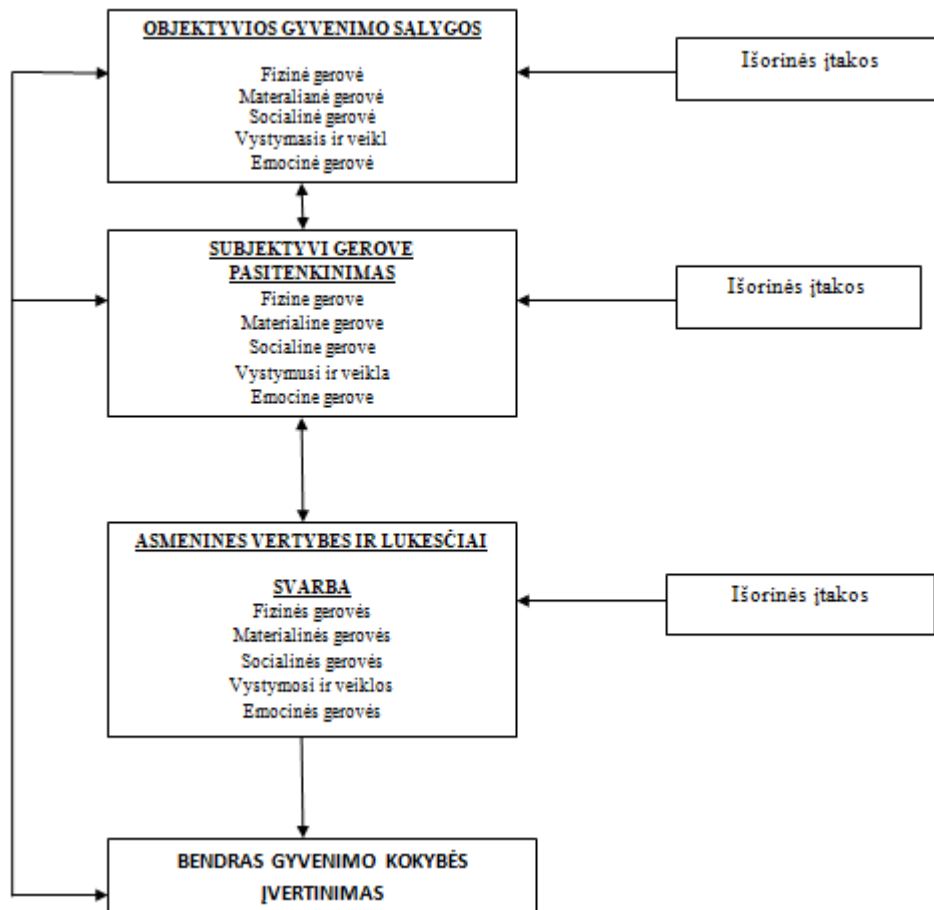
Merkys, Brazienė ir Kondrotaitė (2008) teigia, kad gyvenimo kokybė yra tas teorinis konstruktas, kuris susieja skirtingus socialinės gerovės faktiško realizavimo lygmenis. Tai:

- a) makrolygmuo (bendros socialinės sąlygos ir prielaidos);

- b) bendruomenės (municipalini) lygmuo (konkrečios galimybės, paslaugų infrastruktūra ir kokybė);
- c) individo lygmuo (faktiškas pasinaudojimas socialiniais ištekliais, taip pat subjektyvus galimybių, pasitenkinimo vertinimas iš individualios patirties perspektyvos) (Merkys, Brazienė, Kondrotaitė, 2008).

Daugelyje mokslinių darbų gyvenimo kokybės sąvoką imta tapatinti su laimės ir visaverčio gyvenimo ar pasitenkinimo gyvenimu sąvokomis (Servetkienė, 2012). Tik patenkinęs visus išskylančius asmeninius poreikius, asmuo gali gyventi kokybišką ir pilnavertį gyvenimą. Servetkienė (2013) gyvenimo kokybę apibrėžia kaip dvasinės ir fizinės veiklos būsenos, šeimos gerovės, gyventojų raidos, socialinio ir fizinio saugumo, gyvenamosios aplinkos kokybės, laisvalaikio ir profesinės veiklos santykio, dvasinių, kultūros ir materialinių poreikių patenkinimo laipsnio visumą, kuri vertinama makrolygiu (šalies) ir mikrolygiu (atsiėro žmogaus požiūriu).

Phyo Aung Zaw Zaw ir kt. (2020) gyvenimo kokybės sąvoką apibrėžia kaip daugiamatę individo bendros būklės sampratą, kuri susijusi su jo verte, aplinka, kultūrinio ir socialinio kontekstu, kuriame jis gyvena. McCall (2005) gyvenimo kokybę apibrėžia kaip laimei būtinų sąlygų buvimą visuomenėje. Pasak autoriaus, būtinosios sąlygos yra tapatinamos ne su asmens norais ar siekiais, o labiau su esamomis galimybėmis patenkinti poreikius. Tuo pačiu autorius pastebi, kad žmogaus poreikiai turi tendenciją nuolat augti. Felce ir Perry (1997) gyvenimo kokybės sampratą apibrėžia kaip visuotinę gerovę, kuri yra vertinama fizinės, emocinės, socialinės, pilietinės bei materialinės gerovės dimensijų ir subjektyvių vertinimų, kurie yra pagrįsti individualiomis vertybėmis bei tikslais, pagalba. Repley (2003) teigimu, gyvenimo kokybė yra viska apimanti gerovė, kuri apima subjektyvius fizinės, socialinės, materialinės ir emocinės gerovės vertinimus, bei asmeninį vystymąsi, tikslingą veiklą, viskam vykstant asmeninių vertybių sistemos kontekste, kuri taip pat apima ir objektyvius deskriptorius. Repley (2003) šį gyvenimo kokybės apibrėžimą patalpino į schematinį modelį (žr. 2 pav.). Gyvenimo kokybė vertinama pagal asmens emocinę ir fizinę savijautą, pagal jo socialinę bei materialinę gerovę. Gyvenimo kokybė yra glaudžiai susijusi su individo asmens vystymusi ir dėl šios priežasties yra kintanti. Gyvenimo kokybę bei veiksnius, kurie turi jai įtakos, reikėtų vertinti atsižvelgus į kultūrinį ir vertybinį kontekstą, kuriame veikia individai (Gruževskis, Orlova, 2012).

2 pav. Gyvenimo kokybės apibrėžimo schematinis modelis.
Šaltinis: sudaryta autorės pagal Repley (2003, 54 psl.).

Apibendrinant galima teigti, kad gyvenimo kokybė susideda iš daugelio komponentų, tai: saugumas, socialiniai ryšiai bei santykis su šeima, nepamirštant sveikatos, materialinių poreikių, saugumo ir kt. Atitinkamai, tam, kad gyvenimo kokybė būtų užtikrinama, svarbu, jog būtų patenkinti žmogaus objektyvūs ir subjektyvūs poreikiai. Vaiko gyvenimo kokybė yra neatsiejama nuo vaiko teisių užtikrinimo. Tik užtikrinant vaiko teises, atsižvelgiant į jo geriausius interesus, vaikas gali gyventi kokybišką ir pilnavertį gyvenimą. Be jokios abejonės, tokiose šeimose augantiems vaikams gyvenimo kokybės užtikrinamas yra daugiau ar mažiau sutrikęs, nepatenkinamas. Tokiose šeimose augantys vaikai nesitiki, kad jų poreikiai gali būti patenkinti, pasižymi menka saviverte, neturi tinkamų / pakankamų socialinių įgūdžių.

1.2. Vaiko teisė į gyvenimo kokybės užtikrinimą

Vaikas turi augti saugioje ir palankioje vystymuisi aplinkoje. Lietuvai prisijungus prie Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1995), vaikas pripažintas aktyviu teisės dalyviu, kuris

naudojasi savo teisėmis, tačiau vaiko teisės gali būti įgyvendinamos tik per kitus asmenis – pirmiausia vaiko tėvus (Kairienė, Žiemienė, 2009). Lietuva, ratifikavusi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją (1995), įsipareigojo užtikrinti vaikui apsaugą bei paramą, vaiko interesų ir teisių įgyvendinimą. Teisės akto preambulėje nurodama, kad šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė ir natūrali visiems jos nariams. Tėvai, vykdydami savo pareigas, pirmiausia turėtų atitikti vaiko interesus, atsižvelgiant į jo raidą (Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas, 2015). Tačiau nors ir daugelyje šaltinių nurodyta, kad vaiko teises pirmiausia turėtų ginti šeima, jo tėvai, tačiau taip pat nurodoma, kad daugiausia vaiko teisių pažeidimų nustatoma būtent šeimose. Kai vaiko tėvai negali užtikrinti vaiko teisių, ši pareiga pereina valstybei.

Lietuvos Respublikos Konstituciją (1992) aiškinanti konstitucinė doktrina 2019 metais buvo papildyta konstituciniu vaiko interesų pirmumo imperatyvu (Stripeikienė, 2021). Konstitucija – tai pagrindinis įstatymas, įtvirtinantis piliečių teises ir laisves, šis dokumentas taip pat gina ir užtikrina vaiko teises ir jų įgyvendinimą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1992) III skirsnyje „Visuomenė ir valstybė“ 38 straipsnis nurodo, kad valstybė globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Šeima yra socialinis institutas ir struktūrinis vienetas, kuris daro didelę įtaką asmens raidai, psichologinei, etinei ir kultūrinei gerovei (Alngago, 2022). Svarbiausia šeimos pareiga yra parengti ir ugdyti vaiką laikytis visuomenės normų ir vertybių. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) galima rasti ir daugiau įtvirtintų nuostatų, kurios gina vaiko teises, pavyzdžiui 39 straipsnyje pažymima, kad nepilnamečius vaikus gina įstatymas, o mokslas iki 16 metų yra privalomas (41 straipsnis), o tėvų teisė ir pareiga auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir iki pilnametystės juos išlaikyti (38 straipsnio 6 dalis). Valstybė globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias savo vaikus namuose įstatymo numatyta tvarka, bei teikia joms paramą (39 straipsnio 1 dalis).

Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymo (1996) paskirtis yra „užtikrinti vaiko teisių bei laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę ir galimybes rūpintis vaiku, užtikrinti vaiko interesus, nustatyti pagalbos vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą organizavimo pagrindus...“ (1 straipsnis). Šiuo įstatymu, atsižvelgus į vaiko padėtį visuomenėje bei šeimoje, nustatomos pagrindinės vaikų garantijos, teisės, pareigos ir laisvės. Įstatyme akcentuojama, kad svarbu užtikrinti vaikų vystymosi, egzistencijos, apsaugos ir dalyvavimo teisių apsaugą šeimoje (žr. 3 pav.) (Kerulienė, 2008).

Egzistencijos teisės	<ul style="list-style-type: none"> • Apima vaiko teisę gyventi, bei turėti viską, kas reikalinga jo egzistavimui.
Vystymosi teisės	<ul style="list-style-type: none"> • Apima tai, ko reikia visapusiškam vaiko tobulėjimui.
Apsaugos teisės	<ul style="list-style-type: none"> • Reikalaujama, kad vaikai būtų apsaugoti nuo visų prievartos, išnaudojimo, bei grubaus elgesio formų.
Dalyvavimo teisės	<ul style="list-style-type: none"> • Leidžia vaikams dalyvauti bendruomenės ar valstybės veikloje. Šios teisės leidžia reikšti savo nuomonę, pasisakyti apie tai, kas svarbu.

3 pav. Vaiko teisės: tėvų požiūris į jas ir elgesys su vaiku.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Kerulienė (2008).

Lietuvos civilinio kodekso (2000) III knygos 3.30 straipsnis nurodo tėvų pareigas vaikams, tai yra, sutuoktiniai privalo išlaikyti ir auklėti savo nepilnamečius vaikus, rūpintis jų sveikata, švietimu, užtikrinti vaiko teisę į asmeninį gyvenimą, neliečiamybę ir laisvę, vaiko turtines ir kitas socialines teises, numatytas vidaus ir tarptautinės teisės aktuose. Lietuvos civilinio kodekso (2000) XI skyrius apibrėžia tėvų teises ir pareigas vaikams. 3.156 straipsnio 2 dalis nurodo, kad abu tėvai turi lygias teises ir pareigas savo vaikams, nesvarbu vaikas gimė susituokusiems, ar nesusituokusiems tėvams, jiems nutraukus santuoką, teismui pripažinus ją negaliojančia, arba tėvams gyvenant skyrium. Lietuvos civilinio kodekso (2000) 3.159 straipsnis nurodo privalomą tėvų valdžios vykdymą; 2 dalis nurodo, jog tėvai bendrai vienodai atsako už vaiko priežiūrą ir auklėjimą.

Vaiko teisių užtikrinimą reglamentuoja ir daugelis kitų teisės aktų: Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2011), Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymas (2002), Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymas (2006), Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (2016), Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (2011), Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007), Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000), Administracinių nusižengimų kodeksas (2015) ir kt. Visi šie teisės aktai turėtų užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę visais aspektais ir gyvenimo atvejais.

Gyvenimo kokybės užtikrinimas yra neįmanomas, jei nėra užtikrinamos vaiko teisės. Kiekvienas vaikas turi teisę į asmens neliečiamybę, teisę būti laisvas, gerbiamas, sveikas, nediskriminuojamas, išklausomas, ugdomas, turi teisę reikšti savo nuomonę, teisę į laisvalaikį ir poilsį (Gudžinskienė, Raudeliūnaitė, Uscila, 2016). Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų

įstatymas (1999) įtvirtina nuostatą, jog yra svarbu užtikrinti vystymosi, vaikų egzistencijos, apsaugos bei dalyvavimo teisių apsaugą šeimose (Kerulienė, 2008). Vaiko dalyvavimo tikslas yra toks, kad kiekvienas vaikas pagal galimybę galėtų pasirinkti kuo įvairesnį ir didesnį dalyvavimo lygmenį, atitinkantį jo galimybes. Dalyvavimo teisė priimant sprendimus yra vaiko socialinių teisių dalis ir sudėtinė vaiko gerovės dalis (Gudžinskienė, Gužienė, 2021). Vaiko gerbimas, bei didesnė pagarba jo nuomonei, suteikia didesnes galimybes priimti tokius sprendimus, kurie labiausiai atitinka vaiko interesus ir užtikrina prigimtine teisę į pagarbą, kartu ir kuo geresnę aplinką vaikui augti ir vystytis (Stripeikienė, 2017).

Burvytės (2018) atliktas tyrimas atskleidė, jog gyvenimo kokybės įsivertinimas yra susijęs su vaikystės potyriais socialinėje srityje. Vaikystėje patirti išgyvenimai sudaro sąlygas vaikui augti, perimant socialinio elgesio modelius, pajaučiant įvairius teigiamus jausmus, tokius kaip meilė, šiluma, bei užmezgant pirmus emocinius prisirišimus. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas priklausomas nuo jo tėvų, pirmiausiai, tik per tėvus gali būti užtikrinamos vaiko teisės ir jo gerovė.

Šeimoje puoselėjamos ne tik pagrindinės vertybės, bet kaip socialinis institutas ji atlieka daugelį kitų svarbių funkcijų. Šeima tenkina tam tikrus socialinius poreikius, be kurių normalus visuomenės funkcionavimas būtų neįmanomas, o gyvenimo kokybės užtikrinimas būtų sudėtingas. Bendravimas šeimoje tenkina tokius poreikius kaip asmenybės tobulėjimas, socialinis identitetas, atvirumas (Kori, 2009). Šeimoje asmenys įveikia nerimą, įgauna saugumo ir komforto jausmą (Maslow, 1987). Kad šeima funkcionuotų, jos narių elgesys turi būti pasikartojantis ir numatomas, turi egzistuoti saviti jo valdymo būdai (Navaitis, 1999). Šeimoje tėvai vaikams diegia visuotinai priimtinas normas bei taisykles, rengia savarankiškam gyvenimui ir užtikrina saugumą. Šeima yra pagrindinė institucija, kuri savo funkcionavimu ir struktūra gali geriausiai užtikrinti vaiko teises (Kairienė, 2007). Vis dėlto, nemažai tėvų nesuvokia savo pareigų vaikui ir, sprenddami savo problemas, nesivadavauja principu, kuriuo būtų siekiama užtikrinti geriausius vaiko interesus (Navaitis, Gibavičiūtė, 2003).

Tėvai, pasirinkdami nutraukti santuoką ar tiesiog auginti vaiką vieno tėvo / motinos šeimoje, pažeidžia vaiko teisę nebūti išskirtam su abiem tėvais, taip pat tai prieštarauja vaiko interesui augti geriausiai jo augimo sąlygas atitinkančioje aplinkoje (Kairienė, Jekaitytė, 2010). Kiekvienas vaikas turi teisę žinoti, kas jo tėvai, gyventi su jais ir būti aprūpintam, turėti neatimamą teisę sveikai vystytis (Kairienė, Purpurovič, 2011). Ratifikavus Juntinių Tautų vaiko teisių konvenciją (1995), vaikas tapo ne tik teisių turėtoju, bet ir aktyviu dalyviu, tačiau nors teisinė padėtis ir pasikeitė, vaiko teisės šeimoje yra pažeidžiamos, o vaikai nurodomi kaip pažeidžiamiausia visuomenės socialinė grupė (Kairienė, 2012).

Taigi, išanalizavus mokslinius šaltinius, galima teigti, kad pagrindinis vaiko teisės į gyvenimo kokybę užtikrintojas yra jo šeima. Šeima turi užtikrinti vaiko paruošimą savarakiškam gyvenimui. Kai vaiko šeima negali užtikrinti jo amžių atitinkančių interesų, ši pareiga pereina valstybei. Vaiko teisę gyventi kokybišką gyvenimą saugo ir gina visos rinkinys tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų: Jungtinių Tautų vaiko teisių Konvencija, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas, Civilinis kodeksas, Baudžiamasis kodeksas bei kiti teisės aktai. Tačiau nors Lietuvoje gausu teisės aktų, kurie turėtų apsaugoti pažeidžiamiausią visuomenės grupę – vaikus, vaiko teisės yra pažeidžiamos, o pažeidimai dažniausiai nustatomi vaiko šeimoje, kur vaikas turėtų būti jaučiamas saugumas, rūpestis, skiepijamos tinkamos vertybės.

1.3. Vienišo tėvo (motinos) galimybės užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę

1.3.1. Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis

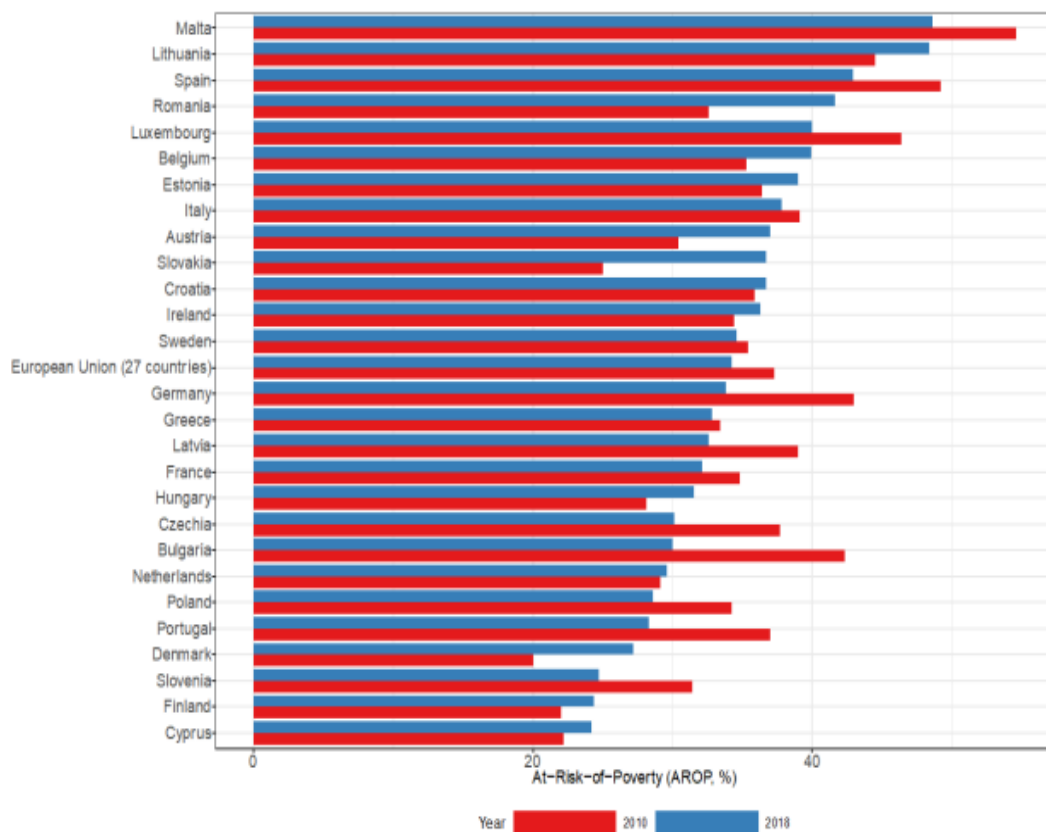
Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis apima vaiko dvasinį, psichologinį, dorovinį socialinį vystymąsi ir yra svarbi, įgyvendinant visus Vaiko teisių Konvencijos (1995) straipsnius (Kairienė, Žiemienė, 2007). Tačiau gyvenimas vieno tėvo / motinos šeimoje laikomas krizės momentu, kuomet sutrikdomas normalus vaikų vystymasis (Domnica, 2016). Šiuolaikinėje literatūroje teigiama, kad vaikams turi būti užtikrinama visapusiška vaiko teisių ir interesų apsauga, bei sudaromos visos įmanomos galimybės vystytis, tobulėti bei jaustis saugiai (Morkvėnienė, Mazolevskienė, 2016). Atlikti tyrimai rodo, kad nesirūpinimas vaiko gyvenimo sąlygomis, sveikata, dvasiniu vystymusi, fiziniu ir emociniu vystymusi, laikui bėgant atsiliepia suaugusiųjų gyvenimo kokybei, taip pat ir visuomenei, kadangi tokie žmonės sunkiau prisitaiko, nesiiintegruoja į darbo rinką, nesugeba auginti ir rūpintis savo vaikais (Žiobienė, 2017).

Pasak Skubiejūtės (2021), tiek lietuviškoje, tiek tarptautinėje literatūroje didžiausios problemos, kurios yra keliamos dėl vienišų motinų su vaikais, yra lyčių nelygybė, iš to kylančios skurdo problemos, skurdo feminizacija, mamų ir vaikų diskriminacija, stigmatizacija, taip pat sunkumai derinant darbą ir vaiko priežiūrą. Vienišas tėvas / motina patiria įtampą dėl ateities nežinomybės, susiduria su vienatve, finansinėmis problemomis, taip pat susiduria su našta dėl atsakomybės priimant sprendimus susijusius su vaikais (Rahmah, Ahsyari, 2006). Pokyčiai, kuriuos patiria tėvas, pavyzdžiui, emocinis nestabilumas, turės įtakos pasirinktam vaiko auginimo modeliui. Atlikti tyrimai parodė, jog vieno tėvo / motinos šeimose augantys vaikai yra laikomi rizikos grupe, jų mokymosi pasiekimai dažnu atveju būna prastesni nei pilnose šeimose

augančių vaikų, tokie vaikai labiau linkę į priklausomybes, suaugę negeba kurti ilgalaikių santykių, jiems sunkiai sekasi su karjeros pasiekimais (Skubiejūtė, 2021).

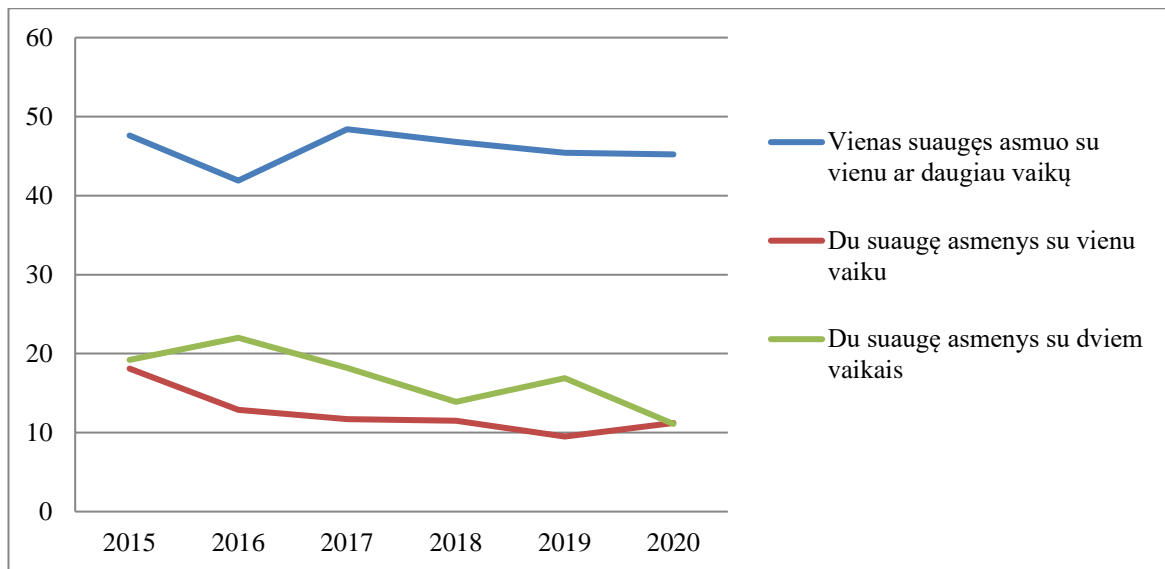
Europos Parlamento piliečių teisių ir konstitucinių reikalų politikos departamentas moterų teisių ir lyčių lygybės komiteto prašymu atliko tyrimą, kuriuo siekė nustatyti vienišų tėvų šeimų padėtį Europos sąjungos šalyse (The situation of single parents in EU, 2020). Išanalizavus duomenis paaiškėjo, jog iš 27 Europos šalių Lietuva užima antrą vietą pagal skurdo riziką tarp vienišų suaugusiųjų išlaikomų vaikų (žr. 4 pav.). Studijos duomenimis, tokia skirtinga situacija tarp Europos Sąjungos valstybių narių galėtų būti dėl netinkamai vykdomos socialinės politikos, siekiant apsaugoti vienišas šeimas. Studijoje taip pat nurodoma, jog žemesnį išsilavinimą turinčios moterys dažniau yra vienišos mamos, o tai padidina skurdo riziką. Prie skurdo rizikos didinimo prisideda ir tai, jog darbo rinkoje vyrauja diskriminacija, darbo užmokestis priklauso nuo lyties, motinos savo užimtumą dažniausiai būna sumažinusios labiau negu vyrai, todėl tampa sudėtinga išgyventi iš vieno asmens pajamų.

Pastaraisiais dešimtmečiais atlikti moksliniai tyrimai parodė, jog motinų ir vaikų gerovės smukimas yra dažnai siejamas su skyrybomis, o ne su vieniša tėvyste, ir ypač siejamas su finansiniais sunkumais, kuriuos iššaukia įvykusios skyrybos (Jones, Zadeh, Jadv, Golombok, 2022). Be to, santykių šeimoje kokybė daro didelį poveikį vaikų psichologiniam vystymuisi (Manimtim, 2022). Taigi, tėvų patiriama našta dėl užgriuvusių gyvenimo pasikeitimų, stresas dėl ateities nežinomybės, gaunamų pajamų sumažėjimas, atsiliepia vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimui bei jo psichologiniam stabilumui.

4 pav. Skurdo rizika tarp vienišų suaugusiųjų išlaikomų vaikų, 27 Europos Sąjungos šalyse.
Šaltinis: The situation of single parents in EU, study requested by the FEMM committee, 2020.

Tyrimais įrodyta, kad vienišų tėvų šeimos paprastai gauna mažesnę socialinę paramą, nei šeimos, kuriose yra du tėvai (Jones, Zadeh, Jadva, Golombok, 2022). Tai, kad vaikai, augantys vieno tėvo / motinos šeimoje, susiduria su didesne skurdo rizika nei vaikai, augantys pilnoje šeimoje, patvirtina ir Lietuvos statistikos departemento pateikti duomenys. Kaip rodo 5 pav., 2020 metais skurdo lygis namų ūkiuose, kuriuose vienas suaugęs asmuo augina vieną ar daugiau vaikų, siekė 45 proc., kai tuo tarpu namų ūkiuose, kuriuose gyvena du suaugę asmenys su vienu vaiku – tik 11 proc., ir namų ūkiuose, kuriuose gyvena du suaugę ir du vaikai, – 11 proc.. Akivaizdu, kad vieniši tėvas / motina, auginantys vaikus, susiduria su žymiai didesne skurdo rizika nei abu tėvai, auginantys vaikus kartu.

5 pav. Skurdo rizikos lygis namų ūkiuose auginančiuose vaikus.
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos statistikos departamentas, 2022.

Tai, kad tėvas / motina, auginantys vieną ar daugiau vaikų vieni, gauna žymiai mažesnes pajamas, galime matyti iš 1 lentelėje pateiktų duomenų. 2020 metais vieno suaugusio asmens su vienu ar daugiau vaikų vidutinės disponuojamos pajamos per mėnesį siekė 901 Eur, kai dviejų suaugusių asmenų su vienu vaiku vidutinės disponuojamos pajamos per mėnesį tais pačiais metais siekė 1949 Eur, o dviejų suaugusių asmenų su dviem vaikais vidutinės disponuojamos pajamos per mėnesį siekė 2251 Eur. Šie duomenys dar kartą patvirtina, kad vaikai, augantys vieno tėvo/motinos šeimoje, patiria didesnę skurdo riziką, taip pat susiduria su iš to kylančiomis problemomis, tokiomis kaip socialinė atskirtis bei būtiniausių poreikių nepatenkinimas, kas lemia vaiko gyvenimo kokybės nepakankamą užtikrinimą. Skurdas žemina žmogaus orumą, riboja jo pasirinkimo laisvę ir sukelia ateities baimę (Dromantienė, Usavičiūtė, 2013). Tyrimai atskleidžia, kad vaiko patiriamas skurdas turi neigiamą įtaką jo raidai, susijęs su menkavarte mityba bei prastesne sveikata, vaikai, kurie auga skurstančiose šeimose, mokosi prasčiau nei tie, kurie auga pasiturinčiose šeimose (Valantinas, 2011; Prasauskienė, Rudaitienė, 2018). Taip pat svarbu paminėti, kad dažnai ši nepalanki socialinė padėtis perduodama iš kartos į kartą (Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas, 2020). Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo atliktame tyrime (2020) pažymima, kad vaikai, patiriantys skurdo riziką, neretai susiduria su patyčiomis, negali įsigyti mokymosi priemonių, kartais net ir maisto.

1 lentelė. Namų ūkių auginančių vaikus, vidutinės disponuojamosios pajamos per mėnesį (Eur).

	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Vienas suaugęs asmuo su vienu ar daugiau vaikų	539 Eur	611 Eur	611 Eur	728 Eur	848 Eur	901 Eur
Du suaugę asmenys su vienu vaiku	1108 Eur	1260 Eur	1394 Eur	1524 Eur	1714 Eur	1949 Eur
Du suaugę asmenys su dviem vaikais	1518 Eur	1394 Eur	1499 Eur	1736 Eur	1806 Eur	2251 Eur

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos statistikos departamentas (2021)¹.

Europos tarybos pateiktoje rekomendacijoje (2021) nurodoma, kad skurdą patiriantys vaikai susiduria su kliūtimis, siekdami gauti paslaugas, kurios reikalingos jų gerovei užtikrinti, socialinių, kognityvinių bei emocinių įgūdžių ugdymui. Pateiktame siūlyme taip pat pabrėžiama, kad vaikai, patiriantys socialinę atskirtį bei skurdą, susiduria su didesne rizika nepabaigti mokyklos, būti prastesnės sveikatos, kt. Skurdas turi neigiamą įtaką vaiko gerovei ne tik tuo metu, kai yra patiriamas, bet ir ilgalaikėje perspektyvoje – pasekmės atsiliepia po daugeli metų, jau suaugusiojo gyvenime (Stankūnienė, Baublytė, Maslauskaitė, 2016).

Taigi, tėvai, vieni auginantys vaikus, gaudami mažesnes pajamas, patiria didesnę skurdo riziką, susiduria su problemomis įgyvendinant vaiko teises ir užtikrinant jų gyvenimo kokybę. Skurdas turi neigiamą įtaką vaiko vystymuisi, jo gyvenimo kokybei, žemina orumą, sukuria ateities baimę ir ilgalaikes pasemes. Vaikai, augantys vieno tėvo/motinos šeimoje, laikomi rizikos grupe, jų mokymosi pasiekimai dažnu atveju būna žemesni, susiduria su menkaverte mityba, prastesne sveikata. Svarbu pabrėžti ir tai, kad šios problemos atsiliepia ir vaikui suaugus, tokie vaikai nesugeba užmegzti ilgalaičių santykių, dažniau linkę į priklausomybes.

1.3.2. Vaiko teisė į šeimos ryšius

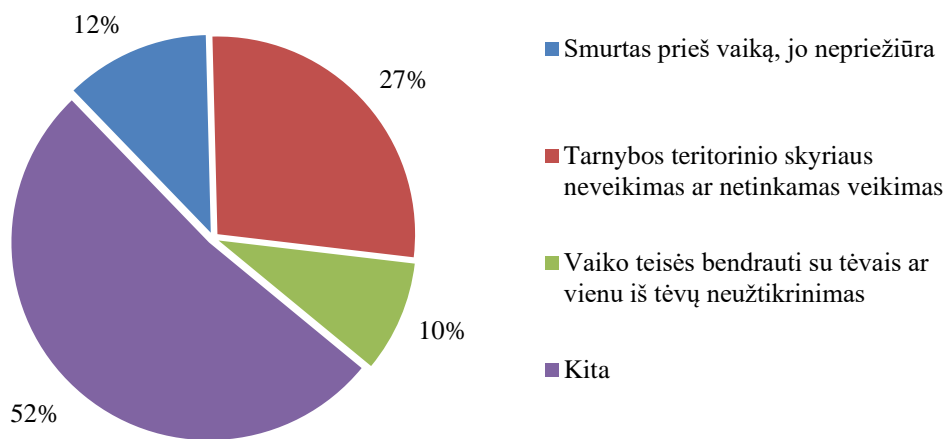
Vaikui tapus ne tik teisių turėtoju, bet ir aktyviu dalyviu, jis įgijo teisę dalyvauti priimant sprendimus. Ši vaiko teisė yra įtvirtinta Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (1995) 12 straipsnyje. Vaikas ne visais atvejais gali įvertinti, kas jam yra geriausia, jo nuomonė neturėtų būti vienintelis interesų nustatymo kriterijus. Kai sprendžiami klausimai, susiję su vaiku, jo nuomonė, nepaisant amžiaus, turi būti išklausa, nes tai padeda nustatyti vaiko interesus (Kairienė, Jekaitytė, 2010). Pagrindinė vaiko teisių įgyvendinimo institucija yra šeima, nes čia pirmiausiai kyla vaiko teisių įgyvendinimo precedentas, iš čia kyla tėvų pareigos vaikams. Mokslininkai mini daugelį vaiko dalyvavimo realizavimo šeimoje atvejų, iš kurių vienas yra jų

¹ Statistiniai duomenys pagal išskirtus kriterijus nuo 2020 m., Lietuvos Statistikos departamento, neatnaujinti.

tėvų skyrybų atvejis (Gudžinskienė, Gužienė, 2021). Skiriantis vaiko tėvams ar jau gyvenant skyriumi, dažnu atveju ši vaiko teisė yra pažeidžiama, ir vaikas nėra išklausomas, bei neatsižvelgiama į geriausias jo interesus, atitinkančius vaiko amžių. Taip pat dažnu atveju skiriantis vaiko tėvams ar jau gyvenant skyriumi pažeidžiama vaiko teisė palaikyti ryšius su atskirai gyvenančiu tėvu/motina, neatsižvelgiama į vaiko nuomonę dėl gyvenamosios vietos nustatymo. Konfliktiškų skyrybų metu tėvai neatsižvelgia į geriausias vaiko interesus, neišklauso jo, pažeidžia jo teises, taip neužtikrindami tinkamos vaiko gyvenimo kokybės bei pažeisdami jo teises. Esant tokiai situacijai, kai vaikas gyvena su vienu iš tėvų ir nėra išklausoma jo nuomonė, gali būti pažeidžiamos ir kitos jo teisės, t. y. teisė į šeimos ryšius, bendravimo su abiem tėvais teisė.

Tarptautinėje ir Lietuvos nacionalinėje teisėje yra įtvirtinta nuostata vaikui bendrauti su abiem savo tėvais. Ši teisė turi būti užtikrinama ir tais atvejais, kai vaiko tėvai gyvena skyriumi. Siekiant įgyvendinti šią vaiko teisę, pirmiausia turėtų būti atsižvelgiama į geriausias vaiko interesus, išklausant vaiko nuomonę, atsižvelgiant į jo amžių ir brandą. Vaiko teisę bendrauti su savo abiem tėvais įtvirtina Civilinio kodekso (2000) 3.170 straipsnis, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (1995) 8 straipsnis bei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (2000) 24 straipsnis.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklos ataskaitoje (2021) nurodoma, jog tarnybos specialistai didelę laiko dalį turi skirti besiskiriančių ar jau išsiskyrusių tėvų vaiko teisių užtikrinimui. Patys tėvai nesugeba taikiai vykdyti skyrybų proceso, nesutaria dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su skyriumi gyvenančiu mama/tėvu, taip pat nesutaria dėl vaiko išlaikymo, pažeidinėja vaiko teises. Vaiko teisės bendrauti su tėvais ar vienu iš tėvų neužtikrinimas įvardijamas kaip dažniausiai nurodomas vaiko teisių pažeidimas (žr. 6 pav.). 2021 metais gautų skundų problematikoje šis pažeidimas sudarė 10 procentų nuo visų gautų skundų. Vaiko teisių apsaugos konvencijos (1995) 9 straipsnyje nurodyta, kad vaiko teisė bendrauti su tėvais turi būti gerbiama, išskyrus tuos atvejus, kai tai nėra suderinama su geriausiais vaiko interesais.

6 pav. Dažniausiai nurodomi vaiko teisių pažeidimai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2021 metų veiklos ataskaita.

Atkreiptinas dėmesys, kad tėvų valdžia vaikui, nepaisant to, ar vaikas gimė santuokoje ar ne, ar santuoka buvo nutraukta, teismo pripažinta negaliojančia, ar tėvai gyvena skyrium, yra vienoda (Vaiko teisių apsaugo kontrolieriaus 2021 metų veiklos ataskaita, 2022). Tačiau dažnu atveju iširus santuokai ar partnerystei, vaikai lieka gyventi su motina, o vyrai dažniausiai vaikų gyvenime dalyvauja per atstumą arba išvis nedalyvauja (Tereškinas, Maslauskaitė, 2017).

Vienas iš labiausiai stresą keliančių, bet jo gerovei ateityje svarbiausių veiksnių vaikui yra tėvų praradimas ir (ne)galimybė kurti artimus santykius (Burvytė, Konca, 2017). Vaikas, kuris yra atskiriamas nuo tėvų (vieno iš tėvų), susiduria su psichosocialinės raidos sutrikimais, kurie sunkina jo socialinį adaptavimąsi, atsiranda socialinės sveikatos raidos ir socialinio elgesio deviacijos sutrikimai (Burvytė, Konca, 2017). Tėvų skyrybų atveju ar partnerystės iširimo atveju, santykių tęstinumas su vaiku turi teigiamos įtakos vaiko emocinei, socialinei gerovėms, jo akademiniam pasiekimams bei elgesiui (Jonhson, Adamson, 2013). Vaikai, kurie auga šeimose, kuriose jaučiasi atstumti, kontroliuojami, patiria disciplinos trūkumą, pasižymi aukštesniais depresijos simptomais ir agresyviu elgesiu (Malinauskienė, Bukšnytė-Marmienė, 2014). Skyrybų ar partnerystės nutrūkimo atveju bendravimas su kartu ne gyvenančiu tėvu yra labai svarbus vaikui, nes tai švelnina neigiamas elgesio, psichologines, socialines skyrybų pasekmes vaikams ir jų gerovei (Maslauskaitė, Kuconytė, 2016).

Apibendrinant, galima teigti, kad vaiko gyvenimo kokybė turi būti vertinama pagal jo emocinę ir fizinę savijautą, materialinę ir socialinę gerovę. Gyvenimo kokybė yra viska apimanti gerovė, kuri apima subjektyvius fizinės, socialinės, materialinės ir emocinės gerovės vertinimus. Šeimos, kuriose sutrikęs šeimos narių bendravimas negali patenkinti vaiko emocinių ir fizinių poreikių, neskatina sveikos gyvensenos, vaiko asmenybės augimo ir vystymosi. Šeima yra svarbiausias socialinis institutas, kuriame pirmiausia turėtų būti užtikrinamos ir ginamos vaiko

teisės, tačiau remiantis tyrimais dažniausiai šeimoje jos yra pažeidžiamos. Vaiko teises gina įstatymai apibrėžti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Jungtinių Tautų vaiko teisių Konvencijoje, Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatyme, Lietuvos civiliniame kodekse ir kt. Kiekvienas vaikas turi teisę į asmens į neliečiamybę, būti laisvas, gerbiamas, sveikas, išklausomas, nediskriminuojamas, turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę bei būti išklausomas. Tačiau dažnu atveju tėvai, sprenddami savo rūpesčius, nesivadovauja principu, kuriuo būtų siekiama užtikrinti geriausias vaiko interesus. Tėvai, kurie gyvena skyrium ar nusprendžia auginti vaiką vieni, pažeidžia vaiko teisę augti ir vystytis geriausiai jo augimo sąlygas atitinkančioje aplinkoje, tai yra šeimoje. Gyvenimas vieno tėvo / motinos šeimoje laikomas krizės momentu, kuris sutrikdo normalų vaikų vystymąsi. Vaiko teisių pažeidimai, jo gyvenimo kokybės neužtikrinimas sutrikdo normalią raidą, turi įtakos fiziniam bei emociniam vystymuisi. Vaiko teisių neužtikrinimas atsiliepia tolimesniam vaikų gyvenimui, suaugę jie nesugeba užmegzti ilgalaikių santykių, dažniau linksta į priklausomybes, nesiintegruoja į darbo rinką.

Motinos, kurios augina vaikus vienos, susiduria su tokiomis problemomis kaip lyčių nelygybė, skurdas, diskriminacija, stigmatizacija, joms kyla sunkumų suderinti darbą su vaiko priežiūra. Lietuva iš 27 Europos Sąjungos valstybių narių yra antra pagal skurdo rizikos tarp vienišų suaugusių išlaikomų vaikų rodiklį. Tyrimai patvirtina, jog vienišų tėvų šeimos gauna mažesnes pajamas, todėl vaikai, augantys vienišo tėvo/ motinos šeimoje, dažniau nei visi kiti vaikai susiduria su skurdo rizika.

Viena iš labiausiai vaikui stresą keliančių situacijų yra vieno iš tėvų praradimas. Vaikas, kuris yra atskiriamas nuo tėvų susiduria su psichosocialinės bei sveikatos raidos sutrikimais, pasireiškia įvairios jų socialinio elgesio deviacijos. Kita vetus, tėvų skyrybų atveju, santykiams tęsiantis su abiem tėvais, pastebima teigiama įtaka vaiko emocinei ir socialinei gerovei.

2. VAIKO, AUGANČIO VIENIŠO TĒVO / MOTINOS ŠEIMOJE, GYVENIMO KOKYBĒS UŽTIKRINIMO MODELIS

2.1. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelis

Šeima yra vienas svarbiausių socialinių institutų, kuris vaikui gali suteikti tvirtus poreikių pagrindus. Pasak Navaičio (1998) šeima yra svarbiausias veiksnys, kuris apsprendžia vaiko vystymąsi. Tik joje, vaikas gali sėkmingai augti bei vystytis, todėl vyriausybė turi būti vykdoma, taip, kad padėtų ugdyti vaiką socialine ir ekonomine prasme stabilioje šeimos aplinkoje. Kadangi vaikas negeba naudotis savo teisėmis ir ginti savo interesus, visuomenėje turi būti socialiniai institutai, kurie garantuotų, kad vaiko teisės būtų efektyviai ginamos, bei kurie atliktų vaiko teisių įgyvendinimo garantų vaidmenį (Bubelienė, 2007). Kompleksinės vaikų problemos dažnai sprendžiamos fragmentuotai, kuomet orientuojamasi ne į vaiką ir jo poreikius, o į esamą ir sustabarėjusį paslaugų sektorių, o vaikams belieka tenkintis tuo, kas yra (Žiobienė, 2017).

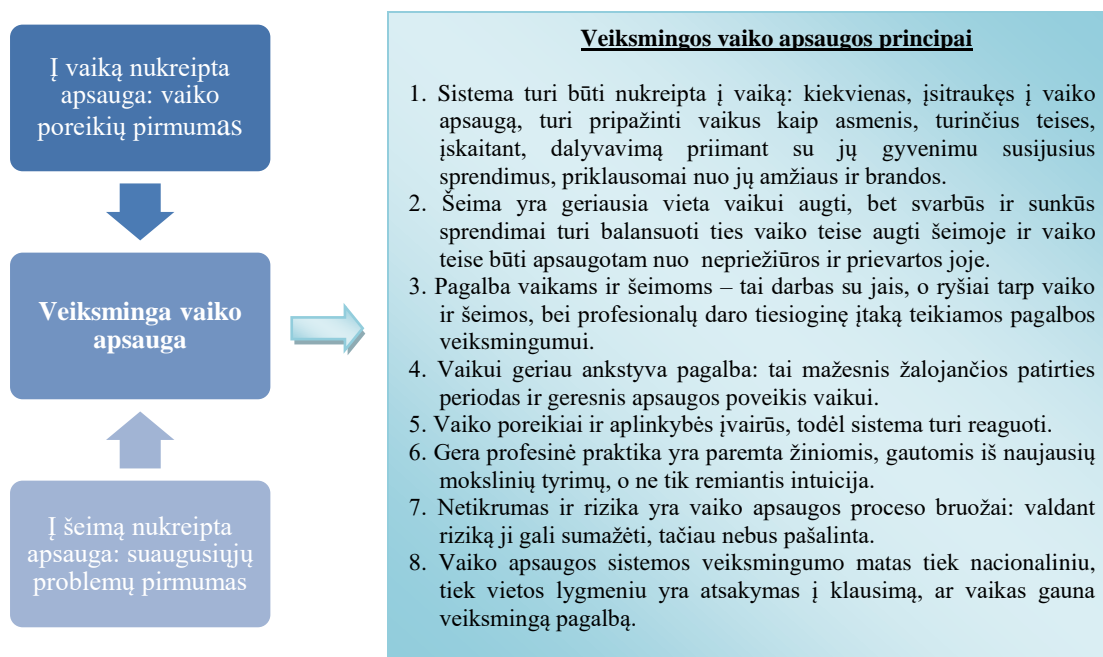
Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (1995) nacionalines sistemas orientuoja į pagalbos sistemas, nukreiptas į vaiką, kurios kartu įtvirtina, kad geriausia vieta vaikui augi yra šeima. Lietuva, 1989 m. prisijungusi prie šios konvencijos, įsipareigojo sukurti tokį modelį, kuris užtikrintų vaiko teises ir jo gyvenimo kokybę. Deja, Lietuvoje yra didelė spraga tarp to, kas deklaruojama, ir praktinės vaiko apsaugos. Tai ataskaitoje pažymėjo Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras (Muižnieks, 2016). Ataskaitoje, pažymėta problema nėra aptinkama vien Lietuvoje, ją sprendžia ir kitos šalys, mokslininkai dažnai krypta į priežastinių mechanizmų paiešką artimosios biurokratijos ar praktikos lauke (Munro, 2011). Įstatymiškai, vaiko apsaugos politikos tikslai apima apibrėžtą institucinio bendradarbiavimo sistemą, tačiau praktinė vaiko apsauga nėra pakankamai veiksminga (Tamutienė, 2018). Įstatymai bei organizacinės struktūros užtikrina praktinę vaiko gyvenimo kokybės prieigą, kurioje vyksta vaiko apsaugos veiksmas. Darbuotojai, kurių tikslas yra užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę, turėtų tinkamai įvertinti esamą situaciją, nes jų padarytos klaidos gali sukelti neigiamus padarinius ne tik šeimai, bet, svarbiausia, ir vaikui. Tačiau pastaraisiais metais darbuotojams tampa vis sunkiau susitvarkyti su užgriūvančia biurokratine, emocine bei tikslų realizavimo problema, dėl šios problemos pripažįstama, kad vaiko apsaugos sistema gali tapti rizikos šaltiniu, t. y. dėl įvairiausių priežasčių dirbanti sau, o ne vaiko apsaugai (Tamutienė, Auglytė, 2018).

Jeigu sistema bus labiau nukreipta į šeimą, gali būti netinkamai įvertintas pavojus vaikui, o jeigu pagalbos sistema bus labiau nukreipta tik į vaiką, tėvams gali būti keliami per daug aukšti reikalavimai, kas gali turėti įtakos vaikų atskyrimui nuo šeimos. Jungtinių Tautų

vaiko teisių konvencijoje (1992) pabrėžiama, kad vaiko atskyrimas nuo šeimos yra kraštutinė priemonė. Vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996) numato, kad vaiko tėvai turi pirmumo teisę prieš kitus auginti bei auklėti savo vaikus, tačiau valstybė turi užtikrinti, kad nebūtų peržengtos ribos, kišantis į šeimos gyvenimą ir, kad būtų garantuotas proporcingumo principo įgyvendinimas.

Praktiškai, bet kokia valstybės kuriama politika paveikia vaikų interesus, jų gyvenimo kokybę, tokie pokyčiai kaip finansavimo sumažinimas, švietimo, sveikatos, socialinių paslaugų pertvarkymas, taip pat skurdas, tėvų bedarbystė ir pan., griauna vaikų gyvenimo kokybę, paverčia juos pažeidžiamiausia visuomenės grupe (Žiobienė, 2017). Valstybė turi imtis visų įmanomų priemonių, teisinių, administracinių ir kt., sukurti tokį modelį, kuriuo būtų užtikrinamos visų vaikų teisės ir gyvenimo kokybė.

Tam, kad būtų tinkamai įgyvendinama vaiko apsaugos sistema, užtikrinama tinkama vaiko gyvenimo kokybė visais gyvenimo atvejais, svarbu numatyti, į ką ji bus nukreipta. Remiantis užsienio šalių mokslininkais (Munro, 2011; Pösö, Skivenes, Hestbæk, 2014) ir jų suformuotomis vaiko apsaugos sistemomis, žemiau pateikiamas modelis, kuris yra nukreiptas į vaiką ir jo šeimą, bei išpildomas apsaugos sistemos priemonėmis (žr. 7 pav.).

7 pav. Vaiko apsaugos modelis.

Šaltiniai: sudaryta autorės pagal Munro(2011); Pösö, Skivenes ir Hestbæk (2014).

Modelis pagrįstas veikimu vaiko labui, ir tuo pačiu šeima apibrėžiama kaip vieta, kuri yra tinkamiausia ir saugiausia vaikui augti. Tačiau pasitaiko atvejų, kai tai nėra geriausias sprendimas, užtikrinantis geriausius vaiko interesus. Vaiko poreikių patenkinimo pirmumas yra

veiksminga į vaiką nukreiptos apsaugos priemonė. Veiksmingos vaiko apsaugos priemonės yra vaiko teisių užtikrinimas, pagalba teikimas šeimai ir vaikui, vaiko teisė augti šeimoje, dėmesio kreipimas į skirtingus vaikų poreikius. Žinoma, visame pagalbos procese svarbu nepamiršti ir pagalbos šeimai, be kurios veiksminga vaiko apsauga sunkiai įsivaizduojama. Tai yra, jei veiksminga pagalba bus suteikiama ir vaiko šeimai, vaiko gyvenimo kokybės užtikrinamas tik sustiprės.

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę ir modeliuojant pagalbą vaikui planą, svarbu atsižvelgti, kaip pati šeima tenkina vaiko poreikius, atsižvelgdama į jo geriausius interesus. Institucijos ir jų darbuotojai, teikdami pagalbą vaiko šeimai, turėtų dirbti su visa šeima, padėdami įveikti iškilusius sunkumus, o pagrindinis tikslas turėtų būti vaiko apsauga ir jo gyvenimo kokybės užtikrinimas.

2.2. Institucijų vaidmuo užtikrinant vaiko iš vienišo tėvo / motinos šeimos gyvenimo kokybę

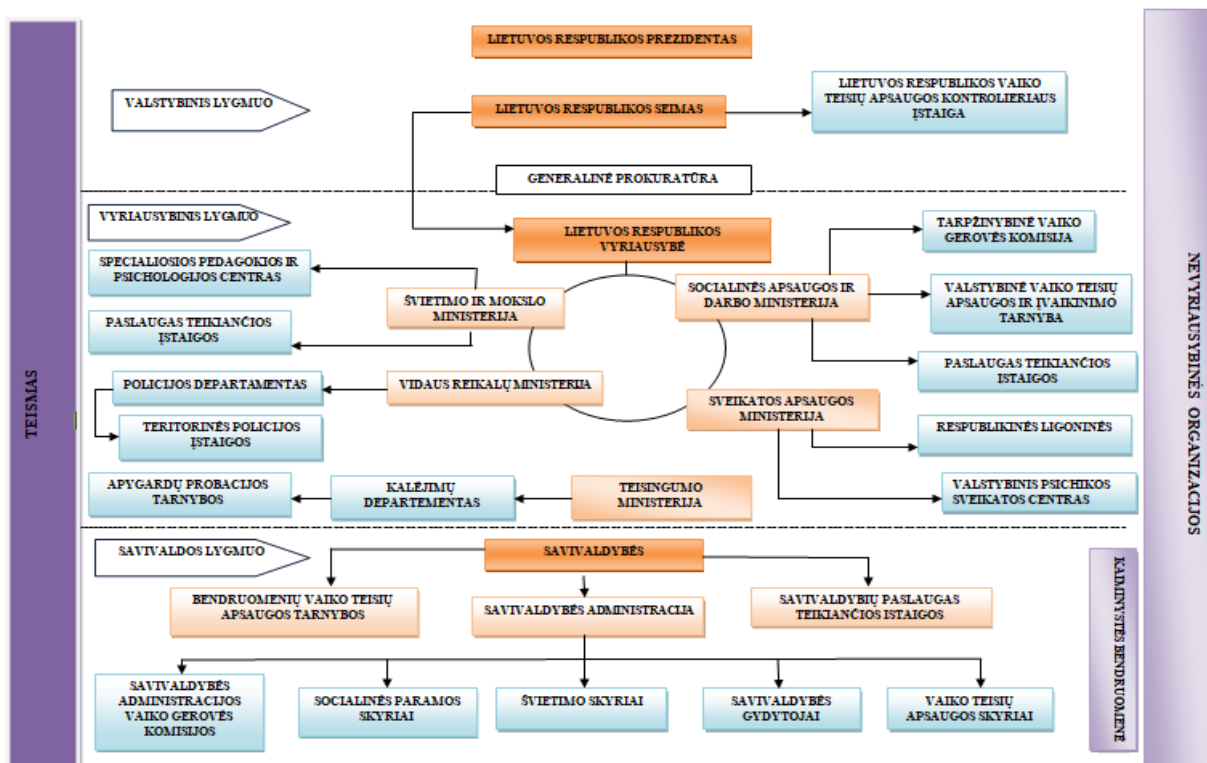
Kiekvienas vaikas turi teisę į kokybišką ugdymą, jam turi būti sudarytos sąlygos gauti kokybišką sveikatos priežiūrą, užtikrintą teisėsaugos institucijų pagalbą, kiekvieno vaiko teisė yra turėti saugią ir pilnavertišką vaikystę. Skirtingose šalyse taikoma skirtinga praktika, metodai bei priemonės, teikiant pagalbą šeimai ir vaikui. Šiuos skirtumus lemia šalių kultūrinis pagrindas, susiklostęs socialinės gerovės modelis ir kt. (Naujanienė, Ruškus, 2020). Socialinio darbo su vaikais ir jų šeimomis praktika formavosi pagal du Vakarų visuomenėse dominuojančius požiūrius į vaiko gerovę: (1) paslaugų šeimoms požiūrį, ir (2) vaiko apsaugos požiūrį (Gilbert, 1997; Gilbert, Parton, Skivenes, 2011; Verhallen, Hall, Slembrouck, 2019). Paslaugų šeimoms požiūris orientuotas į paslaugas ir intervencijas, kurios yra nukreiptos į pagalbą šeimai, o požiūris, kuris yra nukreiptas į vaiko apsaugą, grindžiamas intervencijomis, kuriomis siekiama nustatyti ir apsaugoti vaiką nuo nepriežiūros ir prievartos (Gilbert, Parton, Skivenes, 2011). Šiame skyriuje dėmesys bus skiriamas institucijoms, kurios teikia socialines paslaugas šeimoms ir vaikams bei kurios užtikrina vaiko teisių apsaugą, kuri yra neatsiejama nuo vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo.

Vaiko teisių pažeidimus šeimoje dažniausiai sukelia nedarnūs tėvų santykiai, tėvų, kurie nesugeba spręsti savo asmeninių problemų, o taip pat nepakankamas nepilnų šeimų materialinis aprūpinimas ir vaiko interesų nepaisymas (Navaitis, Gibavičiūtė, 2003). Dažnu atveju tėvai nesutaria dėl vaiko išlaikymo, bendravimo tvarkos, vienas kitam trukdo atlikti motinos ar tėvo pareigas, nesudaro vaikui tinkamų sąlygų įgyti išsilavinimą (Navaitis, Gibavičiūtė, 2003). Atsakomybė už vaiko teisių įgyvendinimą, jo gyvenimo kokybės užtikrinimą tenka ne tik jo

šeimai, nors ji ir yra pirmas institutas užtikrinantis ir ginantis vaiko teises, bet ir visuomenei bei valstybei. Atsižvelgiant į vaiko fizinės bei socialinės raidos trūkumus, kurie trukdo jam pasinaudoti savo teisėmis, valstybėje formuojama atitinkama vaiko teisių apsaugos sistema, o tais atvejais, kai vaikas nėra su juo susijusių procesų savarankiškas dalyvis, jam atstovauja tėvai, globėjai ar vaiko teisių apsaugos institucijos (Stripeikienė, 2021). Pasak Žiobienės (2017) vaikus dažnai tenka ginti nuo jų pačių artimiausių žmonių, nes ilgą laiką vaikas buvo traktuojamas kaip šeimos privataus gyvenimo dalis. Laiku pastebėjus vaiko teisių pažeidimus šeimoje, yra būtina apsaugoti vaiką, suteikiant šeimai reikalingas paslaugas. Pavyzdžiui, šeimos ginčai, kuriose sprendžiama dėl vaiko globos, išlaikymo ar lankymo teisių buvo vertinami atsižvelgus tik iš tėvų perspektyvos, neatsižvelgiant ir neišklausant vaiko nuomonės, kas yra jo teisių pažeidimas, nevertinimas vaiko kaip asmenybės. Tačiau šis suvokimas keičiasi iš esmės, nes jis yra perkeliamas į teisės normas, kurios įtvirtina nuostatą, kad vaikas nėra vien apsaugos gavėjas, jis yra ir teisių turėtojas (Limantė, Račkauskaitė-Burneikienė, 2018). Pasak Limantės ir Račkauskaitės-Burneikienės (2018), valstybės pareiga yra sukurti atitinkamą teisinį bei institucinį mechanizmą, kuris padėtų užtikrinti vaiko teises.

Vaikai gali augti ir sveikai vystytis tik tokioje aplinkoje, kur tėvai gerbia ir saugo jų teises. Tačiau dažnu atveju tėvai sunkiai įsisąmonina, kad vaikai turi teises, ir todėl neretai jas pažeidžia (Kerulienė, 2008). Siekiant, kad vaiko teisės nebūtų pažeidžiamos bei būtų užtikrinama vaiko gyvenimo kokybė, dalyvauja daug institucijų, kurios gina vaiko teises. Įstaigos, ginančios ir saugančios vaiko teises yra: policija, prokuratūra, specializuoti pagalbos centrai, vaiko teisių apsaugos tarnyba, švietimo įstaigos, nevyriausybinės organizacijos ir kt. Įstaigos pagal savo kompetenciją teikia kompleksines pagalbos priemones šeimoms, padeda vaikams, iškilus vienokiems ar kitokiems sunkumams, siekiant užtikrinti jų geriausius interesus. Vaiko teisių, pagalbos šeimai bei gyvenimo kokybės užtikrinimo sistema pateikiama 8 pav.

Tam, kad būtų užtikrinamos vaiko teisės, Lietuvoje yra sukurta įvairių institucijų bei organizacijų sistema. Vaiko gyvenimo kokybė Lietuvoje užtikrinama valstybiniu, vyriausybinio ir savivaldos lygmenimis. Valstybinį lygmenį sudaro Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga bei Prokuratūra. Šios institucijos atstovauja, atitinkamai, įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ir teisminei valdžiai, ir yra savarankiškos bei nepriklausomos.

8 pav. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo schema Lietuvoje.

Šaltinis: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2022.

Vyriausybiniam lygmenyje už vaiko teisių apsaugos priemonių įgyvendinimą atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei jai pavaldžios įstaigos – Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba, Valstybinė vaiko teisių ir įvaikinimo tarnyba, Teisingumo ministerija, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija ir Vidaus reikalų ministerija, kuriai pavaldus Policijos departamentas, o jam – teritorinės policijos įstaigos. Prie Vyriausybinių lygmens taip pat priskiriamos ir nevyriausybines organizacijas. Valstybinė vaiko teisių ir apsaugos ir įvaikinimo tarnyba kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija tiesiogiai įgyvendina su vaikų apsauga susijusias funkcijas. Tarpžinybinės vaiko gerovės tarybos paskirtis yra pagalba valstybinėms ir savivaldybių institucijoms, vykdydama savo funkcijas taryba neatlieka tiesioginių veiksmų vaiko teisių apsaugos srityje (Vaiko teisių pagrindų įstatymas, 2017).

Savivaldos lygmeniu vaiko gyvenimo kokybę užtikrina Lietuvos savivaldybės, o jose esantys savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriai garantuoja vaiko apsaugą. Vaiko teisių pagrindų įstatymo (2017) 34 straipsnyje įvardintos savivaldybių užduotys:

1. Užtikrina vaikui ir šeimai nuoseklią, individualią ir planingą kompleksinę ir prevencinę pagalbą, atsižvelgiant į vaiko poreikius ir šeimos gyvenimo būdą.

2. Organizuoja socialinės paramos teikimą, šveitimo, sveikatos, teisėsaugos įstaigų ir kitų institucijų darbą su šeima. Teikdamos pagalbą šeimoms bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis, vietos bendruomenėmis, valstybės ir kitų savivaldybių institucijomis ir įstaigomis.
3. Užtikrina bendro darbo koordinavimo organizavimą savivaldybėje, paskirdama tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius.
4. Vykdo socialinės rizikos prevencijos priemones.
5. Organizuoja renginius ir kitas priemones įtraukiančias šeimas į bendruomenines veiklas, prisideda prie šeimų švietimo organizavimo, padeda šeimai užtikrinti tinkamas gyvenamojo būsto sąlygas.
6. Šeimoms ir vaikų besilaukiančioms vienišoms moterims sudaro galimybes dalyvauti tėvystės mokymuose, šeimos įgūdžius ugdančiose ir palaikančiose programose. Steigia ir remia vaikų dienos centrus, teikia konsultacijas ir informaciją šeimoms dėl joms būtinos pagalbos gavimo, taip pat sudaro galimybes vaikus auginančioms šeimoms, kurios susiduria su krizėmis dėl šeimoje kylančių konfliktų pasinaudoti savivaldybės organizuojamu ir teikiamu pirminės teisinės pagalbos teikimu.
7. Savivaldybėje socialines paslaugas teikiančios institucijos siūlo šeimai socialinių problemų sprendimų alternatyvas, ugdo ir palaiko šeimos narių motyvaciją siekti teigiamų pokyčių šeimos gyvenime, tarpininkauja šeimai dėl kitų pagalbos priemonių, vertina šeimai teikiamų paslaugų efektyvumą. Gavę informaciją iš kitų institucijų ar, kai šeima pati kreipiasi dėl pagalbos susijusios su vaiko teisių užtikrinimu, teikia tokioms šeimoms konsultacijas, informaciją dėl būtinos pagalbos, paslaugų vaikų dienos centre gavimo.

Taigi, savivaldybės įgyvendina vaiko teisių apsaugą savo teritorijoje. Šiame procese taiko prevencines priemones, rūpinasi vaikais ir šeimomis, organizuoja pagalbos teikimą. Savivaldybės lygmeniu teikiamos socialinės paslaugos turi didelę įtaką vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimui, kadangi įstaigose dirbantys specialistai, teikiantys pagalbą šeimoms ir vaikui yra arčiausiai jų, todėl gali greičiausiai reaguoti ir užtikrinti, kad vaiko teisės bei interesai nebūtų pažeidžiami.

Lietuvoje veikia trys institucijos, kurių dėmesys nukreiptas tik į vaiko teisių apsaugos sritį – Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba ir Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Šios trys institucijos neturi kitų funkcijų valstybės valdymo srityse.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (toliau – VTAKI) yra savarankiška vaiko teisių laikymosi priežiūros ir kontrolės valstybės institucija, kuri yra išlaikoma iš valstybės

biudžeto, bei steigiama Seimo nutarimu, vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus darbui užtikrinti. VTAKĮ nenaudoja valstybinės prievartos priemonių, o teikia rekomendacijas, kurių įgyvendinimas yra užtikrinamas vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus autoritetu (Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos pristatymas, 2022).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga yra institucija – ombudsmeno atitikmuo Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemoje. Ombudsmeno institucijos pareiga yra skatinti valstybės institucijas ratifikuoti tarptautines sutartis ir jų papildomus protokolus, kuriais yra užtikrinami geresnės vaiko teisių apsaugos priemonės arba kuriami nauji mechanizmai, kurie užtikrintų apsaugą vaikui (Žiobienė, 2017).

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymo (2017) 2 straipsnis numato, kad pagrindinis kontrolieriaus veiklos tikslas yra gerinti vaiko teisinę apsaugą, ginti vaiko teises ir jo teisėtus interesus, užtikrinti tarptautinės ir nacionalinės teisės aktuose nustatytų vaiko teisių ir jo teisėtų interesų įgyvendinimą, atlikti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priežiūros kontrolę Lietuvoje.

Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba (toliau – TVGT) – tai institucija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kurią sudaro 18 atstovų (Tarpžinybinės vaiko gerovės tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nuostatai, 2018):

- Socialinės apsaugos ir darbo ministras;
- mokinių atstovai;
- nacionalinių skėtinių nevyriausybinių organizacijų, dirbančių vaiko gerovės srityje ne mažiau kaip pusėje Lietuvos Respublikos savivaldybių, atstovai;
- 2 nevyriausybinių organizacijų, dirbančių vaiko gerovės srityje, atstovai;
- 1 savivaldybių atstovas;
- 1 Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos atstovas;
- 1 Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovas;
- 1 Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atstovas;
- 1 Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos atstovas;
- 1 Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos atstovas;
- 1 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos atstovas;
- 1 Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos atstovas;
- 1 Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovas.

Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės buvo įkurta 2018 m. rugsėjo 14 d. Tarybos pagrindinis siekis yra gerinti valstybės ir savivaldybių institucijų

bei įstaigų veiklos koordinavimą, bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis ir teisės aktų įgyvendinimą vaiko teisių apsaugos srityje (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022).

TVGT koordinuoja institucijų, kurios veikia vaiko teisių apsaugos srityje, veiklą. Sėkmingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas lemia tinkamą teisinių mechanizmų įgyvendinimą, todėl šios tarybos atliekamos funkcijos yra itin svarbios. Bet kokiam tyrime, atliekant veiksmus, analizuojant iškilusias problemas ar priimant sprendimus, svarbiausi yra keitimosi informacija tarp įvairių subjektų procesai ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas (Bučiūnas, Velička, 2017).

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (toliau – VVTAĮT) – 2000 m. rugpjūčio 1 d. įstaiga pradėjo savo veiklą. Tai yra nepriklausoma nacionalinė vaiko teisių apsaugą užtikrinanti įstaiga, kurios tikslai yra suburti profesionalią ir nešališką komandą, užtikrinti vienodą teisės aktų taikymą, reaguoti į kiekvieną vaiko teisės pažeidimą, sukurti draugišką vaikui tarnybos aplinką ir ugdyti visuomenės nepakantumą vaiko teisių pažeidimams (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2022).

Tais atvejais, kai vaiko tėvas ar motina nesutaria dėl skyrium gyvenančio kito tėvo dalyvavimo auklėjant jų vaiką ar dėl bendravimo, lankymo tvarkos, įprastai šiuos ginčus nagrinėja ir tvarką nustato teismas, tačiau VVTAĮT vykdydama prevencijos funkciją, teikia konsultacijas bei reikalingą teisinę informaciją, pasiekti ginčo sprendimą, taip pat paaiškina tėvų konfliktų įtaką vaiko emocinei būklei ir raidai (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2021m. veiklos ataskaita, 2022). Taigi, Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba vykdo vaiko teisių apsaugos funkcijas, įgyvendina prevencines priemones, kas yra ypatingai svarbu, norint užtikrinti pilnavertį ir kokybišką gyvenimą vaikui.

Be visų veikiančių institucijų, kurios gina vaiko teises, taip pat reikėtų išskirti dvi nevyriausybines organizacijas, kurios dirba vaiko teisių apsaugos srityje. Tai yra Lietuvos vaikų teisių gynimo asociacija „Gelbėkit vaikus“ ir Lietuvos nacionalinis Unicef komitetas. Asociacijos „Gelbėkit vaikus“ misija pakeisti požiūrį į vaikus, siekti kiek įmanoma greitesnių, tačiau ne trumpalaikių pokyčių vaikų gyvenime. Unicef veikia visame pasaulyje, Lietuvoje šis komitetas įkurtas 1993 metais, komitetas pasisako už kiekvieno vaiko teisių ir gerovės puoselėjimą.

Apibendrinat galima teigti, kad Lietuvoje vaiko gyvenimo kokybės, apsaugos užtikrinimui yra imtasi reikalingų teisinių, administracinių bei kitų priemonių. Institucijos atsakingos už vaiko teisių apsaugą, pagal savo kompetencijas, inicijuoja, kad vaikui ir šeimai būtų suteikiamos krizės metu reikalingos paslaugos bei pagalba, kurios reikalingos vaiko teisių

apsaugai bei gyvenimo kokybės užtikrinimui. Vis dėlto vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimui daugiausia dėmesio yra skiriama savivaldybės lygmenyje.

2.3. Socialinio darbo vaidmuo užtikrinant vienišų tėvų šeimose augančių vaikų gyvenimo kokybę

Šeima, kaip socialinis institutas transformuojasi, žmonės vis dažniau pasirenka gyvenimą neįforminant savo santykių teisiškai, mažėja gimstamumas, skyrybų skaičius didėja. Visa to pasekoje, daugėja šeimų, kurios susiduria su problemomis, sunkumais. Šeimos, patekusios į krizines situacijas, susiduria su veiksniais, kurie sutrikdo sėkmingą šeimos funkcionavimą ir santykius (Ivanauskienė, 2012). Ne visos šeimos pajėgios susidoroti su iškilusiais iššūkiiais, šeima, kuri nesusidoroja, tampa pažeidžiama ir neatlieka savo funkcijų, labiau jaučia socialinės rizikos veiksnių įtaką (Kondrotaitė, 2006). Šeimos samprata keičiasi, tačiau nors pokyčiai ir vyksta, šeima vis tiek išlieka viena svarbiausių socialinių institucijų, kuri yra ypač reikšminga asmenybės vystymuisi ir raidai.

Socialinis darbuotojas teikia kompleksinę pagalbą žmonėms, kurie patiria socialinę riziką. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) socialinė rizika apibrėžiama kaip veiksniai ar aplinkybės dėl kurių šeimos ar asmenys patiria ar yra pavojus patirti socialinę atskirtį: suaugusių šeimos narių socialinių įgūdžių stoka tinkamai prižiūrėti bei ugdyti nepilnamečius vaikus; nepilnamečių vaikų (įvaikių) visapusio fizinio, protinio, dvasinio, dorovinio vystymosi ir saugumo sąlygų šeimoje neužtikrinimas; nuo nusikalstamos veikos nukentėjusių asmenų patirta žala; įsitraukimas ar polinkis įsitraukti į nusikalstamas veikas; piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis; priklausomybė nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų, azartinių žaidimų; elgetavimas, valkatavimas, benamystė; motyvacijos dalyvauti darbo rinkoje stoka ar nebuvimas. Sunkumus patiriančios šeimos yra veikiamos tokių rizikų kaip: nedarbas, skurdas, ribotos galimybės dalyvauti darbo rinkoje, nusikaltimai, vaikų nepriežiūra ir kt. (Stremauskienė, Žibėnienė, 2011). Dirbant su šeimomis, kurios patiria sunkumus, turėtų būti pabrėžiamas socialinis teisingumas ir vertybės, klientas neturi būti kaltinamas dėl to, kad patiria sunkumus (Motiečienė, Naujalienė, 2014).

Socialinis darbuotojas tuo pačiu metu turi teikti asmeniui pagalbą ir jį kontroliuoti arba turi veikti balansuodami tarp kontrolės ir pagalbos (Švedaitė-Sakalauskė, 2012). Socialinis darbas yra pagalbos profesija, todėl visuomet susijusi su galia ir jos santykiais (Švedaite-Sakalauskė, Buzaitytė-Kašalynienė, Gvaldaitė, 2014). Socialinės bei psichologinės pagalbos teikimas, siekimas padėti šeimoms konstruktyviai spręsti iškilusias problemas, tėvystės įgūdžių gerinimas, socialinių įgūdžių gerinimas, siekis atkurti savarankiškumą, informacijos teikimas dėl

finansinės paramos skyrimo ir kt., tai yra socialinio darbuotojo teikiama pagalba socialinę riziką patiriančioms šeimoms (Ivanauskienė, 2012). Socialinis darbas neapsiriboja vien tik krizių intervencija, vienas iš didžiausių socialinio darbuotojų tikslų yra stiprinti bendruomeniškumą, vykdyti prevencinę apsaugą (Sadauskas, Leliūgienė, 2010). Socialinis darbas visuomenėje apima veiklas susijusias su individualiais, šeimomis, tradicinės bendruomenės organizavimu bei plėtra, socialiniais pokyčiais (Ohmerr, Korr, 2006).

Socialinis darbas pasižymi tuo, kad vienas iš esminių jos principų yra pastebėti žmogų, kuriam reikalinga pagalba, svarbu pasiekti jo pasitikėjimą, kad asmuo, kuriam reikalinga pagalba, patiktų savo problemas; tinkamai parinkti sprendimo būdus; svarbu gebėti parinkti instituciją į kurią reikalinga kreiptis pagalbos suteikimui; socialinis darbuotojas turėtų rūpintis, kad būtų pasirinktas palankus sprendimas klientui (Prakapas, 2007). Socialinio darbuotojo profesinė veikla apima bendruomenių, žmonių bei šeimų probleminių santykių analizę, siekia socialinių pokyčių, bei orientuojasi į žmonių gyvenimo kokybės užtikrinimą (Rimkus, Kreiviniene, 2017).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinis darbuotojas, atlikdamas savo funkcijas ir vykdydamas socialinį darbą su šeimomis, kurios patiria sunkumų, padeda joms sprendimų procese, kurie įtakoja šeimos gyvenimo kokybės užtikrinimą. Socialinių darbuotojų pagrindinė paskirtis – padėti šeimoms susidoroti su iškilusiais sunkumais, prevencijos vykdymas ir kontrolė.

Lietuvai prisijungus prie Jungtinių tautų Vaiko teisių Konvencijos ir ją ratifikavus, vaiko teisių apsaugai skiriamas dėmesys padidėjo. Veikia daug institucijų, kurios yra atsakingos už vaiko teisių apsaugą, gausu teisės aktų, kurie taip pat turėtų užtikrinti vaikų apsaugą, veikia nevyriausybinės organizacijos. Tačiau šiandieninės aktualijos rodo, kad vaiko teisės yra vis dar pažeidžiamos, neužtikrinamos ir daugiausia pažeidimų nustatoma vaiko šeimoje. Galima teigti, kad sukurta sistema neveikia tikslingai, nes vaiko teisės pažeidžiamos, neužtikrinama visų vaikų gyvenimo kokybė.

Vaikas dėl savo fizinės bei socialinės raidos trūkumų negali pasinaudoti savo teisėmis. Dėl šios priežastys vaiko teisės turi būti užtikrinamos kitų asmenų, pirmiausia savo šeimos, tuomet visuomenės ir valstybės. Tačiau šeimoje jos ne visuomet yra užtikrinamos, o dažnu atveju ir pažeidžiamos, todėl reikalingi socialiniai institutai, kurie įgyvendintų vaiko teisių apsaugą.

Darbuotojai ginantys vaiko teises, vis dažniau susiduria su biurokratinėmis ir emocinėmis problemomis, dėl šios priežasties vaiko teisių apsaugos sistema gali tapti rizikos šaltiniu. Darbuotojų daromos klaidos turi neigiamas pasekmes tiek vaiko šeimai, tiek pačiam vaikui. Valstybės politikos pasikeitimai, taip pat paveikia vaikų interesus. Valstybės pareiga imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų užtikrinta vaiko gyvenimo kokybė ir jo apsauga.

Siekiant apsaugoti vaiką, dalyvauja daug institucijų, ginančių vaiko teises. Pagal savo kompetenciją įstaigos teikia kompleksines pagalbos priemones šeimoms, vaikams. Vaiko teisės Lietuvoje užtikrinamos valstybiniu, vyriausybinio ir savivaldos lygmeniu. Prie vaiko teisių apsaugos prisideda ir nevyriausybinių organizacijų.

Socialinio darbuotojo profesija yra itin svarbi, siekiant apsaugoti vaiką ir užtikrinant jo gyvenimo kokybę. Socialinis darbuotojas – tai specialistas, kuris šeimai atsidūrus krizėje, yra arčiausiai jos, siekia padėti susidoroti su iškilusiais sunkumais, teikia kompleksinę pagalbą. Pagalbos teikimas visuomet susijęs ir su kontrole. Socialinės ir psichologinės pagalbos teikimas padeda šeimoms išspręsti susidariusias sudėtingas situacijas. Socialinis darbas pasižymi tuo, kad jo principas yra pastebėti žmogų, kuriam reikalinga pagalba ir jam ją suteikti.

3. VAIKŲ VIENIŠŲ TĖVŲ ŠEIMOSE GYVENIMO KOKYBĖS UŽTIKRINIMO TYRIMAS

Šiame skyriuje aprašoma bei pateikiama kokybinio tyrimo metodologija, tyrimo dalyvių charakteristikos, tyrimo organizavimas bei jo eiga. Siekiant ištirti vaikų gyvenimo kokybės užtikrinimą vienišo tėvo / motinos šeimoje, darbe atliekamas kokybinis tyrimas, pasitelkiant duomenų rinkimo metodą – struktūruotą interviu.

3.1. Tyrimo metodologija

Empirinio tyrimo tikslas: išanalizuoti vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimą vienišų tėvų šeimose.

Empirinio tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti vaikų, augančių vienišų tėvų / motinų šeimose, gyvenimo kokybės užtikrinimo situaciją Lietuvoje.
2. Identifikuoti veiksnius, sąlygojančius vaikų, augančių vienišų tėvų / motinų šeimose, gyvenimo kokybės neužtikrinimą.
3. Nustatyti vaikų, augančių vienišų tėvų / motinų šeimose, gyvenimo kokybės užtikrinimo gerinimo galimybes Lietuvoje.

Tyrimo metodo pasirinkimo pagrindimas. Kokybinis tyrimas apima sisteminių žodinės, vaizdinės bei garsinės informacijos rinkimą. Kokybinine metodologija grindžiamuose socialiniuose tyrimuose nesiekama laikytis griežtos struktūros, vietoje to tiriamiesiems sudaromos visapusiškos galimybės išreikšti save ir natūraliai elgtis (Žydžiūnaitė, 2006). Kokybinių empirinių duomenų rinkime metu, pavyzdžiui, atliekant kokybinį interviu, gilinamasi į nuomones, nuostatas, patirtis (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Vėliau, kaip teigia Gaižauskaitė ir Valavičienė (2016), „kokybinio tyrimo metu surinkti duomenys panaudojami suformuluoti logiškiems teoriniams teiginiams, tarpusavio sąsajoms, nuoseklioms išvadoms pateikti <...> kol šis tikslas bus pasiektas galimas duomenų rinkimo, jų interpretavimo, teorijos peržiūrėjimo etapų pakartojimas (p. 23-24).

Vienas iš populiariausių kokybinio tyrimo metodų yra pusiau struktūruotas interviu, kuris ir buvo pasirinktas šiame magistro baigiamojo darbo tyrime. Kokybinis pusiau struktūruotas interviu metodas buvo pasirinktas, nes tyrėjas turi galimybę labiau įsigilinti į tai, apie ką nori sužinoti, ir tai, ką gali papasakoti tyrimo dalyvis (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Šiame magistro baigiamojo darbo tyrime empirinių duomenų rinkimo metodo pasirinkimui įtaką darė:

- santykinai nedideli kaštai;
- duomenų apdorojimo paprastumas;
- trumpas duomenų rinkimo laikotarpis.

Tyrimo instrumentas: Bendrai, pusiau struktūruoto interviu gaires sudaro taip vadinami atviri klausimai, kai tyrėjas užduoda interviu kryptį ir detalizuojančius klausimus, o interviu dalyvis laisvai išsako savo mintis. Kita vertus, pusiau struktūruoto interviu metu tyrėjo užduodami klausimai padeda labiau išlaikyti pokalbio kryptį ir tam tikrą tvarką, kurios dėka vėliau surinktų empirinių duomenų sisteminimas, klasifikavimas, analizė bei interpretacija tampa lengvesni (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016).

Šiame magistro baigiamojo darbo tyrime taikytas pusiau struktūruoto interviu metodas, kuriame buvo susitelkta į keletą nagrinėjamų sričių. Atitinkamai, buvo parengtos Kokybinio interviu gairės (žr. 1 priedą). Gairėse, numatyta, kad prieš interviu tyrėjas prisistato, tyrimo dalyviui pristato tyrimo tikslą, paaiškinta, kad interviu bus įrašomas, o duomenys bus naudojami apibendrinti ir tik pagal pagrindinę paskirtį – magistro baigiamojo darbo tyrimo tikslui pasiekti. Toliau, numatyta pateikti klausimus apie interviu dalyvio socialines-demografines charakteristikas: lytis, amžius, išsilavinimas, pareigos, socialinio darbo patirtis.

Siekiant išanalizuoti vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo ypatumus vienišų tėvų šeimose, suformuluotos penkios interviu gairės. I gairė „Gyvenimo kokybės samprata“ skirta išsiaiškinti, kaip tyrime dalyvaujantys informantai supranta sąvoką „gyvenimo kokybė“, ir kaip ją supranta tėvai; gairė yra detalizuota trimis klausimais. II gairė „Vaiko iš vienišų tėvų šeimos gyvenimo kokybės užtikrinimo problema“ siekiama išsiaiškinti problemas, kurios iškyla, siekiant užtikrinti vaikų, gyvenančių vienišų tėvų šeimose, gyvenimo kokybę, gairė yra detalizuota penkiais klausimais. III gairė „Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelis“ apima klausimus, kurie yra susiję su vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modeliu; gairė yra detalizuota trimis klausimais. IV gairėje „Institucijų vaidmuo, užtikrinant vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę“ pateikiami klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti, koks yra institucijų vaidmuo, siekiant užtikrinti vaiko, augančio vienišų tėvų šeimoje; gairę detalizuoja du klausimai. V gairėje „Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo tobulinimas“ pateikiami klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti, kaip galėtų būti tobulinimas vaikų, gyvenančių vieno tėvo šeimose, gyvenimo kokybės užtikrinimo modelis; gairę detalizuoja du klausimai.

Tyrimo imtis. Tiriamųjų imčiai nustatyti šiame magistro baigiamojo darbo tyrime buvo pasirinktas „sniego gniūžtės“ metodas. Naudojant „sniego gniūžtės“ metodą, iš pradžių parenkami keli asmenys, kurie pasižymi tam tikromis savybėmis, atitinkančiomis tyrimo tikslą, pavyzdžiui, dirba socialinį darbą, turi ilgametę tokio darbo patirtį ir kt. Tuomet anksčiau į

tyrimą įtraukti dalyviai nurodo kitus potencialius dalyvius, turinčius analogiškų savybių ir t.t. (Gaižauskaitė, Mikėnė 2014). Taip suformuojama atrankinė imtis. Planuojat magistro baigiamojo darbo empirinį tyrimą, padaryta prielaida, kad žinių, reikalingų tyrimo tikslui pasiekti, daugiausiai turi atvejo vadybininkai ir socialiniai darbuotojai, dirbantys su sunkumus patiriančiomis šeimomis. Atitinkamai, buvo kreiptasi į šiuos specialistus. Pagrindiniai kriterijai, kuriuos turėjo atitikti tyrimo dalyviai: socialiniai darbuotojai / atvejo vadybininkai dirbantys su sunkumus patiriančiomis šeimomis.

Siekiant atlikti vaiko augančio vieno tėvo / motinos šeimoje gyvenimo kokybės užtikrinimo tyrimą, buvo apklausti 6 Panevėžio miesto institucijose dirbantys socialiniai darbuotojai ir atvejo vadybininkai, kurie dirba tiesiogiai su sunkumus patiriančiomis šeimomis. Informantų skaičių lėmė informacijos prisotinimas: ties penktu tyrimo dalyviu informacija ėmė kartotis, todėl pasitikrinimui buvo apklaustas dar vienas dalyvis. Tačiau įsitikinus, kad naujos informacijos nebegaunama, nuspręsta sustoti ties šeštuoju tyrimo dalyviu.

Tyrimo dalyvių socialinės-demografinės charakteristikos pateiktos 2-oje lentelėje.

2 lentelė. Demografinės tyrimo dalyvių charakteristikos.

Infor- mantas	Amžius	Lytis	Išsilavi- nimas	Socialinio darbo patirtis	Užimamos pareigos
S1	34	Moteris	Aukštasis	1	Socialinė darbuotoja
S2	28	Vyras	Aukštasis	6	Socialinis darbuotojas
S3	52	Moteris	Aukštasis	20	Atvejo vadybininkė
S4	42	Moteris	Aukštasis	18	Socialinė darbuotoja
S5	37	Moteris	Aukštasis	12	Pagalbos šeimai skyriaus vedėja
S6	45	Moteris	Aukštasis	20	Atvejo vadybininkė

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2021 m.

Konkreiems tyrimo dalyviams rasti buvo susisiepta su Panevėžyje veikiančia mamų ir šeimų bendruomenės vadove, bei paprašyta pagal nurodytus kriterijus, rekomenduoti asmenis, kurie galėtų dalyvauti tyrime. Tyrime sutiko dalyvauti, du nevyriausybinėje organizacijoje dirbantys socialiniai darbuotojai, vienas iš jų, pasidalino dviejų atvejo vadybinkų kontaktais. Susiekus su jais, jie sutiko dalyvauti interviu. Jam pasibaigus, paprašiau pasidalinti kontaktais, asmenų, kurie pagal nurodytus kriterijus taip pat galėtų dalyvauti tyrime.

Tyrimo atlikimo eiga. Empiriniai duomenys surinkti 2023 metų sausio – vasario mėnesiais.

Remiantis moksliniais šaltiniais (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016), parengta tyrimo eiga, kurią sudarė tokie etapai: kokybinio interviu gairių konstravimas; kokybinių empirinių duomenų rinkimas; surinktų empirinių duomenų analizė; gautų tyrimo rezultatų interpretacija, išvadų ir rekomendacijų formulavimas.

Empiriniai duomenys buvo renkami, su kiekvienu tyrimo dalyviu iš anksto telefonu sutarus vietą ir laiką. Pirmųjų dviejų interviu dalyvių telefonų numerius suteikė Panevėžio mamų ir šeimų bendruomenės vadovė, kitų dalyvių telefonų numerius suteikė ankstesni interviu dalyviai. Interviu dažniausiai vyko tiesiogiai, du iš šešių interviu vyko nuotoliniu būdu, ZOOM platformoje.

Vieno interviu vidutinė trukmė 35 minutės. Trumpiausias interviu truko 27 minutes, o ilgiausias interviu truko 53 minutes. Visi interviu buvo įrašomi į diktofoną, o vėliau transkribuojami. Transkribavimo vidutinė trukmė – 10 minučių įrašo prilygo vienai valandai transkribavimo darbo. Transkribuotas tekstas buvo parengtas word formate.

Interviu metu surinkti ir transkribuoti empiriniai duomenys toliau buvo apdorojami turinio (content) analizės metodu, laikantis šių žingsnių (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016):

- daug kartų perskaitomi interviu išrašai (transkribuoti interviu);
- tinkamos dalys pažymimos ir koduojamos;
- kodai grupuojami išskiriant kategorijas;
- kategorijose prasminiai elementai suskirstomi į subkategorijas;
- kategorijos paaiškinamos ir aprašomos;
- rezultatai interpretuojami.

Tyrimo etika. Kokybiniam socialiniam tyrimui keliamų etikos reikalavimų šio magistro baigiamojo darbo autorė laikėsi visuose darbo rašymo etapuose. Atliekant mokslinių šaltinių paiešką ir analizę, buvo laikomasi antiplagiato reikalavimų. Vėliau, atliekant magistro baigiamojo darbo empirinį tyrimą, buvo laikomasi svarbiausių kokybinio socialinio tyrimo etikos principų (Trochim, 2006; Rupšienė, 2008):

- Tiriamasis tyrime dalyvauja tik laisvanoriškai.
- Tyrėjas turi atskleisti tiriamajam tyrimo esmę, informuoti apie galimą riziką, tyrimo etikos principų laikymąsi ir gauti iš tiriamojo sutikimą dalyvauti tyrime.
- Tyrėjas visuose tyrimo etapuose turi apsaugoti tiriamąjį nuo galimos žalos.
- Tyrėjas turi užtikrinti iš tiriamojo apie tiriamąjį gautos informacijos konfidencialumą.
- Tyrėjas turi užtikrinti tiriamojo anonimiškumą.

Apie dalyvavimo kokybiniame interviu laisvanoriškumą, tyrimo esmę, pateikiamos informacijos konfidencialumą, anonimiškumą visi interviu dalyviai buvo informuoti tiek kviečiant dalyvauti interviu, tiek interviu pradžioje, įžanginėje dalyje. Empirinių duomenų

analizės ir interpretacijos etapuose buvo griežtai laikomasi konfidencialumo ir anonimiškumo. Pastaruosius užtikrino informantų vardų ir pavardžių neskelbimas, naudojant tik kodus, kurie pateikti 2-oje lentelėje.

Tyrimo ribotumai: darbe aptariama tik konkretaus tyrimo kontekste iškilusios problemos, analizuojami tik su pristatomu tyrimu susiję aspektai. Kokybinio tyrimo metu surinkti duomenys negali būti apibendrinti iki visos Lietuvos masto.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

3.2.1. Vaiko gyvenimo kokybės samprata ir užtikrinimo svarba

Analizuojant kokybinių interviu medžiagą, identifikuotos dvi kategorijos apie vaiko gyvenimo kokybės sampratą ir užtikrinimo svarbą. Pirmoje kategorijoje „Vaiko gyvenimo kokybės samprata“ identifikuotos penkios subkategorijos (žr. 3 lentelę), o antroje kategorijoje „Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo svarba“ identifikuotos keturios subkategorijos (žr. 4 lentelę).

3 lentelė. Vaiko gyvenimo kokybės samprata.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko gyvenimo kokybės samprata	Vaiko poreikių užtikrinimas	<i>Gyvenimo kokybė, tai žmogaus poreikių užtikrinimas. Tai ir būtinųjų poreikių ir emocinių ir viskas, kad pasiektume vadinamą gyvenimo pilnatvę. (S2)</i> <i>...galėjimas užtikrinti visus poreikius, galėjimas sau leisti daugiau negu gali kiti... (S4)</i> <i>Tai baziniai dalykai, bazinių poreikių tenkinimas, be kurių žmogus nejaus stabilumo. (S5)</i> <i>...visų būtinųjų vaiko poreikių patenkinimas... (S1)</i>
	Vaiko priklausymas šeimai / bendruomenei	<i>Kitas svarbus aspektas priklausomumas grupei – tai priklausymas kolektyvui, šeimai. Tam kad žmogus jaustų gyvenimo kokybę, jis turi priklausyti kažkokiai grupei, jis turi jaustis jos dalimi. Žmogus labai socialus, jam būtina jaustis kažko dalis. (S5)</i>
	Vaiko laisvalaikio užtikrinimas	<i>Gyvenimo kokybė susideda iš laisvalaikio užimtumo. (S3)</i> <i>...turėti <...> laisvalaikį, pomėgius. (S6)</i>
	Finansinis saugumas	<i>...stabilios mėnesinės pajamos... (S4)</i>
	Socialiniai santykiai	<i>...ir socialiniai santykiai... (S2)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Kaip matyti pateiktoje 3 lentelėje, dauguma tyrime dalyvavusių specialistų, vaiko gyvenimo kokybės sampratą sieja su vaiko poreikių užtikrinimu, kuomet patenkinami visi vaiko būtinieji, baziniai bei emociniai poreikiai: *“...visų būtinųjų vaiko poreikių patenkinimas...”* (S1), *„Gyvenimo kokybė, tai žmogaus poreikių užtikrinimas. Tai ir būtinųjų poreikių ir emocijų ir viskas, kad pasiektume vadinamą gyvenimo pilnatvę.“* (S2), *„...galėjimas užtikrinti visus poreikius, galėjimas sau leisti daugiau negu gali kiti...”* (S4).

Kai kurie apklausti specialistai teigė, jog vaiko gyvenimo kokybė yra neatsiejama nuo jo laisvalaikio, pomėgių, užimtumo užtikrinimo. Vienas specialistas išskyrė, jog vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas yra sunkiai pasiekiamas, jeigu neužtikrinamas jo finansinis saugumas: *“...stabilios mėnesinės pajamos...”* (S4); taip pat pažymėta, kad svarbu socialiniai santykiai bei vaiko priklausymas bendruomenei / šeimai: *“...ir socialiniai santykiai...”* (S2), *“Kitas svarbus aspektas priklausomumas grupei – tai priklausymas kolektyvui, šeimai. Tam kad žmogus jaustų gyvenimo kokybę, jis turi priklausyti kažkokiai grupei, jis turi jaustis jos dalimi. Žmogus labai socialus, jam būtina jaustis kažko dalis.”* (S5).

4 lentelė. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo svarba.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo svarba	Vertybių formavimasis	<i>Kokią tu ją suteiksi, tą gyvenimo kokybę, taip jam ir ateityje jis vertins tokius dalykus. (S1)</i> <i>...jeigu, ta gyvenimo kokybė, nebus užtikrinama, nebus atliepiama jo poreikiai, užaugęs jis taip pat augins savo vaikus, tai persiduos iš kartos į kartą. (S3)</i> <i>Todėl, kad vaiką būtina paruošti savarankiškam gyvenimui, suformuoti visas vertybes. (S4)</i> <i>Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas įtakoja jo kaip suaugusiojo gyvenimo kokybę. (S5)</i> <i>Ką vaikas išmoks šeimoj, tradicijos, pomėgiai <...> kokį pagrindą įdėsime tokį kelią vaikas ir rinksis. (S6)</i>
	Vaiko pažeidžiamumas	<i>Vaikas yra labai priklausomas nuo aplinkos ir negali savimi pasirūpinti. (S2)</i> <i>Vaikas yra pažeidžiamiausia visuomenės grupės dalis. (S5)</i>
	Vaikas- visuomenės ateitis	<i>...jei mes norim kalbėti apie tą gerą, suprantančią visuomenę, mes turime rūpintis vaikais, kad mūsų visuomenė tinkamai funkcionotų. (S2)</i> <i>...ir būtų pilnavertis visuomenės pilietis. (S4)</i>
	Pasiruošimas	<i>Tėvai turi paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui... (S3)</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
	savarankiškam gyvenimui	<i>...turim augindami vaiką paruošt savarankiškam gyvenimui. (S6)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Kaip matyti 4-oje lentelėje, vaiko gyvenimo kokybę svarbu užtikrinti, nes nuo to, kokia ji bus, priklauso, kokios vertybės susiformuos pas vaiką: *“Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas įtakoja jo kaip suaugusiojo gyvenimo kokybę“ (S5)*, *„Ką vaikas išmoks šeimoj, tradicijos, pomėgiai <...> kokį pagrindą įdėsime tokį kelią vaikas ir rinksis.“ (S6)*, *“Todėl, kad vaiką būtina paruošti savarankiškam gyvenimui, suformuoti visas vertybes.“ (S4)*. Priklausomai nuo to, kokioje aplinkoje vaikas augs, ir nuo to, kokią gyvenimo kokybę jis turės, formosis ir tolimesnis jo požiūris ir vertybės suaugus. Neužtikrinus vaikui tinkamos gyvenimo kokybės, jis gali negebėti jos užtikrinti ir savo vaikams, nes neturės suvokimo, kokia ji turi būti.

Apklausoje dalyvavę socialiniai darbuotojai ir atvejo vadybininkai taip pat nurodė, jog vaiko gyvenimo kokybę svarbu užtikrinti, nes vaikas yra pažeidžiamiausia visuomenės dalis. Vaikas negeba pats savimi pasirūpinti, nes vaikas yra visuomenės ateitis ir, jei norima, kad ta visuomenė tinkamai funkcionuotų, svarbu užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę: *“...jei mes norim kalbėti apie tą gerą, suprantančią visuomenę, mes turime rūpintis vaikais, kad mūsų visuomenė tinkamai funkcionuotų.“ (S2)*, *„...ir būtų pilnavertis visuomenės pilietis.“ (S4)*. Gyvenimo kokybės užtikrinimas, specialistų nuomone, yra būtinas, norint vaiką paruošti savarankiškam gyvenimui *“Tėvai turi paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui...“ (S3)*, *„...turim augindami vaiką paruošt savarankiškam gyvenimui.“ (S6)*.

Taigi, atlikus vaiko augančio vienišo tėvo / motinos šeimoje gyvenimo kokybės užtikrinimo tyrimą, galima teigti, kad vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas siejamas su vaiko poreikių patenkinimu, užtikrinant jo emocinę, psichologinę bei fizinę gerovę. Vaiko gyvenimo kokybė ir neatsiejama nuo palankios jam augti aplinkos sudarymo. Analizuojant vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo svarbą, išryškėjo požiūris, jog gyvenimo kokybės užtikrinimas lemia tai, kokios vertybės ir požiūris vaikui susiformuos, užaugęs tokį gyvenimo būdą jis ir pasirinks. Tėvai turi paruošti vaiką savarankiškam gyvenimui, neužtikrinant jo poreikių patenkinimo, tinkamų vertybių skiepijimo, jis negebės tinkamai funkcionuoti ir galbūt pagal tą patį modelį augins ir auklės savo vaikus ateityje.

3.2.2. Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko problemos gyvenimo kokybės užtikrinimo procese

Analizuojant kokybinių interviu medžiagą, identifikuotos keturios kategorijos apie vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko problemas gyvenimo kokybės užtikrinimo procese. Pirmoje kategorijoje „Vieništų tėvų šeimose augančių vaikų problemų suvokimas“ identifikuotos septynios subkategorijos (žr. 5 lentelę), antroje kategorijoje „Problemos su kuriomis susiduria vieno tėvo šeimoje augantis vaikas“ identifikuotas vienuolika subkategorijų (žr. 6 lentelę), trečioje kategorijoje „Problemos, su kuriomis susiduria vieniši tėvai“ identifikuota dešimt subkategorijų (žr. 7 lentelę), ketvirtoje kategorijoje „Problemos su kuriomis susiduria specialistai“ identifikuotos septynios subkategorijos (žr. 8 lentelę).

5 lentelė. Vieništų tėvų šeimose augančių vaikų problemų suvokimas.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinaty teiginiai
Vieništų tėvų šeimose augančių vaikų problemų suvokimas	Santykis su vaiku	<i>Jeigu ta mama, kad ir vieniša, bet santykis su vaiku geras, jiniai supranta... (S1)</i>
	Karta, kurioje augo tėvas	<i>Labai priklauso nuo kartos, nuo kartos, kuriai visgi priklauso tas vienišas tėvas. (S2)</i>
	Pagalbos priemonės	<i>Aš manau, kad dabar turim begalę priemonių ir jeigu tėvai patys nori, jie matys kylančias problemas, nes jie mokės prieiti, bendrauti su vaiku... (S2)</i> <i>Kurie supranta, jie stengiasi ieškoti pagalbos, gilinasi, aiškinasi, steniasi padėti savo vaikui, visada priima pagalbą. (S4)</i>
	Informacijos apie vaiko raidą stoka	<i>Manau, kad daugeliui tėvų trūksta supratimo apie vaiko raidą ir kiekvieno gyvenimo tarpsniu iškylančias tam tikras problemas, kurios siejasi su tuometine vaiko raida. (S3)</i>
	Per mažas dėmesio skyrimas	<i>Taip pat, vienišas tėvas daugiau laiko skiria darbui, nes viskas remiasi į finansus, lieka mažiau laiko pokalbiams, laiko leidimui kartu. Vyksta atitolimas, todėl ir tos problemos dažnu atveju tampa nematomos. (S3)</i> <i>Gali ir nepastebėti jų. Gali jas ignoruoti. Juk skiri vaikui dėmesio mažiau. (S5)</i>
	Stresas	<i>Įtampa, stresas, suvokimas, kad esi vienas suaugęs asmuo šeimoje įtakoja nutolinimą nuo savo vaiko gyvenimo ir kylančių problemų jam. (S5)</i>
	Atsakomybė už vaiko	<i>...nes vienam tėvui tenka visas pareigas atlikti už abu tėvus.</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinaty teiginiai
	priežiūrą	(S6) <i>Kita vertus jei ir sprendi kylančias problemas tai jas sprendi vienas. Ne daugelis vienišų tėvų, net ir po skyrybų proceso geba kartu dalyvauti vaiko gyvenime ir priimti su vaiku susijusius sprendimus kartu. (S5)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Kokybiniame tyrime dalyvavusių specialistų nuomone, vienišų tėvų šeimose augančių vaikų problemoms spręsti yra didelė pagalbos priemonių pasiūla, tad jei tėvai norės prieiti prie savo vaiko, jie jomis naudosis, ir tos kylančios problemos bus matomos bei sprendžiamos. Apklaustieji nurodo (žr. 5 lentelę), jog problemos, kurios kyla norint, suvokti sunkumus, su kuriais susiduria vaikas. Neretai vaikui yra skiriamas per mažas dėmesys, nes vienišam tėvui / motinai tenka daugiau dirbti, todėl lieka mažiau laiko bendrauti su savo vaiku: „Gali ir nepastebėti jų. Gali jas ignoruoti. Juk skiri vaikui dėmesio mažiau.“ (S5), „Taip pat, vienišas tėvas daugiau laiko skiria darbui, nes viskas remiasi į finansus, lieka mažiau laiko pokalbiams, laiko leidimui kartu. Vyksta atitolimas, todėl ir tos problemos dažnu atveju tampa nematomos.“ (S3).

Didesnė atsakomybė dėl vaiko priežiūros tėvui, su kuriuo vaikas lieka gyventi: „...nes vienam tėvui tenka visas pareigas atlikti už abu tėvus.“ (S6). Tarp trikdžių identifikuoti problemas, su kuriomis susiduria vaikas, buvo išskirti ir stresas, informacijos apie vaiko raidą stoka, santykis su vaiku.

6 lentelė. Problemos, su kuriomis susiduria vieno tėvo šeimoje augantis vaikas.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Problemos su kuriomis susiduria vieno tėvo šeimoje augantis vaikas	Nepastikėjimas savimi	<i>Nežino kas tas tėtis, tai gali toks ir diskomfortas atsirasti, nepasitikėjimas savimi... (S1)</i> <i>...nepasitikėjimą savim vaikas jaučia... (S6)</i>
	Visuomenės požiūris	<i>Viusomenės požiūris, dėl to, kad mes dar labai turime stigmų, ką skirstome į vyrišką ir moterišką ir tai yra. (S2)</i>
	Socialinė atskirtis	<i>Jeigu vyresni, tai dažnai ir socialinę atskirtį patiria, nebūtinai visi. (S3)</i> <i>...nepritapimai prie bendraamžių... (S4)</i> <i>...patyčias iš bendraamžių. (S5)</i>
	Emocinis apleistumas	<i>...vaikai galbūt tik emociškai yra labiau apleisti šeimose kur yra vienas iš tėvų... (S3)</i> <i>Galbūt neišklauso, būna pavargę nuo darbinės veiklos,</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
		<i>neišklauso vaikų, neatliepia jų tų emocinių poreikių. (S3)</i>
	Vaiko įtraukimas į tėvų tarpusavio santykių aiškinimąsi	<i>Taip pat labai dažnai pastebi kad vaikai yra naudojami tėvų tarpusavio santykiams, kaip įkaitai, kai tėvai bando daryti kažkokią tai įtaką per vaikus vienas kito sprendimams. (S3) Kita kylanti problema vaiko įtraukimas į konfliktines situacijas, santykių aiškinimąsi. (S5)</i>
	Socialinis apleistumas	<i>...tėvai mažesnę dėmesį skiria vaikų ugdymui, bendravimui su mokykla, jeigu vyresni ar su darželiu, su ugdymo įstaigom. (S3)</i>
	Interesų neužtikrinimas	<i>Labai dažnai neužtikrina vaikams laisvalaikio, popamokinės veiklos arba nieko neveikia kartu su vaikais. (S3) ...ribotos galimybės rinktis laisvalaikį, ribotos galimybės plėsti pažintinius gebėjimus, įgyti kažkokių naujų įgūdžių. (S4)</i>
	Materelinis nepriteklis	<i>Materialiniai nepritekliai... (S4) Vieno tėvo turėjimas gali įtakoti skurdesnes gyvenimo sąlygas, kas gali neigiamai veikti vaiką. (S5)</i>
	Ribotos galimybės bendrauti su kitu tėvu	<i>Vienišo tėvo ar motinos šeimoje augantis vaikas susiduria su jo teisės bendrauti su kitu iš negyvenančiu tėvų problema. (S5)</i>
	Psichologinės problemos	<i>...gali įtakoti psichologines problemas. (S5)</i>
	Mokymosi sunkumai	<i>...atsilieps vaiko ugdymosi procesui. (S5)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Analizuojant interviu metu surinktus duomenis, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti, su kokiomis problemomis susiduria vaikai, kurie auga vieno tėvo / motinos šeimoje, dažniausiai pasikartojantys atsakymai buvo, jog tokie vaikai patiria socialinę atskirtį, materialinį nepriteklių, neužtikrinami jų interesai, vaikai yra emociškai apleisti, nepasitiki savimi bei įtraukiami į tėvų tarpusavio santykių aiškinimąsi (žr. 6 lentelę): „...nepritapimai prie bendraamžių...“ (S4), „Vieno tėvo turėjimas gali įtakoti skurdesnes gyvenimo sąlygas, kas gali neigiamai veikti vaiką.“ (S5), „Labai dažnai neužtikrina vaikams laisvalaikio, popamokinės veiklos arba nieko neveikia kartu su vaikais.“ (S3), „Kita kylanti problema vaiko įtraukimas į konfliktines situacijas, santykių aiškinimąsi.“ (S5).

Specialistai taip pat išskyrė tokias problemas kaip mokymosi sunkumai, psichologinės problemos, ribotos galimybės bendrauti su kitu tėvu, socialinis apleistumas, visuomenės požiūris.

7 lentelė. Problemos, su kuriomis susiduria vieniši tėvai.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Problemos su kuriomis susiduria vieniši tėvai	Sunkumai ieškantis darbo	<i>Tai turbūt sunkiau įsidarbinti, nes tu esi vienišas, tu turi ir vaiku pasirūpinti. (S1)</i> <i>Manau gali kilti sunkumų ir vystant darbinius santykius. (S5)</i>
	Finansiniai sunkumai	<i>Išgyvenimai turbūt, na kaip tos pajamos yra šeimos, yra du ir kur yra vienas, ir tu turi , ar ne. (S1)</i> <i>Su finansinėmis problemomis dažnai... (S3)</i> <i>Tai gal dažniausiai yra materialiniai nepritekliai... (S4)</i> <i>Aš manau, kad visų pirma, daug kas susiduria su finansinėmis problemomis... (S6)</i>
	Atsakomybės našta	<i>Rūpesčio daugiau, atsakomybės, nes tu turi vienas visur eiti, viską daryti. (S1)</i> <i>Tai kažkaip gaunasi, natūraliai suformuoja, bent jau mano darbo praktikoje matyt, kad tas tėvas kažkokių daugiau atsakomybių prisiima su kuriuo gyvena. (S2)</i>
	Emociniai sunkumai	<i>...tai pat iš to kylančiomis ir emocinėmis problemomis. (S3)</i>
	Informacijos trūkumas	<i>...trūksta žinių apie vaiko raidą. (S3)</i> <i>Gal dar sakykim yra ribotas tėvų suvokimas kur galim gauti paslaugas... (S4)</i>
	Ribota pagalbos priemonių pasiūla	<i>...paslaugų pasiūla yra labai menka, jos nėra individualizuotos... (S4)</i>
	Baimės	<i>...dar gali būti tėvų baimė priimti paslaugas, baimė kreiptis pagalbos į įstaigas. (S4)</i>
	Sunkumai atstovaujant vaiką	<i>Vienišam tėvui sudėtinga atstovauti savo vaiką vienam. (S5)</i> <i>...paprastai jei vienišas tėvas arba mama būna, atstovauja vaiką medicinos įstaigoje tas tėvas su kuriuo gyvena, ugdymo įstaigoje, paprastai... (S2)</i>
	Neigiamas visuomenės požiūris	<i>Vieniši tėvai manau pirmiausiai susiduria su neigiama visuomenės nuostata. (S5)</i>
Priklausomybės	<i>Vieniši tėvai dažniau susiduria su priklausomybėmis... (S5)</i>	

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Atlikto tyrimo metu surinkti duomenys atskleidė, kad vieniši tėvai / motinos augindami vaikus dažniausiai susiduria su finansiniais sunkumais (žr. 7 lentelę): „Išgyvenimai turbūt, na kaip tos pajamos yra šeimos, yra du ir kur yra vienas, ir tu turi , ar ne.“ (S1), „Tai gal dažniausiai yra materialiniai nepritekliai...“ (S4), „Aš manau, kad visų pirma, daug kas susiduria su finansinėmis problemomis...“ (S6). Taip pat kyla problemomų ieškodami darbo,

vieniši tėvai jaučia didesnę atsakomybės našta, jaučia trūkumą informacijos apie tai, kur galima gauti tuo metu reikalingą pagalbą, taipogi trūksta informacijos apie vaiko raidą, vieniši tėvai dažnu atveju susiduria su sunkumais atstovaujant savo vaiką. Kaip problemos, su kuriomis susiduria vieniši tėvai, auginantys vaikus, specialistų buvo išskirta: priklausomybės, neigiamas visuomenės požiūris, baimės priimti pagalbą, ribota pagalbos priemonių pasiūla ir emociniai sunkumai.

8 lentelė. Problemos, su kuriomis susiduria specialistai.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Problemos su kuriomis susiduria specialistai	Bejėgiškumas	<i>Tai kartais, toks tas bejėgiškumas. (S1)</i> <i>Turbūt viena iš didžiausių problemų darbe yra bejėgiškums, kai tu supranti, kad reikia pagalbos čia ir dabar, bet jos suteikti negali. (S4)</i>
	Klientų manipuliacija	<i>Čia irgi atsiranda ta manipuliacinė sistema, kai tu pripranti ir tada ugdomi kiti socialinės rizikos veiksniai. (S2)</i>
	Tėvų žinių trūkumas apie vaiko raidą	<i>Ta prasme, tai būten tas kaip ir sakau trūkumas tėvų žinių, didžiąja dalim tėvų žinių trūkumas apie vaiko raidą ir ko jam reikia, nepaisant fizinės saugios aplinkos, kad vaikui labai svarbu tas išklausymas, emocinis palaikymas, pasitikėjimas. (S3)</i> <i>Suvokimas, tėvai nesuvokia, ko labiausiai vaikui reikia, kad atliptų jo poreikius... (S6)</i>
	Kitų specialistų kompetencijos trūkumas	<i>O ir specialistai dažnu atveju tokie pas kuriuos nė pats nenorėtum pakliūti, jei nesuinteresuoti padėti išspręsti problemą, tiesiog atidirba ir išeina. (S4)</i>
	Pagalbos nepriėmimas	<i>Neretai nepriimama specialistų pagalba, ignoruojamos rekomendacijos kurios išsakomos siekiant išspręsti kylančias problemas... (S5)</i>
	Sugyventinio atsiradimas šeimoje	<i>Sudėtinga greičiausiai su vienišais tėvais ir jų sugyventiniais, kurie dažniausiai įtakoja smurtinius konfliktus. (S5)</i>
	Netinkamas atsakomybių paskirstymas šeimoje	<i>Ir dar kokios problemos, kai sakykim viena mama augina vaikus, kad didesni vaikai turi prižiūrėti mažesnius, už mamą būna. (S6)</i> <i>Mažamečiai paliekami nepilnamečių brolių ar seserų priežiūrai, kai vieniši tėvai tiesiog išeina iš namų ir girtauja. (S5)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad specialistai, dirbdami su vieno tėvo / motinos šeima, savo darbe daugiausiai susiduria su tokiomis problemomis kaip bejėgiškumas, tėvų žinių apie vaiko raidą trūkumas bei netinkamas atsakomybių paskirstymas šeimoje. Specialistai įvardijo, jog dažnai jaučiantys, jog pagalba šeimai yra būtina nedelsiant, tačiau nieko negali padaryti, nes visur yra eilės, kuriose tenka laukti (žr. 8 lentelę): *“Tai kartais, toks tas bejėgiškumas.” (S1), Turbūt viena iš didžiausių problemų darbe yra bejėgiškumas, kai tu supranti, kad reikia pagalbos čia ir dabar, bet jos suteikti negali.” (S4),* taip pat patiems tėvams trūksta supratimo apie tai, ko reikia vaikui, kad galėtų atliepti jo poreikius: *“Ta prasme, tai būten tas kaip ir sakau trūkumas tėvų žinių, didžiąja dalim tėvų žinių trūkumas apie vaiko raidą ir ko jam reikia, nepaisant fizinės saugios aplinkos, kad vaikui labai svarbu tas išklausymas, emocinis palaikymas, pasitikėjimas.” (S3), „Suvokimas, tėvai nesuvokia, ko labiausiai vaikui reikia, kad atlieptų jo poreikius...” (S6).*

Šeimose taip pat vyrauja netinkamas atsakomybių paskirstymas, kuomet vyresni broliai ar seserys turi rūpintis jaunesniais savo broliais ar seserimis: *“Ir dar kokios problemos, kai sakykim viena mama augina vaikus, kad didesni vaikai turi prižiūrėti mažesnius, už mamą būna.” (S6), „Mažamečiai paliekami nepilnamečių brolių ar seserų priežiūrai, kai vieniši tėvai tiesiog išeina iš namų ir girtauja.” (S5).*

Tyrimo dalyvavę specialistai taip pat nurodė, kad dirbant kyla sunkumų, kuomet šeimoje atsiranda naujas asmuo, tėvai atsisako jiems siūlomos pagalbos, sunkumai kyla, kuomet reikia dirbti komandiškai, tačiau susiduriama su kitų specialistų kompetencijos stoka. Kaip trikdys darbe taip pat buvo įvardinta klientų manipuliacija, kuomet žmonės pripranta prie jiems teikiamos pagalbos ir patys nebesistengia, kad pagerintų savo padėtį.

Taigi, analizuojant vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko problemas gyvenimo kokybės užtikrinimo procese, atsiskleista, jog vienišiams tėvams auginančius vaikus, savo vaikų problemas įžvelgti sunkiau, nes juos slegia rūpesčiai dėl finansinio saugumo, tenka daugiau dirbti, ko pasekoje lieka mažiau laiko bendrauti su savo vaiku, įžvelgti sunkumas ir problemas, kurios jam iškyla. Tėvui, su kurio gyvenas vaikas, tenka didesnės atsakomybės našta rūpinantis juo, siekiant atliepti jo poreikius. Patiriamas stresas dėl užgriuvusių rūpesčių, finansinio saugumo, taip pat identifikuojamas kaip trikdys, vaiko problemų suvokimo kontekste. Tėvams, taip pat dažnai trūksta žinių apie vaiko raidą ir kiekvienu jos tarpsniu kylančius sunkumus. Vaikai augantys vienišo tėvo / motinos šeimoje susiduria su socialine atskirtimi, nepasitikėjimu, emociniu ir socialiniu apleistumu, neigiamu visuomenės požiūriu, materialiniu nepriteklimi, dažnu atveju vaiko interesai tampa neužtikrinami, tėvai įtraukia vaikus į savo santykių aiškinimąsi, vaikai susiduria su mokymosi bei psichologiniais sunkumais. Vienišiams tėvams kyla sunkumų ieškantis darbo, nes jie turi suderinti darbą su vaiko priežiūra, kyla finansinių,

emocinių sunkumų, vienišas tėvas su kuriuo auga vaikas neša didesnę atsakomybės našta. Vienišas tėvas/ motina susiduria su neigiama visuomenės požiūri, dėl to, kad augina vaiką, dažniau susiduria su priklausomybėmis ir jaučia baimę kreiptis pagalbos. Specialistai, siekiantys suteikti pagalbą sunkumus patiriančiai šeimai, susiduria su bejėgiškumo jausmu, kuomet nori padėti, tačiau turi tam ribotas galimybes. Didesni sunkumai pagalbos suteikimui iškyla, kuomet visnišo tėvo šeimoje atsiranda antra pusė, kuri nėra vaiko tėvas / motina, žmonės dažnai atsisako jiems siūlomos pagalbos. Kaip sunkumas išskirtas ir tėvų žinių apie vaiko raidą trūkumas, kuomet tėvi nesuvokia, kad vaikams labai svarbus emocinis palaikymas, išklausymas.

3.2.3. Galimybės užtikrinti vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę

Analizuojant kokybinių interviu medžiagą apie galimybes užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę, identifikuota viena kategorija. Kategorijoje „Vaiko augančio vieno tėvo / motinos šeimoje galimybės užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę“ identifikuotos dvi subkategorijos (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Galimybės užtikrinti vaiko, augančio vieno tėvo / motinos šeimoje, gyvenimo kokybę.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko augančio vieno tėvo/motinos šeimoje galimybės užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę	Finansinis stabilumas	<i>Bet, jeigu mama sakykim, pajamos yra mažesnės, sunkiai verčiasi, tai ir ta gyvenimo kokybė nukentčia. (S1)</i> <i>Turbūt priklausau nuo to kokia šeimoje finansinė padėtis... (S3)</i> <i>...jeigu vieniša mama ir yra prisiteisusi išlaikymą turbūt materialinė padėtis ir galimybės užtikrinti vaiko poreikius yra didesnės... (S4)</i> <i>Vienas tėvas gali pinigais užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę, jeigu yra uždarbis... (S6)</i>
	Santykis su kitu tėvu (negyvenančiu kartu)	<i>Tas, kad atrodo ir tėtis ir mama turi būti, bet daug kas priklauso ir nuo santykio. (S1)</i> <i>...vaikas turi turėti prigimtine teisę bendrauti su abiem tėvais ir nepriklausomai ar jis gyvena su vienu iš tėvų... (S2)</i> <i>...kokie santykiai su tėvu su kuriuo negyvena vaikas... (S3)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Atlikto kokybinio tyrimo metu atsiskleidė dvi problemos, kurios kelia tėvams sunukumų, siekiant užtikrinti šeimoje augančių vaikų gyvenimo kokybę. Didžiausia problema yra finansiniai sunkumai, kuomet vienišas tėvas augina vaiką vienas, dažnu atveju susiduria su nepritekliais, todėl užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę ir patenkinti jo poreikius tampa iššūkiu (žr. 9 lentelę): „Bet, jeigu mama sakykim, pajamos yra mažesnės, sunkiai verčiasi, tai ir ta gyvenimo kokybė nukenčia.“ (S1), „Turbūt priklauso nuo to kokia šeimoje finansinė padėtis...“ (S3), „...jeigu vieniša mama ir yra prisiteisusi išlaikymą turbūt materialinė padėtis ir galimybės užtikrinti vaiko poreikius yra didesnės...“ (S4), „Vienas tėvas gali pinigais užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę, jeigu yra uždarbis...“ (S6). Galimybės užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę sumažėja, kuomet vaiko tėvai nebendrauja, nesidalina rūpesčiais, susijusiais su vaiku, bei išskylančiais sunkumais, kuomet nėra pagalbos iš kito partnerio, dažniausiai tėvo.

Taigi, analizuojant galimybės užtikrinti vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę, išryškėjo požiūris, kad tai padaryti būtų daug lengviau, jeigu būtų užtikrinamas vienišų tėvų finansinis saugumas bei būtų palaikomi geri santykiai su tėvu, kuris negyvena kartu. Galimybės užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę sumažėja, kuomet tėvai tarpusavyje nesikalba, nesidalina atsakomybėmis, neįtraukia į vaiko auklėjimą, ugdymą.

3.2.4. Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo priemonės

Analizuojant kokybinių interviu medžiagą, identifikuotos trys kategorijos apie vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo priemones. Pirmoje kategorijoje „Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas šalies lygmeniu“ identifikuotos devynios subkategorijos (žr. 10 lentelę), antroje kategorijoje „Teikiamų paslaugų pasiūla siekiant užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę“ identifikuotos septynios subkategorijos (žr. 11 lentelę), o trečioje kategorijoje „Vienišų tėvų naudojimas siūlomomis priemonėmis vaiko gyvenimo kokybei užtikrinti“ identifikuotos penkios subkategorijos (žr. 12 lentelę).

10 lentelė. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas šalies lygmeniu.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas šalies	Neformaliojo švietimo užtikrinimas	<i>Sakykim, kai vaikas pradeda eiti į mokyklą, tu gali gauti kompensaciją į būrelį išleisti... (S1)</i> <i>Vaiko gyvenimo kokybė išties yra užtikrinama, dėl to, kad yra neformalusis švietimas... (S2)</i>
	Švietimo	<i>...nemokamas mokslas vaikams arba darželiai. (S1)</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
lygmeniu	užtikrinimas	<i>Tada, faktas, nemokamas ugdymas. (S2)</i>
	Nemokamo maitinimo užtikrinimas patiriant rizikos veiksnius	<i>Tada patiriant rizikos veiksnius nemokamas maitinimas ir visa kita. (S2)</i>
	Pavėluotas pagalbos suteikimas	<i>Sisteminės spragos vaiko kokybės gyvenimo užtikrinimui yra tas, kad į sistemą jie patenka per vėlai, jeigu yra rizikos veiksniai šeimoje. (S2)</i> <i>Didelės eilės pas specialistus gauti tą pagalbą. (S3)</i>
	Psichologinės pagalbos trūkumas	<i>Taip pat ko labai trūksta pas mus ir vat iš darbo ką pastebim, tai psichologinės pagalbos. (S3)</i>
	Nemokamų paslaugų trūkumas	<i>...galėtų būti kažkokių nemokamų viet užimtumui vaikų, todėl, kad finansinė padėtis tėvų ne visų yra gera ir jie nevisada gali leisti vaikus į būrelius ir kažkokiais papildomas veiklas, net jeigu norėtų. (S3)</i>
	Esamos sistemos neveiknumas	<i>Manau, kad tas užtikrinimas realiai gražiai aprašytas dokumentuose, teisės aktuose. (S4)</i> <i>...o visa sistema veikia chaotiškai, stokojama dermės, susitarimų, prioriteto vaikui. (S5)</i>
	Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka	<i>Stokojama tarpinstitucinio bendradarbiavimo su vaikais susijusiais klausimais, bendro požiūrio ir bendro matymo. (S5)</i>
	Paslaugų pasiūla	<i>Tai tų paslaugų, tikrai va kiek mes dirbam su šeimos, galim pasiūlyti, yra daug nemokamų: ir pavežėjimai, ir psichologo, tikrai yra daug. (S6)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Atliktos apklausos metu išryškėjo du požiūriai apie vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimą šalies lygmeniu. Dalis apklaustųjų specialistų mano, jog vaiko gyvenimo kokybė yra užtikrinama, nes vaikams užtikrinamas švietimas, nemokamas maitinimas, taip pat yra paslaugų, kurias galima pasiūlyti šeimoms nemokamai, siekiant padėti užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę (žr. 10 lentelę): „Sakykim, kai vaikas pradeda eiti į mokyklą, tu gali gauti kompensaciją į būrelį išleisti...“ (S1), „...nemokamas mokslas vaikams arba darželiai.“(S1), „Tada patiriant rizikos veiksnius nemokamas maitinimas ir visa kita.“ (S2). Tačiau didesnė dalis mano, jog sistemoje yra spragų ir vaiko gyvenimo kokybė nėra tinkamai užtikrinama. Tyrimo dalyvių teigimu, pagalba suteikiama pavėluota, reikia laukti nemažai laiko tam, kad patektum pas reikiamus specialistus, trūkta psichologinės pagalbos bei nemokamų paslaugų „Sisteminės spragos vaiko

kokybės gyvenimo užtikrinimui yra tas, kad į sistemą jie patenka per vėlai, jeigu yra rizikos veiksniai šeimoje.“ (S2), „Taip pat ko labai trūksta pas mus ir vat iš darbo ką pastebim, tai psichologinės pagalbos.“ (S3), ...galėtų būti kažkokių nemokamų viet užimtumui vaikų, todėl, kad finansinė padėtis tėvų ne visų yra gera ir jie nevisada gali leisti vaikus į būrelius ir kažkokias papildomas veiklas, net jeigu norėtų.“ (S3).

Apklaustųjų teigimu, sukurta sistema yra neveiksni, nes tai, kas aprašyta aprašyta duokumentuose, teisės aktuose, realybėje neveikia, stokojama tarpinstitucinio bendradarbiavimo, bendro požiūrio į vaiką, šeimą ir jų problemas.

11 lentelė. Teikiamų paslaugų pasiūla, siekiant užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Teikiamų paslaugų pasiūla siekiant užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę	Informavimas	<i>...informuojam apie tai, kad yra vaiko pinigai, kas dar papildomai, apie alimentus. (S1)</i> <i>Kur mes tėvam teikiame, visgi teikiame informaciją apie galimybes Panevėžio mieste, jeigu jie turi vaikų, gauti nemokamą neformalų švietimą, galbūt jaunimo nevyriausybinės organizacijos, su vaikais dirbančias nevyriausybinės organizacijos teikiančias dienos užimtumo paslaugas... (S2)</i> <i>...tai yra visas informavimas... (S4)</i>
	Psichosocialinės paslaugos	<i>Taip pat, mes teikiame akredituotas psichosocialines paslaugas. (S2)</i>
	Tėvystės įgūdžių ugdymas	<i>...tėvams siūlomi tėvystės įgūdžių kursai, būtent, kad gebėtų atliepti vaiko poreikius, jeigu vaikas mažas dažnai kreipiamės dėl privalomo ikimokyklinio ugdymo, kad vaikas būtų ugdomas atsižvelgiant į jo amžių raidą. (S3)</i> <i>...tėvystės įgūdžių ugdymas... (S6)</i>
	Kompleksinės paslaugos	<i>...be abejo tada jau kompleksinė pagalba žmogui arba asmeniui, tai yra neroedukatoriaus, psichologo konsultacijos. (S2)</i> <i>...tai pat pagal poreikį psichologo konsultacijos... (S3)</i> <i>Čia prioritetu tampa kompleksinių paslaugų teikimas ir organizavimas. (S5)</i> <i>...psichologo konsultacijos... (S6)</i>
	Bedarbių integracija į darbo rinką	<i>Tai turbūt va šitas, mes pašaliname rizikos veiksnį, kaip ilgalaikę bedarbybę, mes jau kalbame apie didesnius šeimai finansus, tai automatiškai vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimą. (S2)</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
	Šeimos konferencijos metodas	<i>Taip pat pasiūlom, aišku atvejo vadybos procese, šeimos konferencijos metodą, kuris labiau yra į vaiką orientuotas ir įvairias kitas paslaugas. (S3)</i> <i>...šeimos konferencijos dabar nauja paslauga... (S6)</i>
	Specialiosios paslaugos	<i>Teikiame specialiąsias paslaugas į kurias įeina atvejo vadybininkų ir socialinių darbuotojų dirbančių su šeimomis teikiamos atvejo vadybos bei socialinių įgūdžių ugdymo, palaikymo ir (ar) atkūrimo paslaugos. (S5)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Kaip matyti, 11 lentelėje įvardijamos paslaugos, kurios yra teikiamos vaiko gyvenimo kokybei užtikrinti. Šeimoms teikiamos tokios paslaugos kaip informavimas apie pagalbos priemones: „Kur mes tėvam teikiame, visgi teikiame informaciją apie galimybes Panevėžio mieste, jeigu jie turi vaikų, gauti nemokamą neformalų švietimą, galbūt jaunimo nevyriausybinės organizacijas, su vaikais dirbančias nevyriausybinės organizacijas teikiančias dienos užimtumo paslaugas...“ (S2). Apie tai, kur galima kreiptis, iškilus vienai ar kitai problemai šeimoje, šeimoms teikiamos psichosocialinės paslaugos: „Taip pat, mes teikiame akredituotas psichosocialines paslaugas.“ (S2), ugdomi tėvystės įgūdžiai „...tėvystės įgūdžių ugdymas...“ (S6), teikiamos kompleksinės paslaugos „Čia prioritetu tampa kompleksinių paslaugų teikimas ir organizavimas.“ (S5), padedama integruotis darbo rinkoje „Tai turbūt va šitas, mes pašalinam rizikos veiksnį, kaip ilgalaikę bedarbystę, mes jau kalbame apie didesnius šeimai finansus, tai automatiškai vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimą.“(S2), teikiamos specialiosios paslaugos, siūlomas šeimos konferencijos metodas.

12 lentelė. Vienių tėvų naudojimas siūlomomis priemonėmis vaiko gyvenimo kokybei užtikrinti.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vienių tėvų naudojimas siūlomomis priemonėmis vaiko gyvenimo kokybei užtikrinti	Informacijos stoka	<i>Nevisi žino, ar ne, kad priklauso tie mamadieniai ar tėvadieniai. (S1)</i> <i>...priklauso kokiam socialiniam grupei priklauso žmonės, dėl to, kad čia turbūt yra išsilavinimo ir noro klausimas ar visomis galimybėmis pasinaudoja. (S2)</i> <i>Ir tas pasinaudojimas galimybėmis, tai irgi ar tėvai žino kokios jos yra, tai nuo to, kiek jie domisi galimybėmis įvairiomis užtikrinti vaikams aplinką. (S3)</i> <i>Ir turbūt dar yra, tai, kad dažnai žmogus nežino, kas jam</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
		<i>priklauso ir kur jis tos pagalbos gali keiptis. (S4)</i> <i>Neretai žmonės nežino kur kreiptis pagalbos, nežino apie pagalbos galimybes. (S5)</i> <i>Galbūt informacijos trūkumas kur gauti tą pagalbą nemoką. (S6)</i>
	Įstatymų spragos	<i>Nes pavyzdžiui yra ir klientai ateina ir sako nesikreipiu dėl alimentų, nes tėvas rodo, kad nedirba, nors realiai žino, kad nelegaliai ir negali sau prisiteisti tų pinigų. (S1)</i>
	Paslaugų prieinamumo ribotumas	<i>Jų yra nepaisant paslaugų trūkumo ar riboto jų prieinamumo. (S5)</i>
	Motyvacijos stoka	<i>Ne visuomet yra motyvacija, noras. (S5)</i>
	Gėdos jausmas	<i>Kiti ir nenori prašyt tos pagalbos, nes ar gėda ar galvoja, kad gali susitvarkyti patys. (S6)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Atliktas tyrimas parodė, kad dažniausia priežastis, dėl ko tėvai nesinaudoja siūlomomis pagalbos priemonėmis, yra tai, kad jie nežino apie jas, trūksta informacijos, nežino kur kreiptis ištikus bėdai (žr. 12 lentelę): *“Nevisi žino, ar ne, kad priklauso tie mamadieniai ar tėvadieniai.” (S1)*, *„Ir turbūt dar yra, tai, kad dažnai žmogus nežino, kas jam priklauso ir kur jis tos pagalbos gali keiptis.“ (S4)*, *“ Neretai žmonės nežino kur kreiptis pagalbos, nežino apie pagalbos galimybes“.* (S5), *„Galbūt informacijos trūkumas kur gauti tą pagalbą nemoką.“ (S6).*

Išryškėjo ir tokios problemos kaip gėdos jausmas, motyvacijos stoka siekti pakeisti esamą situaciją, taip pat įstatymų spragos, kuomet net ir kreipiantis, pavyzdžiui dėl alimentų, ne visuomet pasiekama juos prisiteisti, ir tai užtrunka daug laiko. Kaip trikdys naudotis paslaugomis buvo nurodytas jų prieinamumas, kai paslaugų pasiūla yra, tačiau jų suteikimas užtrunka gana ilgai.

Taigi, analizuojant vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo priemones paaiškėjo, kad vaiko gyvenimo kokybei užtikrinti reikalinga sistemos pertvarka. Tyrime dalyvavusių specialistų teigimu, trūksta reikiamų paslaugų prieinamumo, jaučiama tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka, reikalinga pagalba suteikiama jau pavėluotai. Paslaugų pasiūla yra nemanka, tačiau labai trūksta tinkamų specialistų joms suteikti. Vieniši tėvai nepasianudoja pagalbos priemonėmis, nes trūksta informacijos apie jas, taip pat juos kamuoja gėda, baimės jausmas, dėl to ką pagalvos aplinkiniai, kadangi vis dar gajus mitas, jog socialiniai darbuotojai, teikia pagalbos priemones tik šeimoms, kurios turi priklausomybių.

3.2.5. Institucijos vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo procese

Analizuojant kokybinių interviu medžiagą apie vaiko gyvenimo kokybės sampratą ir užtikrinimo svarbą, identifikuotos dvi kategorijos. Pirmoje kategorijoje „Institucijos daugiausiai prisidedančios prie vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo“ identifikuotos devynios subkategorijos (žr. 13 lentelę), o antroje kategorijoje „Tarpinstitucinis bendradarbiavimas“ identifikuotos šešios subkategorijos (žr. 14 lentelę).

13 lentelė. Institucijos daugiausiai prisidedančios prie vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Institucijos daugiausiai prisidedančios prie vienišo tėvo/motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo	Mokykla	<i>Tai turbūt mokykla... (S1)</i> <i>Ir dar mokykla. Dėl jo, kad mokykla po pamokų teikia irgi neformalų užimtumą, pradinukai gali pasilikti, sakyki, nežinau, to tikslaus, korektiško pavadinimo, prailgintose klasėse, kur jie atlieka namų darbus, su jais būna atitinkamas pedagogas, mokytojas ar mokytojo padėjėjas. (S2)</i> <i>Labai svarbi institucija vaiko gyvenime yra ugdymo įstaigos, kuriose vaikas praleidžia labai daug laiko dienoje. (S5)</i>
	Savivaldybė	<i>...savivaldybė aišku kažkiek prisideda tais vaiko pinigais ir paslaugom. (S1)</i> <i>Tai gal pagrinde yra savivaldybės... (S4)</i>
	Nevyriausybės organizacijos	<i>Nevyriausybės organizacijos, kurios dirba su vaikais ir jaunimu. (S2)</i> <i>Taip pat su nevyriausybėm organizacijom yra toks ryšys, tai irgi ta pagalba yra greičiau pasiekama, lankstė. (S3)</i>
	Vaikų dienos centrai	<i>Galbūt tada sakyčiau, vaikų dienos centrų struktūra išvystyta jau Lietuvoje pakankamai stipriai, tas nemokamas paslaugų prieinamumas. (S2)</i>
	Socialinių paslaugų įstaigos	<i>Tai socialinių paslaugų įstaigos, manau. (S3)</i> <i>...socialinių paslaugų centrai. (S4)</i> <i>Manau, labiausiai prisideda prie vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo vienišo tėvo šeimoje augančiam vaikui tai socialiniai darbuotojai, teikiantys paslaugas, bei veikiantys su atvejo vadybininku. (S5)</i> <i>Mieste yra socialinių paslaugų centrai... (S6)</i>
	Ikimokyklinio	<i>Taip pat galėčiau įvardinti ikimokyklinio ugdymo įstaigas...</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
	ugdymo įstaigos	(S3)
	Gydymo įstaigos	<i>Būtent Panevėžyje, turim keletą gydytojų psichiatrų, tai labai džiugu, kad kaikurie gydytojai mato problemas ir kreipiasi dėl pagalbos šeimai, informuoja, jeigu mato poreikį dėl kylančių problemų. (S3)</i> <i>...yra gydymo įstaigos. (S4)</i> <i>Pagrindiniai manau yra psichologai. (S5)</i> <i>...poliklinikos, ligoninės, ligoninėse yra krizių atvejų paaiglių skyriai. (S6)</i>
	Bendruomeniniai šeimos namai	<i>Jeigu reikia yra bendruomeniniai šeimos pagalbos centrai... (S4)</i> <i>...bendruomeniniai šeimos namai... (S6)</i>
	Visuomenės sveikatos biuras	<i>...visuomenės sveikatos biuras... (S6)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Atlikto tyrimo metu išryškėjo institucijos, kurios daugiausiai prisideda prie vaiko, augančio vieno tėvo / motinos šeimoje gyvenimo kokybės užtikrinimo. Daugiausia prisideda socialinių paslaugų įtaigos (žr. 13 lentelę): „*Tai socialinių paslaugų įtaigos, manau.*“ (S3), „*...socialinių paslaugų centrai.*“ (S4), „*Mieste yra socialinių paslaugų centrai...*“ (S6), teikiančios paslaugas sunkumus patiriančioms šeimoms, taip pat išskirtos gydymo įtaigos: „*Būtent Panevėžyje, turim keletą gydytojų psichiatrų, tai labai džiugu, kad kaikurie gydytojai mato problemas ir kreipiasi dėl pagalbos šeimai, informuoja, jeigu mato poreikį dėl kylančių problemų.*“ (S3) „*...yra gydymo įtaigos.*“ (S4), ir mokykla: „*Tai turbūt mokykla...*“ (S1), „*Ir dar mokykla. Dėl yo, kad mokykla po pamokų teikia irgi neformalų užimtumą, pradinukai gali pasilikti, sakyki, nežinau, to tikslaus, korektiško pavadinimo, prailgintose klasėse, kur jie atlieka namų darbus, su jais būna atitinkamas pedagogas, mokytojas ar mokytojo padėjajas.*“ (S2), „*Labai svarbi institucija vaiko gyvenime yra ugdymo įtaigos, kuriose vaikas praleidžia labai daug laiko dienoje.*“ (S5). Bendruomeniniai šeimos namai, savivaldybė ir nevyriausybinės organizacijos taip pat prisideda prie vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo. Paminėtas visuomenės sveikatos biuras, ikimokyklinio ugdymo įtaigos, vaikų dienos centrai.

14 lentelė. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Tarpinstitucinis	Atsakomybių nepasidalinimas	<i>Trūksta bendradarbiavimo. Nes kartais būna, tas toks, kaip karšta bulvė, nuo vieno prie kito, nuo vieno prie kito. Vienas</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
bendradarbiavimas		<p><i>kitam mėto, mėto. (S1)</i></p> <p><i>...bet visgi šalinimasis atsakomybių, mėtomės vieni no kitų, norim, kad būtų pagal mus, norim, kad mūsų nuomonė būtų geriausia. (S2)</i></p> <p><i>Specialistai užuot bendradarbiavę „permeta“ informaciją kitam specialistui kuris lieka vienas. Neįsitraukiama į visą pagalbos vaikui procesą optimaliai. Veikiama principu „kuo greičiau informuok kitą ir palik.“ (S5)</i></p> <p><i>Kaip aš ir sakau, kiekvienas nuo savęs, o kai susėdam prie stalo kažkokio bendro sprendimo niekas ir neranda. (S6)</i></p>
	Specialistai nemotyvuoti surasti bendrą sprendimą	<p><i>Ir kai dirbau kitose pareigybėse būdavo, kad reikėdavo pasimatuot pas ką didesni raumenys, šaržuoju, tai reiškias, kad aš noriu, kad būtų mano teisybė, specialisto ar ne. Ir tada, kai taikom atvejo vadybos procesą, būdavo, kad specialistai nesusitaria. (S2)</i></p> <p><i>Stokojama vieningo, bendro požiūrio į problemą, nes nesitariama. Nekontaktuojama, nesusitinkama, nekalbama. (S5)</i></p> <p><i>Mums sunkiausia tikrai yra su vaiko teisėm, mes nesusikalbam, nes jos mums tarsi nurodinėja, ką mums dirbti, nes jos įsivaizduoja, kad jos yra aukščiau už mus. (S6)</i></p>
	Neatsižvelgimas į vaiko interesus	<p><i>Tada dar kitas momentas yra, kad turime tą konkurencijos poskonį. Socialinių paslaugų teikėjai mokyklose ar ne, jos kartais konkuruoja dėl pačio neformalaus ugdymo ar ne, dėl tam tikrų krepšelių, dar dėl kažko ir to pasekoje gaunasi, kad mes kartais žiūrim institucijos arba organizacijos intereso, o ne tiesioginio intereso vaikui kaip padėti. (S2)</i></p> <p><i>Nes ypatingai bendradarbiavimo su mokyklomis, galiu sakyti trūksta, nes siekiant vieno tikslo turėtume žiūrėti į vaiką, jo aplinką, skatinti, palaikyti ir panašiai. (S3)</i></p> <p><i>Pirmiausiai specialistai veikia lokaliai ir neretai nederina tarpusavyje veiksmų. Kiekvienas veikia savo atsakomybių lygmenyje ir mažai domisi kito specialisto veikla. (S5)</i></p> <p><i>...o vat su kitu atrodo nesiūsiu, tau nepriklauso, kokia pavyzdžiui informacija pasidalinti, labai sudėtinga ištikrųjų. (S6)</i></p>
	Esamų problemų slėpimas	<p><i>Ir mokyklos labai vengia kažkokių įpareigojimų, kaip ir sakiau problemas yra linkusios slėpti, o ne jas spręsti, tai dėl to labai ištikrųjų sudėtinga pilnaverčiai suteikti pagalbą</i></p>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
		<i>vaikams. (S3)</i>
	Reikalingų paslaugų neužtikrinimas	<i>Tiesiog apie pirkimą paslaugų ir jų individualizavimą savivaldybės nekalba, kadangi yra labai mažas finansavimas, ir mes liekam prie tos bazės paslaugų, kuri yra numatyta įstatyme. (S4)</i>
	Teisės aktų susikirtimas	<i>Mes visuomet kalbam, kad nėra vieno įstatymo, mums kaip specialistam, kad būtų tvarka. Nes vaiko teisės dirba pagal savo įstatymą, mes dirbam pagal savo tvarkos aprašą. (S6)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Tyrimo dalyviai, kaip matyti iš 14 lentelės, nurodė priežastis, dėl kurių nevyksta sklandus bendradarbiavimas tarp institucijų, siekiančių užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę. Daugiausia kartų buvo paminėta, jog institucijos, dirbančios su šeimomis, negeba pasiskirstyti atsakomybių, ir dažnu atveju kratosi atsakomybės jas prisiimti: „Trūksta bendradarbiavimo. Nes kartais būna, tas toks, kaip karšta bulvė, nuo vieno prie kito, nuo vieno prie kito.“ Vienas kitam mėto, mėto.“ (S1), „...bet visgi šalinimasis atsakomybių, mėtomės vieni no kitų, norim, kad būtų pagal mus, norim, kad mūsų nuomonė būtų geriausia.“ (S2), „Specialistai užuot bendradarbiavę „permeta“ informaciją kitam specialistui kuris lieka vienas. Neįsitraukiama į visą pagalbą vaikui procesą optimaliai. Veikiama principu „kuo greičiau informuok kitą ir palik.“ (S5)

Specialistams taip pat trūksta motyvacijos savo darbe, vienos institucijos jaučiasi viršesnėmis už kitas, todėl sunku surasti palankų sprendimą vaikui. Kita opi problema, tai neatsižvelgimas į vaiko interesus, specialistai nederina veiksmų tarpusavyje, nesidalina turima informacija, neinformuoja viena kitos apie galimus pažeidimus, veikia savo naudai. Išryškėjo ir tokia problema, kaip esamų problemų slėpimas, ypač tai aktualu mokyklose: „Ir mokyklos labai vengia kažkokių įpareigojimų, kaip ir sakiau problemas yra linkusios slėpti, o ne jas spręsti, tai dėl to labai ištikrųjų sudėtinga pilnaverčiai suteikti pagalbą vaikams.“ (S3). Institucijos, neužtikrina reikalingų paslaugų šeimoms prieinamumo, jos nėra individualizuotos ir pritaikytos pagal šeimos poreikius, taip pat trūksta vieningos įstatyminės bazės.

Taigi, analizuojant institucijų vaidmenį, dalyvaujančių vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo procese, paaiškėjo, kad socialinių paslaugų įstaigos, mokykla, gydymo įstaigos, nevyriausybinių organizacijų, savivaldybė daugiausiai prisideda prie vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo. Tačiau tam, kad vaiko gyvenimo kokybė būtų užtikrinama labai svarbus tarpinstitucinis bendravimas, kurio tyrime dalyvavusių specialistų teigimų labai trūksta. Institucijose dirbantys specialistai nepasidalina atsakomybių, yra nemotyvuoti surasti bendrą sprendimą, kuris būtų geriausias vaikui. Neužtikrina reikalingų

pasalugų gavimo šeimai, yra atvejų kuomet iškylančios problemos yra slepiamos, todėl pagalbos suteikimas šeimai, vaikui yra sunkiai įmanomas.

3.2.6. Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo tobulinimas

Analizuojant kokybinių interviu medžiagą apie vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo tobulinimą, identifikuotos trys kategorijos. Pirmoje kategorijoje „Trūkstamos priemonės vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimui“ identifikuota dvylika subkategorijų (žr. 15 lentelę), antroje kategorijoje „Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelio tobulinimas“ identifikuotos septynios subkategorijos (žr. 16 lentelę), o trečioje kategorijoje „Socialinės politikos tobulinimas“ identifikuota vienuolika subkategorijų (žr. 17 lentelę).

15 lentelė. Trūkstamos priemonės vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimui.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Trūkstamos priemonės vienišo tėvo/motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimui	Didesnis institucijų įsitraukimas	<i>Nu nemanau, kad užtenka. Jeigu tėtis nemoka alimentų, tai mama turi nueiti kryžiaus kelius, kad susitvarkyti tuos visus dalykus. (S1)</i>
	Informacijos sklaida	<i>Klausimas, kiek tėvai naudojami ir žino apie galimybes naudotis... (S2)</i> <i>Nevyksta šeimos konferencijos metodo populiarinimas rajone. Juk šis metodas orientuotas į vaiką. (S5)</i> <i>Jeigu nežino, kur kreiptis, jeigu kažkas nutiko ir nepasinaudoja ta pagalba. (S6)</i>
	Galiojančių teisės aktų suvienodinimas	<i>Vėlgi, sistema yra ydinga. Tarkim, vieno asmens šeimoje augantis pauglys, 14 metų, tai jisai pagal vieną įstatymą yra jaunas žmogus, pagal kitą įstatymą jis yra vaikas. (S2)</i>
	Socialinių paslaugų teikimas neįtraukiant šeimos į socialinę riziką patiriančių asmenų sąrašą	<i>Tai reiškia, kad sistema mato, kad tau yra teikiamos socialinės paslaugos. Žmonės to vengia. Socialinės paslaugos, skamba kažkas čia baisiai, tai aš jau čia alkoholikas, priklausomybę turintis asmuo ir visa kita. (S2)</i>
	Visuomenės švietimas	<i>Čia aš sistemingai panaudoju tą žodį alkoholikas, dėl to, kad mūsų klientai įsivaizduoja, kad mes tik su tokiais, kabutėse, ir dirbam. (S2)</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
	Didesnis teikiamų paslaugų skaičius	<i>Ir jeigu mes kalbam apie paauglius arba šeimas, reikia, būna ir keletas metų darbo, o ne per metus 8 konsultacijų. (S2)</i>
	Greitesnis paslaugų prieinamumas	<i>Ilgai reikia laukti tėvams pvz. tėvystės įgūdžių kursų, kol viena vyksta, reikia laukti kitos, sudėtingiau suderinti su tėvų darbo laiku, vaikų ugdymu irgi. (S3) Priemonių yra nemažai, tačiau jos sunkiai prieinamos, dažnai jų reikia čia ir dabar, bet visur eilės. (S4) Multimencinės terapijos jei sprendžiama opi su vaiku susijusi problema, laukti reikia labai ilgai. Stokojama specialistų. Pagalba laukiama labai ilgai... (S5)</i>
	Įstaigų lankstumo	<i>Lankstumo galbūt įvairių įstaigų. (S4)</i>
	Individualūs kursai tėvams pagal jų poreikius	<i>Pozityvios tėvystės užsiėmimų orientuotų į tėvų individualius poreikius. Ne tokių užsiėmimų, kuriuose mechanškai „atpilama“ informacija nesigilinant, ko iš tikrųjų žmogui reikia. (S5)</i>
	Specialistų dirbančių su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis kompetencijos kėlimas	<i>Psichologinė pagalba teikiama, bet ne visuomet kokybiška. (S5) Vaikų – paauglių psichiatrai dažnai stokoja kompetencijų, o rimtais ir labai sudėtingais atvejais mažai kuo gelbėja, nes jų įsitraukimas mažas, susitelkimas į kylančius sunkumus vaikui būna paviršutiniškas. (S5)</i>
	Didesnė specialistų pasiūla	<i>Neretai trūksta specialistų pasiūlos. (S5)</i>
	Paslaugų individualizavimas	<i>Ko trūksta tai paslaugų individualizavimo, pritaikymo kiekvienos šeimos poreikiams, interesams, sveikatai ir visa kita, o to nėra. (S4)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Tyrimo metu identifikuota dvylika priemonių, kurių trūksta tam, kad vaiko gyvenimo kokybė būtų užtikrinama. Dažniausiai pasikartojantis atsakymas buvo, jog reikalinga didesnė informacijos sklaida, esamų – naujų priemonių populiarinimas (žr. 15 lentelę): „Klausimas, kiek tėvai naudojasi ir žino apie galimybes naudotis...“ (S2), „Nevyksta šeimos konferencijos metodo populiarinimas rajone. Juk šis metodas orientuotas į vaiką.“ (S5), „Jeigu nežino, kur kreiptis, jeigu kažkas nutiko ir nepasinaudoja ta pagalba.“ (S6). Taip pat dažnai buvo paminėta, jog paslaugų prieinamumas turėtų būti greitesnis, priemonių yra daug ir gerų, tačiau jas gauti užtrunka laiko, trūksta specialistų: „Ilgai reikia laukti tėvams pvz. tėvystės įgūdžių kursų, kol viena vyksta, reikia laukti kitos, sudėtingiau suderinti su tėvų darbo laiku, vaikų ugdymu irgi.“

(S3), „Priemonių yra nemažai, tačiau jos sunkiai prieinamos, dažnai jų reikia čia ir dabar, bet visur eilės.“ (S4), „Multimencinės terapijos jei sprendžiama opi su vaiku susijusi problema, laukti reikia labai ilgai. Stokojama specialistų. Pagalba laukiama labai ilgai...“ (S5). Reikalinga kvalifikacijos kėlimas, specialistų dirbančių su socialinę riziką patiriančiomis šeimomis. Tam, kad vaiko gyvenimo kokybė būtų užtikrinama, reikalingas didesnis institucijų įsitraukimas, galiojančių teisės aktų suvienodinimas, didesnis teikiamų paslaugų skaičius, įstaigos turėtų būti lankstesnės ir daugiau įsitraukiančios, taip pat turėtų būti rengiami individualūs kursai pagal tėvų poreikius, teikiamos paslaugos turėtų būti individualizuotos, o neteikiamos visiems bendrai.

16 lentelė. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelio tobulinimas.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelio tobulinimas	Didesnė institucijų atsakomybė	<i>...ir atsakomybės joms daugiau. (S1)</i>
	Esančio modelio veikimo užtikrinimas	<i>Net sunku pasakyti, kad turėtų atsitikti, nes kartais labai būna gražiai aprašyta, kad čia jie turėtų kaip ir gerai gyventi, bet realiai taip nebūna ir ta situacija, matai, kad visai kitaip viskas vyksta. (S1)</i>
	Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas	<i>Būtų gal dar toks pastabėjimas, kad turėtume visgi stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, irgi gal tas dar nepamirėta. (S2)</i>
	Finansinis rėmimas	<i>Nes ištikrųjų tai pirmiausia, tai turėtų būti orientuota remti vienišus tėvus, taikyti jiems lengvatas, tiek būsto įsigijimui, nuomai. (S3)</i>
	Pagalbos teikimas ne tik socialinę riziką patiriančioms šeimoms	<i>Nebūtinai visi susiduria su kažkokiom tai problemom ir patenka į tarnybų akiratį. Tai tiesiog, kad būtų galimybė vienodai, tiek tiems kurie patenka į socialinės srities paslaugų gavėjų gupę, tiek tie kurie kažkaip savaime augina tuos vaikus ir jiems kyla kažkokių tais iššūkių. (S3) Vaiko kokybės užtikrinimo modelis visų pirma turi orientuotis į daugiau prevencinių programų ir paslaugų tėvams kuriems nėra teikiamos paslaugos, bet jiems galbūt reikia pagalbos ir patarimo kilus sunkumams su vaiku, norint užtikrinti jiems tą gyvenimo kokybę, bet jau patiems nebegebant valdyti esamos situacijos. (S5)</i>
	Socialinė pagalba tėvams	<i>Tiesiog organizuoti galbūt tuos pačius tėvystės įgūdžių ugdymo kursus, psichologinę pagalbą. (S3)</i>
	Visuomenės švietimas	<i>Švietėjiška pati veikla turėtų vykti ir reikėtų padirbėti su pačia visuomene, kad atsirastų tas supratimas, kad nėra gėda</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
		<p><i>paprašyt pagalbos, paramos, pasikreipiant ar į savivaldybę ar socialinį darbuotoją, ar dar kažką. Žmonės turi turėti aišku, nežinau kaip čia įvardint, ar žemėlapi ar kažką, kur tu gali nueiti. (S4)</i></p> <p><i>Visuomenės sąmoningumo didinimas. Bet koks įstatymas net ir pats geriausias neveiks, jei visuomenė ir toliau bus abejinga, nesikišanti, nepranešanti. (S5)</i></p> <p><i>Aš tik galvoju, kad jei pasinaudotų kas šiai dienai iūloma tinkamai ir vat laiku, kaip aš sakau kartais būna tokie atvejai, kai jau kreipiasi ir nebegalim kažką padėt ar pokoreguot. Kad, jeigu laiku kreiptųsi būtų daug paprasčiausiai tą pagalbą suteikti. (S6)</i></p>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Tyrimo duomenų pagrindu, kaip matyti iš 16 lentelės, išskirtos subkategorijos, kuriose pateikiami siūlymai, kaip turėtų būti tobulinimas vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelis. Specialistai dažniausiai minėjo, jog turėtų būti didinamas visuomenės švietimas apie galimas gauti paslaugas, jų prieinamumą, visa informacija turėtų būti pateikiama aiškiai, kad kiekvienas žmogus galėtų laisvai ją susirasti: „Švietėjiška pati veikla turėtų vykti ir reikėtų padirbėti su pačia visuomene, kad atsirastų tas supratimas, kad nėra gėda paprašyt pagalbos, paramos, pasikreipiant ar į savivaldybę ar socialinį darbuotoją, ar dar kažką. Žmonės turi turėti aišku, nežinau kaip čia įvardint, ar žemėlapi ar kažką, kur tu gali nueiti. „(S4), „Visuomenės sąmoningumo didinimas. Bet koks įstatymas net ir pats geriausias neveiks, jei visuomenė ir toliau bus abejinga, nesikišanti, nepranešanti.“ (S5), „Aš tik galvoju, kad jei pasinaudotų kas šiai dienai iūloma tinkamai ir vat laiku, kaip aš sakau kartais būna tokie atvejai, kai jau kreipiasi ir nebegalim kažką padėt ar pokoreguot. Kad, jeigu laiku kreiptųsi būtų daug paprasčiausiai tą pagalbą suteikti.“ (S6). Taip pat turėtų būti didinamas ir pačios visuomenės švietimas, kad žmonės suprastų, jog prašyti pagalbos nėra gėda, tam, kad būtume labiau tolerantiškesni vieni kitiems ir būtų panaikinama stigma, jog socialiniai darbuotojai dirba tik su priklausomybes turinčiais žmonėmis. Tam, kad vaiko gyvenimo kokybė būtų užtikrinama, pagalba turėtų būti teikiama ne tik socialinę riziką patiriančioms šeimoms, pagalbos priemonės turėtų veikti ir prevenciškai tam, kad užkirstų kelią šeimoms būti įtrauktoms į socialinę riziką patiriančių šeimų sąrašą. Svarbu stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, reikalingas didesnis finansinis rėmimas vienišiams tėčiams / mamoms, kad jie galėtų lengviau įsigyti būstą, tėvams turėtų būti teikiama socialinė pagalba, taip pat turėtų būti užtikrinamas esančio modelio veikimas.

17 lentelė. Socialinės politikos tobulinimas.

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
Socialinės politikos tobulinimas	Didesnis institucijų įsitraukimas	<i>Arba tas nelegalus darbas, kad tos institucijos labiau įsitrauktų, nu kartais galima išaiškinti, kad yra tas nelegalus darbas. (S1)</i> <i>Skiriantis šeimai, ne tik tai vaiko teisės turėtų atlikti vertinimą, ar nepažeidžiamos vaiko teisės. (S2)</i> <i>...savivaldybės turėtų būti aktyvios... (S4)</i>
	Didesnė valstybės parama išmokomis	<i>Tas pats alimentų turbūt, kai moka valstybė, mamai, kuri negauni pajamų, turbūt didesnė ta suma, tikrai palengvintų gyvenimą. Tie pinigai šiek tiek didesni būtų. (S1)</i>
	Rėmimasis gerųjų šalių praktika	<i>Mano pasiūlymai būtų tai, kad pasiimti kai kurių gerųjų šalių praktikas, tai pirmas dalykas. (S2)</i> <i>Esu susidūrusi su Ispanijos švietimo sistema. Ten labai populiarūs visos dienos mokyklos, kur tėvai gali ramiai iki pat darbo pabaigos, džiaugtis, kad vaikai ten gali būti. Būna ugdomi, būna maitinami už tam tikrą mokestį sakykim, nėra jis labai didelis, bet būtent tas dalykas, kad vaikai būna saugiai, suaugusiųjų priežiūroje ir, kad specialistai būna ne tie patys, kurie ugdymo procese dalyvauja, bet ateina kiti, nepavargę žmonės, kurie galėtų užtikrinti vaikams užimtumą, pagal poreikius, yra didelis pasirinkimas. (S3)</i>
	Didesnis finansavimas vaikų dienos centrams, nevyriausybinėms organizacijoms	<i>Tada ką galvočiau, jau minėtas mano modelis būtų, kad nepriklausomai aišku nuo šeimos sudėties, kad vaikų dienos centrai turėtų būti kitaip finansuojami arba, jeigu taip pat finansuojami, kad būtų didesnės galimybės sudarytos visiems vaikams juose lankytis imantis atvirų jaunimo erdvių koncepto... (S2)</i> <i>...remti labiau nevyriausybinės organizacijas... (S3)</i>
	Tėvų švietimas	<i>...galbūt dar norėtusi, kad mes kažkaip, nu, ugdytume tėvus. (S2)</i>
	Sąvokų keitimas	<i>Nereikia, kaip kali apie tėvystę, galbūt reikėtų keist konceptą ir nebevadint pozityvia tėvyste, protaujančia tėvyste, nes mums iš karto yra transliuojama ir ypač tam tikrų socialinių grupių žmonėm, kad mes blogi tėvai. Jeigu man reikia, tai aš nepozityvus tėvas, jeigu tai yra vadinama pozityvi tėvyste. (S2)</i>
	Švietimo sistemos	<i>...norėčiau, kad mokykloje dirbtų ir socialinis pedagogas ir</i>

Kategorija	Subkategorijos	Patvirtinantys teiginiai
	pertvarka	<p><i>socialinis darbuotojas. Ir išsiskirtų konkrečios, aiškios funkcijos, o nebūtų viskas nuleidžiama tik socialiniam pedagogui. Ir tada socialinis darbuotojas galbūt galėtų vertintis poreikį tam tikrų šeimų, vaikų, bendrauti ir matyti daugiau dalykų ir galų gale teikti bedrašias paslaugas paaugliui, vaikui. (S2)</i></p> <p><i>Galbūt tai galėtų būti prie ugdymo įstaigų, ne vien tik su vaikais kalbėtų, bet ir tėvams būtų tam tikra dalis kažkokių paskaitų. Nes galbūt mokykla labiausiai mato, kokių vaikams problemų kyla, ir tuomet galėtų aptarti su vaikais, nes ne visos šeimos auginančios vienos vaikus, turiu galvoje su vienu iš tėvų, ne visi jie yra socialinių paslaugų gavėjai. (S3)</i></p> <p><i>Apskritai turėtų būti keičiama ir švietimo sistema... (S4)</i></p>
	Didesnis valstybės dėmesys vaikų užimtumui	<p><i>Valstybė turėtų daugiau dėmesio skirti tam papildomam ugdymui, popamokinėms veikloms <...> sporto būrelius, veiklas, pagaliau net ne visos mokyklos turi tą popamokinį užimtumą. (S3)</i></p> <p><i>Pasiūlyti vaikams užimtumą-nemokamų būrelių, stovyklų. (S4)</i></p>
	Didesnė teikiamų paslaugų pasiūla	<i>Pirmiausia turėtų būti socialinių paslaugų įstatyme išplėstos paslaugos... (S4)</i>
	Didesnis finansavimas esamoms paslaugoms teikti	<i>...gauti pakankamą finansavimą naujom paslaugoms ir tos paslaugos turi būti prieinamos. Na tarkim ar psichiatro ar to pačio psichologo, ar šeimos terapeuto, šeimos konsultanto, tos paslaugos negali būti teikiamos vieną kartą per savaitę ir reikia laukti eilėje, jos turi būti teikiamos ir prienamos čia ir dabar, bet nėra specialistų, jeigu yra specialistų ir specialistų kompetencija kartais būna nu tokia abejotina. (S4)</i>
	Specialistų kompetencijos ugdymas	<i>Manau reikia koncentruotis į specialistų veikiančių vaiko gerovės sistemoje kompetencijų ugdymui. Specialistas dirbantis su vaiku, prisiliečiantis prie jo gyvenimo turi turėti pačias naujausias žinias, gebėti valdyti naujausius metodus, juos žinoti. (S5)</i>

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal atlikto kokybinio interviu duomenis, 2023 m.

Socialinės politikos tobulinimui, tyrime dalyvavusių specialistų, nuomone reikėtų didesnio institucijų įsitraukimo, savivaldybės turėtų būti aktyvesnės (žr. 17 lentelę): „Skiriantis šeimai, ne tik tai vaiko teisės turėtų atlikti vertinimą, ar nepažeidžiamos vaiko teisės.“ (S2),

„...savivaldybės turėtų būti aktyvios...“ (S4). Reikalinga švietimo sistemos pertvarka, mokykla yra arčiausiai vaiko, todėl gali identifikuoti kylančias problemas ir jas operatyviai spręsti, taip pat galėtų būti vykdomos paskaitos tėvams, reikalinga ir daugiau socialinių darbuotojų, pedagogų, konkrečiai atskiriant jų funkcijas“ „...norėčiau, kad mokykloje dirbtų ir socialinis pedagogas ir socialinis darbuotojas. Ir išsiskirtų konkrečios, aiškios funkcijos, o nebūtų viskas nuleidžiama tik socialiniam pedagogui. Ir tada socialinis darbuotojas galbūt galėtų vertintis poreikį tam tikrų šeimų, vaikų, bendrauti ir matyti daugiau dalykų ir galų gale teikti bedrąsias paslaugas paaugliui, vaikui.“ (S2), „Apskritai turėtų būti keičiama ir švietimo sistema...“ (S4). Siūloma remtis gerųjų šalių praktika, skirti didesnę finansavimą vaikų dienos centrams, nevyriausybinėms organizacijoms. Vaikų dienos centre sudaryti galimybes lankytis visiems vaikams. Valstybė turėtų skirti didesnę dėmesį vaikų užimtumo didinimui. Taip pat, turėtų būti didinamas teikiamų paslaugų skaičius, finansavimas, ugdomos specialistų kompetencijos. Skiriamas didesnis rėmimas išmokomis vienišiemis tėvams, taip pat reikalingas tėvų švietimas, ugdymas.

Taigi, analizuojant, pasiūlymus vaiko augančio vienišo tėvo / motinos šeimoje gyvenimo kokybės užtikrinamui, tyrime dalyvavę socialiniai darbuotojai ir atvejo vadybininkai nurodė, kad reikalingas didesnis institucijų įsitraukimas, taip pat reikalinga didesnė informacijos sklaida apie teikiamas paslaugas, bei kur reikia dėl jų kreiptis, reikalingas jau esamų paslaugų populiarinimas. Esamos paslaugos galėtų būti teikiamos prevenciškai, neįtraukiant šeimos į socialinės rizikos sąrašus, galbūt tuomet su problemomis susidūrę asmenys drąsiau ir dažniau ieškotų reikiamos pagalbos. Socialinių darbuotojų ir atvejo vadybinkų nuomone, reikalingas galiojančių teisės aktų suvienodinimas, nes juose naudojamų sąvokų skirtingas apibrėžimas, būna kaip trikdys norint suteikti vieną ar kitą paslaugą. Taip pat, vienas iš siūlymų, teikiamas paslaugas pritaikyti kiekvienos šeimos poreikiams, jos turėtų būti labiau individualizuotos, o ne teikiamos šabloniškai, neatsižvelgiant į šeimos poreikius. Reikalingas didesnis visuomenės švietimas, apie tai kokias pagalbos priemones ir kam gali teikti socialiniai darbuotojai, atvejo vadybininkai. Reikalingas didesnis finansavimas vaikų dienos centrams, nevyriausybinėms organizacijoms, didesnė parama vienišiemis tėvams išmokomis. Specialistai nurodė, kad reikalinga švietimo sistemos pertvarka.

3.3. Tyrimo rezultatų aptarimas

Lietuvos bei užsienio autorių moksliniai darbai, teisės aktų ir dokumentų analizės, kuriais yra grindžiama vaiko teisių apsaugos sistema ir šio magistro baigiamojo darbo kokybinio tyrimo duomenų analizė leidžia patvirtinti kai kuriuos teorinius teiginius.

Vaiko gyvenimo kokybė užtikrinama per vaiko teises, o vaiko teisės, pasak Kairienės ir Žiemienės (2009), įgyvendinamos per kitus asmenis, pirmiausia – vaiko tėvus. Interviu metu surinkti duomenys patvirtino Navaičio ir Gibavičiūtės (2003) teiginius, kad nemažai tėvų nesuvokia savo pareigų vaikui, ir sprenddami problemas, nesivadovauja principu, kuriuo būtų siekiama užtikrinti geriausias vaiko interesus. Tyrimo metu atskleista, kad vaikas, augantis vieno tėvo / motinos šeimoje, susiduria su emociniais, psichologiniais sunkumais, jaučia didesnę nepasitikėjimą savimi, patiria socialinę atskirtį, mokymosi sunkumus, dažnu atveju patiria skurdą. Tyrimo metu surinkti duomenys patvirtina Burvytės (2018), Žiobienės (2017), Skubiejūtės (2021) teiginius, kad nesirūpinimas vaiko gyvenimo sąlygomis, sveikata, dvasiniu, psichologiniu vystymusi atsiliepią susaugusiųjų gyvenimo kokybei, taip pat ir visuomenei, nes tokie žmonės sunkiau prisitaiko, integruojasi į darbo rinką, nesugeba auginti ir rūpintis savo vaikais, suaugę negeba sukurti ilgalaikių santykių. Pasak Stankūnienės, Baublytės ir Maslauskaitės (2016), patiriamas skurdas turi neigiamą įtaką vaiko gerovei, ne tik tuomet, kai yra patiriamas, bet turi ir ilgalaikes pasekmes. Tėvai iš dalies suvokdami ar nesuvokdami savo pareigų vaikui, negali užtikrinti ir savo vaiko teisių. O situacija tampa itin sudėtinga, kuomet tėvai, išgyvendami skyrybas ar nusprendę gyventi skyrium, augina vaikus vieno tėvo / motinos šeimoje, susidurdami su psichologinėmis problemomis, finansiniais sunkumais ar kitomis problemomis, tokiais atvejais vaiko teisių įgyvendinimas, vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas tampa iššūkiu.

Siekiant užtikrinti, kad šeimos vykdytų savo funkcijas, tėvai įgyvedintų savo teises, bei atliktų pareigas, pirmiausia tėvams turėtų būti diegiamas suvokimas, kas yra vaiko teisės. Tačiau, kai šeimos susiduria su sunkumais ir yra nepajėgios užtikrinti savo vaikų teisių, ši pareiga pereina valstybei. Pasak Limantės ir Račkauskaitės-Burneikienės (2018), valstybės pareiga yra sukurti atitinkamą teisinį bei institucinį mechanizmą, kuris padėtų užtikrinti vaiko teises. Pagalba šeimoms teikiama jau esant problemai, tačiau labai svarbus yra ir prevencinis darbas, prevencinis švietimas. Neabejotina sėkmės formulė, užtikrinant vaiko gyvenimo kokybę, yra tarpinstitucinis bendradarbiavimas, kurio spragos yra juntamos, dirbant su sunkumus patiriančiomis šeimomis. Tyrime dalyvavusių atvejo vadybinkų ir socialinių darbuotojų patirtys leido identifikuoti sunkumus, su kuriais jie susiduria kasdieniniame savo darbe, bei padėjo identifikuoti priemones, kurių dėka vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas būtų sklandesnis.

IŠVADOS

1. Pateikus, vaikų augančių vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybės užtikrinimo teorinius aspektus, galima teigti, kad vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas yra neatsiejamas nuo vaiko emocinių ir fizinių poreikių patenkinimo, nuo jo santykių su artimaisiais, sveikatos užtikrinimo bei jo socialinio gyvenimo. Vaikai gyvenantys vienišo tėvo / motinos šeimoje dažniausiai susiduria su skurdo rizika, kuri turi neigiamos įtakos vaiko vystymuisi, patiria sunkumus mokantis, susiduria su prastesne sveikata, negeba užmegzti ilgalaikių santykių bei dažniau būna linkę į priklausomybes.
2. Atskleidus veiksnius, kurie padeda užtikrinti, vaiko gyvenančio vieno tėvo / motinos šeimoje gyvenimo kokybę, galima teigti, kad prie vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo prisideda daug institucijų ir specialistų. Užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę pareiga pirmiausia tenka vaiko šeimai, tačiau šeimai susiduriant su sunkumais didelį indėlį, vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimui turi institucijos ir specialistai. Tam, kad vaiko gyvenimo kokybė būtų užtikrinta, labai svarbus institucijų bendradarbiavimas, tam, kad būtų laiku identifikuotos problemos ir sudaromas veiksmų planas joms šalinti.
3. Atskleidus veiksnius, kurie trukdo užtikrinti vaiko teisių įgyvendimą, įskaitant gyvenimo kokybę, galima pabrėžti, kad vienišas tėvas / motina susiduria su skurdu, stigmatizacija, neigiamu visuomenės požiūriu, kylančiais sunkumais, derinant darbą ir vaiko priežiūrą, taip pat vieniši tėvai susiduria su ateities nežinomybe, psichologiniais, emociniais sunkumais, su našta priimant sprendimus dėl savo vaiko. Šie, vienišų tėvų, patiriami pokyčiai turi neigiamos įtakos, priimant sprendimus susijusius su vaiku, ko pasekoje vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas tampa sunkiai įgyvendinamas, todėl vaiko teisės yra pažeidžiamos.
4. Atlikus vaiko augančio vienišo tėvo / motinos šeimoje gyvenimo kokybės užtikrinimo tyrimą, galima teigti, kad vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimas yra siejamas su vaiko poreikių patenkinimu užtikrinant jo emocinę, psichologinę bei fizinę gerovę. Analizuojant vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko problemas, gyvenimo kokybės užtikrinimo procese, tyrimas atsiskleidė, jog vienišiemis tėvams auginančius vaikus, savo vaikų problemas išvelgti sunkiau, dėl užgriuvusių finansinių, psichologinių sunkumų, patiriamo streso. Vaikai augantys vienišo tėvo / motinos šeimoje susiduria su socialine atskirtimi, nepasitikėjimu, emociniu ir socialiniu apleistumu, neigiamu visuomenės požiūriu, materialiniu nepriteklimiui, dažnu atveju vaiko interesai tampa neužtikrinami, tėvai įtraukia vaikus į savo santykių aiškinimąsi, vaikai susiduria su mokymosi bei psichologiniais sunkumais. Apibendrinant institucijų vaidmenį, vaiko gyvenimo kokybės

užtikrinimo modelyje, galima teigti, kad didžiausią vaidmenį užtikrinant vaiko gyvenimo kokybę Panevėžio mieste, atlieka socialinių paslaugų, gydymo įstaigos, mokykla. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad Panevėžio ribotas paslaugų prieinamumas, pasigendama kokybiško jų suteikimo. Reikalingas paslaugų individualizavimas, taip pat išskirtinis dėmesys turėtų būti skiriamas tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimui.

REKOMENDACIJOS

Atlikto kokybinio tyrimo duomenų analizė bei literatūros šaltinių ir teisės aktų analizės metu išryškintos įžvalgos leidžia pateikti pasiūlymus ir rekomendacijas su vaikų vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybės užtikrinimo įgyvendinimu susijusioms šalims:

1) Rekomendacija įstatymų leidėjams:

Socialiniai darbuotojai, atvejo vadybininkai, vaiko teisių apsaugos specialistai dirbdami vadovaujasi skirtingais dokumentais, apibrėžiančiais jų darbo tvarką. Tarp institucijų ir jos darbuotojų kyla nesutarimai, ginčai, kurie trukdo kokybiškai atlikti savo darbą, nes skirtingi dokumentai skirtingai apibrėžia jų veiklos sritis. Rekomenduotina, nauju, bendrai taikomu dokumentu apibrėžti kiekvienos įstaigos, darbuotojų funkcijas, darbo tvarką.

2) Rekomendacijos Lietuvos Respublikos socialinei apsaugos ir darbo ministerijai:

Tyrimo metu gauti duomenys leidžia daryti išvadą, kad specialistams, dirbantiems su sunkumus patiriančiomis šeimomis trūksta geranoriškumo, pagarbos vienas kitam, bendradarbiavimo. Tyrimas atskleidė, kad specialistai nelinkę dalintis informacija, kratosi atsakomybių. Specialistams, dirbantiems su šeimomis, turėtų būti akcentuojama tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba, reikalingumas. Rekomenduotina motyvacinė sistema, specialistų kompetencijos kėlimo, bendri mokymai, su skirtingų institucijų darbuotojais, dirbančiais su sunkumus patiriančiomis šeimomis.

Darbuotojų patirtys atskleidė kitą problemą: ištikus sunkumams, žmonės nežino, kur kreiptis reikiamos pagalbos. Rekomenduotina sudaryti žemėlapi su situacijomis, nurodant vietą, kur galima gauti reikiamą pagalbą, taip pat reikalingas viešinimas.

Kita atsiskleidusi problema yra visuomenės požiūris į socialinius darbuotojus, atvejo vadybinkus. Žmonės gėdijasi kreiptis pagalbos, dėl to, ką apie juos pagalvos kiti, nes vis dar gajį stigma, jog išvardinti specialistai dirba tik su priklausomybes turinčiais žmonėmis. Rekomenduotina didesnė informacijos sklaida apie tai, kokias funkcijas atlieka, kokią pagalbą ir kokiais atvejais gali teikti socialiniai darbuotojai, atvejo vadybininkai, vaiko teisių apsaugos specialistai.

Tyrimo dalyvavusių specialistų patirtys leido identifikuoti kitą aktualią problemą – teikiamų paslaugų prienamumo trūkumas. Teikiamų paslaugų pasiūla gana plati, tačiau, tam, kad jas gauti reikia laukti ilgą laiką tarpą. Rekomenduotina, didinti specialistų, teikiančių specializuotą pagalbą, skaičių. Taip pat rekomenduotina, didinti finansavimą savivaldybėms

tam, kad teikiamos paslaugos galėtų būti individualizuotos ir pritaikytos kiekvienos šeimos poreikiams, interesams.

3) Rekomendacija Panevėžio miesto savivaldybei:

Išnagrinėjus vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo problemas vienišose šeimose, galima teigti, kad tėvai per savo patiriamas problemas, psichologinius, finansinius sunkumus, žinių apie vaiko raidą neturėjimo, negeba užtikrinti savo vaikų gyvenimo kokybės. Rekomenduotina, tėvams, patiriantiems sunkumus, suteikti privalomą psichologinę pagalbą, privalomus mokymus apie vaiko raidą, skirti didesnę finansavimą nevyriausybinėms organizacijoms, kurios padeda integruotis darbo rinkoje, keičiant turimą kvalifikaciją.

4) Rekomendacija tėvams:

Be jokios abejonės, šeima yra pagrindinis institutas, kuriantis pagrindą vaiko gerovei ir užtikrinantis jo prigimtines teises ir laisves. Tačiau gyvenime kartais nutinka nenumatytų aplinkybių, kuomet šeima tampa nepilna ir vaikas auga vienišo tėvo / motinos šeimoje. Tėvas / motina, auginantis vaiką, susiduria su psichologinėmis, finansinėmis ir kitomis užgriuvusiomis problemomis susijusiomis su vaiko auginimu, auklėjimu. Tėvai nežino, kaip elgtis, ir koks pasirinktas auklėjimo modelis būtų teisingas. Tyrimas parodė, kad vieniši tėvai, susiduriantys su sunkumais, nepriima pagalbos, taip pat jiems labai trūksta žinių apie vaiko raidą kiekvienu jo amžiaus tarpsniu, kas lemia apsunkintą vaiko poreikių patenkinimą. Patys tėvai susiduria su emociniais sunkumais, kas iššaukia neigiamas emocijas, kurios paveikia santykius tarp tėvų ir vaiko. Dėl šių priežasčių rekomenduotina tėvams kreiptis pagalbos į psichologus ar kitus specialistus, tuo siekiant sumažinti neigiamų emocijų įtaką vaikui, taip pat rekomenduotina išklaudyti pozityvios tėvystės kursus, siekiant palengvinti supratimą apie vaiko raidą ir reikalingų poreikių užtikrinimą.

LITERATŪRA

1. Adamson, K., Johnson, S. (2013). An updated and expanded met-analysis of nonresident fathering and child well-being. *Journal of Family Psychology*, 27(4): 589-599.
2. Alngag, D. (2022). The Implementation of the Solo Parent Welfare Act of 2000 in Tabuk City, Kalinga Province. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 11(4) (s). Prieiga internete: https://european-science.com/eojnss_proc/article/viewFile/6700/3021 [žiūrėta 2023-01-23]
3. Andriuškienė, J., Vaičiūnienė, B., Išdonaitė-Medžiūnienė, I. (2012). Gyvenimo kokybės pokyčių analizė tarp studijuojančių sveikatos mokslus kolegijoje. *Visuomenės sveikata*, Priedas Nr.1: 26-31. Prieiga internete: <https://ismu.lt/cris/handle/20.500.12512/89583> [žiūrėta 2022-03-05]
4. Beck, C.K., Glavis, G., Glover, S., Jenkins, M. (1978). The rights of children: A Trust Model. *Fordham Law Review*, 46. Prieiga internete: <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol46/iss4/3/> [žiūrėta 2022-03-27]
5. Beham, B., Drobnič, S., Verwiebe, R. (2006). *Literature Review Theoretical Concepts and Methodological Approaches of Quality of Life and Work*. Social indicators Research 77: 333-368, Springer. Utrecht: Universitet Utrecht.
6. Burvytė, S. (2018). Žmogaus socialinio gyvenimo kokybės įsivertinimo ir vaikystės potyrių sąsajos. *Socialinis ugdymas*, 48(1): 50-69. Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2018~1549029319513/J.04~2018~1549029319513.pdf> [žiūrėta 2022-03-19]
7. Dejarlo, J., Manimtim, J., Padilla, E., San Juan, J., Aterrado, J. (2020). Study habits, parenting style, and learning style as correlates to academic performance of students with solo parent. *Palarch's journal of archeology and egyptology*, 17: 1. Prieiga internete: <https://archives.palarch.nl/index.php/jae/article/view/2512> [žiūrėta 2023-01-28]
8. Dervinytė-Bongarzoni, A., Gutauskienė, N. (2014). Vaiko psichologinės gerovės užtikrinimo sunkumai konfliktiškų šeimų bylose. *Sveikatos mokslai*, 1: 42-49. Prieiga internete: <https://sm-hs.eu/lt/vaiko-psichologines-geroves-uztikrinimo-sunkumai-konfliktisku-seimu-bylose/> [žiūrėta 2022-04-01]
9. Domnica, O. (2016). The influence of single parenting on the personality development of teenagers. *Agora Psycho – Pragmatica*, 10: 2. Prieiga internete: <https://www.uav.ro/jour/index.php/app/article/view/707> [žiūrėta 2023-01-27]
10. Eidukevičiūtė, J. (2019). Socialinių darbuotojų pagalbos motinai konstruktai vaikų dienos centre. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 23(1): 51-67. Prieiga internete:

- <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/7b0d0066-1541-4cb9-93db-510c8fdd2c1e/content> [žiūrėta 2022-04-07]
11. Eriksonas, K., Eboras, I., Calimutan, M. (2020). *Solitude: The Joys, Groans and Hopes of Solo Parent-Teachers*. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/361806026_Solitude_The_Joys_Groans_and_Hopes_of_Solo_Parent-Teachers [žiūrėta 2023-01-23]
  12. Europos komisija (2021). *Tarybos rekomendacija kuria nustatoma Europos vaiko garantijų sistema*. Briuselis. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:52021DC0137> [žiūrėta 2022-04-12]
  13. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos taryba (2015). *Vaiko teisės reglamentuojančios Europos teisės vadovas*. Prieiga internete: <https://fra.europa.eu/lt/publication/2020/vaiko-teises-reglamentuojancios-europos-teises-vadovas> [žiūrėta 2022-03-27]
  14. Gaižauskaitė, I., Mikėnė, S. (2014). *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolas Romeris universitetas. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16910/9789955196426.pdf?sequence> [žiūrėta 2022-03-02]
  15. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai. Kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolas Romeris universitetas. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/16724> [žiūrėta 2023-02-13]
  16. *Gelbėkit vaikus*. (2022). Prieiga per internetą: <https://gelbekitvaikus.lt/kas-mes-esame/kome-siekiamo/> [žiūrėta 2022-05-17]
  17. Gilbert, N. (2012). A comparative study of child welfare systems: Abstract orientations and concrete results. *Children and Youth Services Review*, 34: 532-536.
  18. Gilbert, N. (Ed.). (1997). *Combating child abuse: international perspectives and trends*. New York: Oxford University Press.
  19. Gilbert, N., Parton, N., Skivenes, M. (2011). *Child protection systems: international trends and orientations*. New York: Oxford University Press.
  20. Gruževskis, B., Orlova, U. L. (2012). Šėvokos „Gyvenimo kokybė“ raidos tendencijos. *Socialinis darbas*, 11(1): 7-18. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/11448> [žiūrėta 2023-01-24]
  21. Gudžinskienė, V., Gužienė, G. (2021). Vaikų dienos centrus lankančių paauglių teisės dalyvauti priimanč sprendimus konteksto ir lygmenų vertinimas. *Socialinės gerovės tyrimai*, 19(2): 16-36. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/17964> [žiūrėta 2022-04-25]

22. Gudžinskienė, V., Navaitis, G. (2016). Įvaikinimas: deinstitutionalizacija – palankių sąlygų vaikui augti šeimoje prielaidų sudarymas. *Socialinis darbas*, 14 (2), 134-137. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/handle/007/14569?show=full&locale-attribute=lt> [žiūrėta 2021-03-08]
23. Gudžinskienė, V., Ramanauskas, N. (2017). Socialinis darbas su jaunuoliais leidžiančiais laiką gatvėje. *Socialinis darbas*, 15(1): 22-38. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/14700?show=full> [žiūrėta 2022-04-21]
24. Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., Uscila, R. (2016). Vaiko teisių įgyvendinimo galimybės vaikų dienos centruose. *Pedagogika*, 1: 209-224. Prieiga internete: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=458842> [žiūrėta 2022-04-17]
25. Ivanauskienė, V. (2008). Socialinio darbo su šeima teoriniai ir praktiniai aspektai. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 2(2), 77-86. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/fe945858-689e-42b2-915f-08334c869c29/details> [žiūrėta 2023-01-18]
26. Ivanauskienė, V. (2012). Tapimas socialinės rizikos šeima: moters patirtis. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 10 (2), 83-97. Prieiga internete: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2012~1368439826878/J.04~2012~1368439826878.pdf> [žiūrėta 2023-01-18]
27. Janušauskas, A. (2014). Sveikatą stiprinančios aplinkos kūrimas. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 11: 88-103. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/14948?locale-attribute=lt> [žiūrėta 2022-03-18]
28. Jones, C., Zadeh, S., Jadvā, V., Golombok, S. (2022). Solo Fathers and Mothers: An Exploration of Well-Being, Social Support and Social Approval. *Public Health*, 19(15): 9236. Prieiga internete: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35954593/> [žiūrėta 2023-01-27]
29. Juozulynas, A., Ėremnych, E., Kurtinaitis, J., Jankauskienė, K., Reklaitienė, R. (2005). Gyvenimo kokybė ir sveikata. *Sveikatos mokslai*, 15(1): 71-74. Prieiga internete: <https://lsmu.lt/cris/handle/20.500.12512/77511> [žiūrėta 2023-01-28]
30. Kairienė, B. (2012). Tėvų ir vaiko santykių specifiškumas vaiko teisių įgyvendinimo požiūriu. *Socialinis darbas*, 11(2): 391-400. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/11434> [žiūrėta 2022-04-08]
31. Kairienė, B., Žiemienė, R. (2007). Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai šeimoje. *Socialinis darbas*, 6(2): 43-50. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13005/2053-4343-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2023-01-23]

32. Kairienė, B., Žiemienė, R. (2010). *Vaiko interesų įgyvendinimas santuokos nutraukimo proceso metu. Socialinis darbas*, 9(1): 99-106. Mykolo Romerio universitetas. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11771/952-1787-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2022-04-08]
33. Kerulienė, I. (2023). Vaiko teisės: tėvų požiūris į jas ir elgesys su vaiku. *Pedagogika*, 92: 116-123. Švietimo akademija. Prieiga internete: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=15879> [žiūrėta 2023-01-03]
34. Kiaunytė, A., Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertcaraka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį?. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 23(1): 69-94. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/6992e171-dbe9-427a-ace7-26ab8f9228a5/details> [žiūrėta 2022-05-07]
35. Kondrotaitė, G. (2006). Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. *Filosofija. Sociologija*, 4: 55-60. Prieiga internete: http://elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/Fil64/Fil64_09.pdf [žiūrėta 2022-01-03]
36. Kviskienė, G. (2016). Viešojo, privatau ir NVO sektoriaus partnerystė: tyrimo pristatymas. *Socialinis ugdyimas*, 43(2): 79-89. Prieiga internete: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/763dd93d-9fa0-4e1d-8b68-e564f0a32a3c/content> [žiūrėta 2022-04-03]
37. Lansdown, G. (1996). *A Model for Action: The Children's Rights Development Unit*. Prieiga internete: <https://www.unicef-irc.org/publications/5-a-model-for-action-the-childrens-rights-development-unit-promoting-the-convention.html> [žiūrėta 2022-04-21]
38. Liepinskaitė, I., Motiečienė R. (2017). Įgalinančios socialinės paslaugos vaikų dienos centruose: socialinių darbuotojų perspektyva. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 20(2): 29-53. Prieiga internete: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/f7bb16b9-50ff-49fa-aa30-32cb9ca903e0/content> [žiūrėta 2022-04-29]
39. *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas*. Trečioji knyga. Šeimos teisė. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. Prieiga internete: <http://www.infolex.lt/ta/60696:str3.252> [žiūrėta 2022-03-12]
40. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
41. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220-0. Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr> [žiūrėta 2022-03-10]

42. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). *Tarpžinybinė vaiko gerovės komisija*. Prieiga internete: <https://socmin.lrv.lt/lt/administracine-informacija/tarybos/tarpzinybine-vaiko-geroves-taryba> [žiūrėta 2022-05-16]
43. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 17-589. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342> [žiūrėta 2022-05-17]
44. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 9-254.
45. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieiaus įstaiga (2021). *Jungtinių Tautų žmogaus teisių tarybos visuotinė periodinė peržiūra*. Trečiasis ciklas (2016-2020). Prieiga internete: <http://vtaki.lt/lt/teisine-informacija/vaiko-teisiu-padeties-vertinimas/ataskaitos-tarptautinems-organizacijoms> [žiūrėta 2022-04-27]
46. *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2021 metų veiklos ataskaita*. Nr. 4-3. Vilnius. Prieiga internete: <http://vtaki.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos> [žiūrėta 2022-03-17]
47. *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas*. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 140- 57-56. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.312048> [žiūrėta 2022-04-15]
48. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807. Prieiga internete: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830> [žiūrėta 2022-03-10]
49. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų apsaugos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807. Prieiga internete: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/5a6c9100adc011e79d87b6f526384a70/WTgrwwbAyH> [žiūrėta 2022-03-10]
50. Lietuvos statistikos departamentas. (2022). *Statistinių rodiklių analizė*. Prieiga internete: [https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7690ce6b-64ea-4c66-8c54-83557e178b8e#/#](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7690ce6b-64ea-4c66-8c54-83557e178b8e#/) [žiūrėta 2022-11-17]
51. Lietuvos statistikos departamentas. (2022). *Statistinių rodiklių analizė*. Prieiga internete: [https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7690ce6b-64ea-4c66-8c54-83557e178b8e#/#](https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=7690ce6b-64ea-4c66-8c54-83557e178b8e#/) [žiūrėta 2022-11-17]
52. Limantė, A., Račkauskaitė-Burneikienė, A. (2018). Vaiko išklauso reikalavimas šeimos bylose. *Teisė*, 106.11655: 99-111. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/11662/10244> [žiūrėta 2022-03-15]

53. *LR vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba*. Prieiga internete: <http://www.vaikoteises.lt/vaiko-teisiu-apsauga/socialine-rizika/> [žiūrėta 2021-01-29]
54. Malinauskienė, O., Bukšnytė-Marmienė, L. (2014). Vyresniųjų paauglių depresijos simptomų, delinkventinio elgesio, savęs vertinimo ir šeimos aplinkos kintamųjų sąsajos. *Socialinis darbas*, 13(1): 76-86. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/11556> [žiūrėta 2022-04-08]
55. Maslauskaitė, A., Kuconytė, D. (2016). Būti tėvu po skyrų: kontaktai su nepilnamečiais vaikais. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 1: 11-32. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/32993> [žiūrėta 2023-01-27]
56. McCall, S. (2005). Quality of Life. Citation Classics from Social Indicators Research. *Social indicators research series*, 26: 117-136. Springer. Prieiga internete: https://link.springer.com/chapter/10.1007/1-4020-3742-2_5 [žiūrėta 2022-04-23]
57. Merkys, G., Brazienė, R., Kondrotaitė, G. (2008). Subjektyvi gyvenimo kokybė kaip socialinis indikatorius: viešojo sektoriaus kontekstas. *Viešoji politika ir administravimas*, 23: 23-38. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/399dd443-bbfb-459b-a058-c4a86531283c/details> [žiūrėta 2022-03-20]
58. Morkvėnienė, J., Mazolevskienė, A. (2016). Ikimokyklinio amžiaus, vaikų netekusių tėvų globos, teisės. *Pedagogika*, 3: 159-171. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/59830> [žiūrėta 2023-01-28]
59. Motiečienė, R., Naujanienė, R. (2011). *Socialinių paslaugų sistemos dalyvių, socialinių darbuotojų ir klientų patirties kritinė refleksija*. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/a3d3f1e7-4741-4f0b-9ef6-9d0400a3590c/details> [žiūrėta 2023-01-18]
60. Muižnieks, N. (2016). *Report by Commissioner for Human Rights of the Council of Europe Following His Visit to Lithuania From 5 to 9 December 2016*. Prieiga internete: <https://rm.coe.int/168070a746> [žiūrėta 2022-04-26]
61. Munro, E. (2009). Managing Societal and Institutional Risk in Child Protection. *Risk Analysis*, 29(7): 1015-1023.
62. Munro, E. (2010). Learning to Reduce Risk in Child Protection. *British Journal of Social Work*, 40(4): 1135-1151.
63. Munro, E. (2011). The Munro Review of Child Protection. *Final Report, a Child-centred System*, Vol. 8062. London: The Stationery Office.
64. Nacionalinis skurdo mažinimo organizacijų tinklas (2020). *Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje 2020*. Prieiga internete: https://www.smtinklas.lt/wp-content/uploads/2020/10/Skurdas-ir-socialine-atskirtis_2020.pdf [žiūrėta 2022-04-12]

65. National Statistics office gender and development committee (2008). *Solo Parents Welfare act and parental leave*. Prieiga internete:
https://psa.gov.ph/sites/default/files/attachments/aodao/article/Q%20%26%20A_Solo%20Parent%27s%20Welfare%20Act%20and%20Parental%20Leave.pdf [žiūrėta 2023-01-27]
66. Naujanienė, R., Ruškus, J. (2020). Vaiko ir šeimos gerovės atspindžiai praktikoje. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 26(2): 9-37. Prieiga internete:
<https://www.vdu.lt/cris/> [žiūrėta 2022-03-16]
67. Navaitis G. (1998). *Psichologinė parama vaikams*. Vilnius: Kronta.
68. Navaitis, G., Gibavičiūtė, E. (2003). Vaiko teisių pažeidimai šeimoje: situacijos analizė. *Socialinis darbas*, 1(3): 50-56. Prieiga internete:
<https://repository.mruni.eu/handle/007/13334?show=full> [žiūrėta 2022-04-08]
69. Ohmer, L. M., Korr, W. S. (2006). The Effectiveness of Community Practice Interventions: A Review of the Literature. *Research on Social Work Practice*, 16(2): 132-145.
70. Pankova, V. (2019). Viešojo, privataus, mokslo ir NVO sektorių socialinės klasterystės plėtra kaip šeimos gerovės prielaida. *Socialinis ugdymas*, 52(2): 62-71. Prieiga internete:
<https://www.lituanistika.lt/content/85800> [žiūrėta 2022-03-29]
71. Policy department for Sritizens Rights and Constitutional Affairs Directorate – General for Internal Policies (2020). *The situation of single parents in EU*. Prieiga internete:
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659870/IPOL_STU\(2020\)659870_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659870/IPOL_STU(2020)659870_EN.pdf) [žiūrėta 2023-01-18]
72. Povilūnas, A. (2014). *Investicijos į vaikus: padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties. Nacionalinių strategijų tyrimas*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internete:
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/LSU/?uri=CELEX:12016E153> [žiūrėta 2022-04-29]
73. Prakapas, R. (2007). Socialinių darbuotojų santykiai su klientais: vertybinis efektas. *Socialinis darbas*, 6(11): 62-67. Prieiga internete:
<https://repository.mruni.eu/handle/007/13029?show=full> [žiūrėta 2023-01-18]
74. Prasauskienė, A., Rudaitienė, R. (2018). *Veiksniai turintys įtakos ankstyvajai vaiko raidai ir vaikystės puoselėjimo principai*. Prieiga internete:
<https://www.kaunoklinikos.lt/media/pdf/Veiksniai,%20turintys%20%C4%AFtakos%20ankstyvajai%20vaiko%20raidai%20ir%20vaikyst%C4%97s%20puosel%C4%97jimo%20principai.%20Metodika.pdf> [žiūrėta 2023-01-27]
75. Rapley, M. (2003). *Quality of life research. A critical introduction*. London, Thausand Oak, New Delhi: Sage publication. Prieiga internete:

- https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=61YSvLBNfNkC&oi=fnd&pg=PP1&dq=Rapley,+M.+Quality+of+life+research:+a+critical+introduction.+Los+Angeles.+SAGE,+2008.&ots=-64SItDC7m&sig=auIPbo1P--wticE8lOUel4UECdQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [žiūrėta 2023-01-17]
76. Rimkus, V., Kreivienienė, B. (2017). Pozityvus socialinis darbas: nuo probleminio modelio link asmens stiprybių ugdymo. *Tiltai*, 3: 13-28. Klaipėdos universitetas. Prieiga internete: <https://e-journals.ku.lt/journal/TBB/article/2126/info> [žiūrėta 2023-01-18]
77. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla. Prieiga internete: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodol.pdf [žiūrėta 2023-01-23]
78. Sadauskas, J., Leliūgienė, I. (2010). Socialinio darbuotojo kompetencijos veikti bendruomenėje struktūra. *Socialinis darbas*, 9(2): 56-63. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/11693?locale-attribute=lt> [žiūrėta 2023-01-18]
79. Samsonienė, L., Bencion Malkin, M., Kairys, J., Juozulynas, A. (2017). Šeimų, auginančių vaikus su autizmo spektro sutirikimu, gyvenimo kokybė. *Sveikatos mokslai*, 27(3): 76-83. Prieiga internete: <https://sm-hs.eu/wp-content/uploads/2019/03/1050-3002-1-PB.pdf> [žiūrėta 2022-03-15]
80. Seniutis, M., Gvaldaitė, L., Žalimienė, L., Gevorgianienė, V., Charenkova, J., Šumskienė, E., Petružytė, D. (2021). *Profesionalaus vaiko teisių apsaugos darbuotojų veikimo prielaidų modelis ir rekomendacijos*. Vilnius: Vilniaus Universitetas. Prieiga internete: <https://www.knygynas.vu.lt/profesionalaus-vaiko-teisiu-apsaugos-darbuotoju-veikimo-paimant-vaika-skiriamos-vtaid-darbuotojams-igyvendinantiems-vaiko-paemimo-is-nesaugios-seimos-aplinkos-funkcija> [žiūrėta 2022-04-12]
81. Serbenta, K., Miėdažys, A., Jovaišas, K., Misevičius, J., Gabrijolavičius, A., Martinkėnas, Z. (2018). Socialinių teisių veiksmų įtaka žmogaus gyvenimo kokybei. *Žmogaus ir gamtos sauga*, 227-230. Prieiga internete: https://zua.vdu.lt/wp-content/uploads/2019/02/227-230_Serbenta_67.pdf [žiūrėta 2022-03-13]
82. Servetkienė, V. (2012). Gyvenimo kokybė Lietuvoje: subjektyvus situacijos vertinimas ir realybė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4(28): 20-35. Prieiga internete: <https://www.lituanistika.lt/content/44210> [žiūrėta 2022-03-03]
83. Servetkienė, V. (2013). *Gyvenimo kokybės daugiadimensis vertinimas, identifikuojant kritines sritis*. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/15972?show=full> [žiūrėta 2022-03-13]

84. Skubiejūtė, G. (2020). Vienų motinų šeimos Lietuvos šeimų įstatymo kontekste. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 20: 8-21. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/15392/17001> [žiūrėta 2022-03-26]
85. Skubiejūtė, G. (2021). *Paramos šeimai politika Lietuvoje ir vienu motinų šeimoms*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga internete: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:114494363/> [žiūrėta 2022-04-05]
86. Stankūnienė, V., Baublytė, M., Maslauskaitė, A. (2016). Vienų motinų su vaikais šeimos Lietuvoje: demografinės ir socioekonominės charakteristikos. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1(38): 64-85. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmai/article/view/10310> [žiūrėta 2022-04-01]
87. Stremauskainė, R., Žibėnienė, G. (2014). Socialinių darbuotojų, dirbančių Vilniuje su socialinės rizikos šeimomis ir teikiančių joms socialines paslaugas, patiriami sunkumai. *Socialinis ugdymas*, 3: 86-98. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/109122> [žiūrėta 2023-01-18]
88. Stripeikienė, J. (2017). Vaiko teisė į pagarbą. *Jurisprudencija*, 2: 293-310. Prieiga internete: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4705> [žiūrėta 2023-01-27]
89. Stripeikienė, J. (2021). Vaiko interesus atitinkantis teisingumas: samprata, prielaidos ir kai kurie probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 28(1): 33-51. Prieiga internete: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/6611> [žiūrėta 2022-03-15]
90. Švedaitė-Sakalauskė, B. (2012). Kodėl refleksija? Apie socialinį darbą kaip refleksyvių profesionalumą. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 6: 23-32. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/STEPP/article/view/1861> [žiūrėta 2023-01-18]
91. Švedaitė-Sakalauskė, B., Buzaitytė-Kašalynienė, J. (2014). *Socialinis darbas ir galia: teoriniai tyrinėjimų pagrindai*. *Socialinis darbas, patirtis ir metodai*, 13: 9-30. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/284481723_Socialinis_darbas_ir_galia_teoriniai_tyrinejimu_pagrindai [žiūrėta 2023-01-18]
92. Tamutienė, I. (2018). Vaiko apsaugos veiksmingumo problemos Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 17(1): 24-37. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/15296?show=full> [žiūrėta 2022-04-17]
93. Tamutienė, I., Auglytė, V. (2018). Instiucinė rizika vaiko apsaugos srityje: specialistų galimybės ją suvaldyti. *Viešoji politika ir administravimas*, 3: 371-384. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/15330?show=full> [žiūrėta 2022-05-03]

94. Tamutienė, I., Auglytė, V. (2018). Socialinis ir politinis spaudimas vaiko apsaugos srityje. *Viešoji politika ir administravimas*, 17(3): 385-389. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/15331> [žiūrėta 2022-03-25]
95. Tamutienė, I., Kirka, V., Jogaitė, B., Auglytė, V. (2020). *Nuo baudžiamosios intervencijos link puoselėjančios globos: tarpdisciplininis žvilgsnis į vaiko apsaugą ir gerovę*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/4e6cd6bc-3a9d-4a73-9218-e73ef7ac8cb5/details> [žiūrėta 2022-04-07]
96. Tarpžinybinės vaiko gerovės tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nuostatai 2018. *TAR*, 2018, Nr. 14312. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a5d9add1b4ef11e8aa33fe8f0fea665f/asr> [žiūrėta 2022-04-23]
97. Tereškinas, A., Maslauskaitė, A. (2017). Išsiskyre tvyrai ir poskyrybinės tėvystės modeliai. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 1: 11-33. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/17f38b8f-4c3d-4a75-801d-026b5a3e4a04/details> [žiūrėta 2023-01-27]
98. Trochim, W. (2006). *Research Methods Knowledge Base*. Prieiga internete: <http://www.atomicdog.com/BookDetails.asp?Session=AEFACA36-5E90-4598-A55F-491906F15581&BookEditionID=34&TOC=true#display> [žiūrėta 2023-02-23]
99. Unicef (2022). *Europos vaiko garantijos veiksmų planų Lietuvoje pagrindai*. Prieiga internete: <https://www.unicef.org/eca/media/19611/file/Deep%20Dive%20Lithuania%20Policy%20Brief%20LT.pdf> [žiūrėta 2023-01-27]
100. Unicef. (2022). Prieiga internete: <https://unicef.lt/veikla/unicef-lietuvoje/> [žiūrėta 2022-05-19]
101. Vaiko teisių konvencija (1989). *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501. Prieiga internete: [Vaiko teisių konvencija \(lrs.lt\)](http://www.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a5d9add1b4ef11e8aa33fe8f0fea665f/asr) [žiūrėta 2022-04-15].
102. Vaiko teisių pagrindų įstatymas 2017. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 33-807. Prieiga internete: [XIII-643 Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymas \(e-tar.lt\)](http://www.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a5d9add1b4ef11e8aa33fe8f0fea665f/asr) [žiūrėta 2022-04-23]
103. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (2022). *Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje*. Prieiga internete: <https://vaikoteises.lt/veiklos-sritys/vaiko-teisiu-apsauga/sistema-lietuvoje> [žiūrėta 2022-02-17]

104. *Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos* 2021m. Veiklos ataskaita. Prieiga internete:
<https://socmin.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/veiklos-ataskaitos> [žiūrėta 2022-04-19]
105. Valstybinė šeimos politikos koncepcija (2008). *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 69-2624. Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152/asr> [žiūrėta 2022-09-23]
106. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. (2023). Prieiga internete:
<https://www.vle.lt/paieska/?mact=Search%2Ccntnt01%2Cdosearch%2C0&cntnt01returnid=100&cntnt01origreturnid=1&cntnt01passCustomParam=onlyTitle&cntnt01searchinput=vaike+teisi%C5%B3+konvencija> [žiūrėta 2023-02-23]
107. WHOQOL Group (1993). Study protocol for the world Health Organization project to develop a Quality of life assesment instrument (WHOQOL). *Quality of life research*, 2: 153-159. Prieiga internete:
https://www.researchgate.net/publication/224904023_Study_protocol_for_the_World_Health_Organization_project_to_develop_a_Quality_of_Life_assessment_instrument_WHOQOLWHOQOL-GroupQual_Life_Res19932215 [žiūrėta 2022-03-27]
108. World health organization (1997). *Measurement quality of life*. Prieiga internete:
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/63482/WHO_MSA_MNH_PSF_97.4.pdf?sequence=1&isAllowed=y [žiūrėta: 2022-03-19].
109. Zaw Zaw Phyo, A., Freak Poli, R., Craig, H., Gasevic, D., P. Stock, N., David, A., Gonzalez-Chica, Ryan, J. (2020). Quality of life and mortality in the general population: a systematic review and meta-analysis. *BMC public health*, 1596. Prieiga internete:
<https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-020-09639-9> [žiūrėta 2022-03-15]
110. Žaliemienė, L., Gvaldaitė, L., Gevororgianienė, V., Petružytė, D., Seniutis, M., Šumskienė, E. (2019). Vaiko teisių apsaugos specialistų darbo organizavimo klausimai teisinio reglamentavimo kontekste. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 23(1): 51-67. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/entities/publication/50a055fc-87f9-45d2-819f-2e365bf686ae/details> [žiūrėta 2022-04-18]
111. Žaliemienė, L., Gvaldaitė, L., Gevororgianienė, V., Petružytė, D., Seniutis, M., Šumskienė, E. (2021). Vaiko apėmimo iš nesaugios šeimos aplinkos iššūkiai: vaiko teisių apsauagos darbuotojų patirtys. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 27(1): 33-54. Prieiga internete: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/144644> [žiūrėta 2022-04-17]

112. Žiobienė, E. (2017). Vaiko teises ginančių ombudsmenų institucijų reikalingumas ir tinkamiausias modelis. *Jurisprudencija*, 24(2): 271-292. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/15167> [žiūrėta 2022-04-13]
113. Žiobienė, E., (2022). *Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema: raida, vaidmuo ir svarba*. Prieiga internete: <https://repository.mruni.eu/handle/007/18163> [žiūrėta 2022-04-23]
114. Žmogaus teisių stebėjimo institutas (2021). *2021 metų veiklos ataskaita*. Prieiga internete: <https://hrmi.lt/veiklos-ataskaitos/> [žiūrėta 2022-04-23]

Paukštė, Rasita. (2023). *Vaikų vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybės užtikrinimas*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Mykolo romerio universitetas.

SANTRAUKA

Baigiamojo darbo temos pavadinimas – vaikų vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybės užtikrinimas.

Darbo tikslas - išanalizuoti vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimą vienišų tėvų šeimose.

Pagrindiniai uždaviniai. 1. Išnagrinėti gyvenimo kokybės ir vaiko teisių, akcentuojant gyvenimo kokybę, užtikrinimo vienišų tėvų / motinų šeimose teorinius aspektus. 2. Atskleisti veiksnius, kurie padeda užtikrinti vaiko teisių, įskaitant gyvenimo kokybę, įgyvendinimą. 3. Atskleisti veiksnius, kurie trukdo užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą, įskaitant gyvenimo kokybę. 4. Išanalizuoti vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo ypatumus vienišų tėvų šeimose, atliekant empirinį tyrimą.

Tyrimo metodai. Baigiamajame magistro darbe taikomas mokslinės literatūros ir teisės aktų analizės teoriniai metodai. Siekiant ištirti vaiko gyvenančio vieno tėvo / motinos šeimoje gyvenimo kokybės užtikrinimą pasitelktas kokybinio tyrimo tipas – struktūruotas interviu, o surinktų duomenų analizei pritaikytas turinio (content) analizės metodas.

Empirinis tyrimas atliktas 2023 metų sausio – vasario mėnesiais.

Tyrimo rezultatai. Vaikai augantys vienišo tėvo / motinos šeimoje susiduria su socialine atskirtimi, nepasitikėjimu, emociniu ir socialiniu apleistumu, neigiamu visuomenės požiūriu, materialiniu nepriteklimi, dažnu atveju vaiko interesai tampa neužtikrinami, tėvai įtraukia vaikus į savo santykių aiškinimąsi, vaikai susiduria su mokymosi bei psichologiniais sunkumais. Vienišiams tėvams kyla sunkumų ieškantis darbo, nes jie turi suderinti darbą su vaiko priežiūra, kyla finansinių, emocinių sunkumų, vienišas tėvas su kuriuo auga vaikas neša didesnę atsakomybės našą. Vienišas tėvas/ motina susiduria su neigiamu visuomenės požiūriu, dėl to, kad augina vaiką, dažniau susiduria su priklausomybėmis ir jaučia baimę kreiptis pagalbos. Specialistai, siekiantys suteikti pagalbą sunkumus patiriančiai šeimai, susiduria su bejėgiškumo jausmu, kuomet nori padėti, tačiau turi tam ribotas galimybes. Didesni sunkumai pagalbos suteikimui iškyla, kuomet vienišo tėvo šeimoje atsiranda antra pusė, kuri nėra vaiko tėvas / motina.. Kaip sunkumas išskirtas ir tėvų žinių apie vaiko raidą trūkumas, kuomet tėvai nesuvokia, kad vaikams labai svarbus emocinis palaikymas, išklauskas.

Raktiniai žodžiai: vaikas, vaiko teisės, gyvenimo kokybės užtikrinimas, vienišas tėvas / motina.

Paukštė, Rasita. (2023). *Ensuring the quality of life of children in single-parent families*. Master's thesis. Vilnius: Mykolas Romeris University

SUMMARY

The title of the thesis – Ensuring the Quality of Life of Children in Single-parent families.

The aim of this thesis is to analyse the quality of life of children in single-parent families.

Main objectives. 1. To examine the theoretical aspects of quality of life and children's rights, with an emphasis on quality of life, in single-parent families. 2. To identify the factors that contribute to the realisation of children's rights, including quality of life. 3. To identify the factors that contribute to the realisation of children's rights, including quality of life. 4. To analyse the peculiarities of ensuring the quality of life of children in single-parent families through an empirical study.

Research methods. The theoretical methods of analysis of scientific literature and legal acts are applied in the final master thesis. In order to research the quality of life of children living in a single-parent families, a qualitative research method was used - a structured interview, and a content analysis method was applied to analyse the collected data.

The empirical study was carried out between January and February 2023.

Results of research. Children growing up in single-parent families face social exclusion, mistrust, emotional and social abandonment, negative social attitudes, material deprivation, and often the child's best interests are not secured, the parents involve the children in their own relationships, and the children face learning and psychological difficulties. Single parents face difficulties in finding a job because they have to reconcile work and childcare, they face financial and emotional difficulties, and the single parent with whom the child grows up bears a greater burden of responsibility. Single mothers and fathers face negative social attitudes as a result of raising a child, are more likely to suffer from addictions and feel fear of seeking help. Professionals trying to help a family in difficulty face a sense of helplessness when they want to help but have limited capacity to do so. Greater difficulties in providing assistance arise when a significant other, who is not the child's father/mother, appears in the family of a single-parent. Another difficulty is the lack of parental knowledge about children's development, where parents do not realise the importance of emotional support and listening to children.

Keywords: child, child rights, quality of life, single-parent.

PRIEDAI

1 priedai

KOKYBINIO INTERVIU GAIRĖS

Sveiki, esu Mykolo Romerio universiteto, magistrantūros iššestinių studijų studentė Rasita Paukštė. Atlieku tyrimą „Vaikų vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybės užtikrinimas“, kuris yra mano baigiamojo darbo sudėtinė dalis.

Jūsų dalyvavimas interviu yra labai svarbus, nes turima darbinė ir praktinė patirtis, atsakant į esamus klausimus, išplės mokslines žinias ir prisidės prie magistro baigiamojo darbo įgyvendinimo.

Interviu bus įrašomas, tačiau Jūsų, kaip tyrimo dalyvio, anonimiškumas ir konfidencialumas bus garantuoti, duomenis užšifruojant, o tyrimo rezultatus pateikiant tik apibendrintus ir juos naudojant tik pagal tiesioginę paskirtį.

Socialiniai – demografiniai duomenys apie informantą:

1. Jūsų lytis?
2. Jūsų amžius?
3. Koks Jūsų išsilavinimas?
4. Kokias pareigas užimate?
5. Kokia Jūsų socialinio darbo patirtis ?

Interviu gairės	Detalizuojantys klausimai
I gairė. Gyvenimo kokybės samprata	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaip apibrėžtumėte sąvoką „gyvenimo kokybė“? 2. Kaip manote, kodėl yra svarbu užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę? 3. Kaip, Jūsų nuomone, vaikus auginantys vieniši tėvai mato ir supranta savo vaikų problemas?
II gairė. Vaiko iš vienišų tėvų šeimos gyvenimo kokybės užtikrinimo problema	<ol style="list-style-type: none"> 4. Kaip įsivaizduojate vaiko iš vienišo tėvo / motinos šeimos gyvenimo kokybės užtikrinimą? 5. Kaip apibūdintumėte problemas, su kuriomis susiduria vienišo tėvo / motinos šeimoje augantys vaikai? 6. Jūsų nuomone, kokios yra vienišo tėvo / motinos galimybės užtikrinti joje augančių vaikų gyvenimo kokybę ? Ar tėvai pasinaudoja visomis jiems siūlomomis priemonėmis? 7. Kaip apibūdintumėte problemas, su kuriomis susiduria vieniši tėvai / motinos, siekdami užtikrinti savo vaikų gyvenimo kokybę?

Interviu gairės	Detalizuojantys klausimai
	8. Kaip apibūdintumėte problemas, su kuriomis susiduria vaiko teisių apsaugos specialistai, siekdami užtikrinti vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę?
III gairė. Vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelis	9. Kaip užtikrinama vaiko gyvenimo kokybė mūsų šalies lygmeniu? 10. Papasakokite apie paslaugas, kurias teikiate šeimai, siekdami užtikrinti vaiko gyvenimo kokybę? Ir apie paslaugas – siekdami užtikrinti vaiko, augančio vieno tėvo / motinos šeimoje, gyvenimo kokybę? 11. Kaip vertinate esamų priemonių pakankamumą vaiko, gyvenančio vieno tėvo / motinos šeimoje, gyvenimo kokybei užtikrinti?
IV gairė. Institucijų vaidmuo, užtikrinant vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę	12. Papasakokite apie institucijas, kurios daugiausiai prisideda prie vieno tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo? 13. Kaip vertinate tarpinstitucinį bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti vieno tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę?
V gairė. Vienišo tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo tobulinimas	14. Kaip siūlytumėte keisti / papildyti socialinę politiką, siekiant užtikrinti vieno tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę? 15. Kaip siūlytumėte patobulinti vaiko gyvenimo kokybės užtikrinimo modelį, siekiant visapusiškai užtikrinti vieno tėvo / motinos šeimoje augančio vaiko gyvenimo kokybę?

PATVITRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2022-04-04

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Žmogaus ir visuomenės studijų instituto, Edukologijos ir socialinio darbo instituto Vaiko teisių apsaugos magistrantūros iššestinių studijų programos studentė Rasita Paukštė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Vaikų vienišų tėvų šeimose gyvenimo kokybės užtikrinimas“ :

1. Atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbo metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą

Rasita Paukštė

.....

Parašas

.....

Vardas, pavardė